T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARİHİ ÇEVREDE YENİ YAPILAŞMA KOŞULLARI VE ÇATALCA-KALEİÇİ MAHALLESİ KENTSEL TASARIM REHBERİ ÖNERİSİ

MERYEM YALÇIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hatice KIRAN ÇAKIR

EDİRNE-2023

MERYEM YALÇIN'ın hazırladığı "**TARİHİ ÇEVREDE YENİ YAPILAŞMA KOŞULLARI VE ÇATALCA-KALEİÇİ MAHALLESİ KENTSEL TASARIM REHBERİ ÖNERİSİ**" başlıklı bu tez, tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği Mimarlık Anabilim Dalında bir **Yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:	İmza
Doç. Dr. Hatice KIRAN ÇAKIR	……
Dr. Öğr. Üyesi H. Candan ZÜLFİKAR	……
Dr. Öğr. Üyesi Selin ARABULAN	……

Tez Savunma Tarihi: 10/04/2023

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

İmza

Doç. Dr. Hatice KIRAN ÇAKIR
Tez Danışmanı ……

Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü onayı

……
Prof. Dr. Hüseyin Rıza Ferhat KARABULUT
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

T.Ü.FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

10/04/2023
Meryem YALÇIN

Yüksek Lisans Tezi

Tarihi Çevrede Yeni Yapılaşma Koşulları ve Çatalca-Kaleiçi Mahallesi Kentsel Tasarım Rehberi Önerisi

Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Mimarlık Anabilim Dalı

ÖZET

Tarihi çevreler ve eski kent merkezleri bulundukları bölgenin kimliğini ortaya koyan en önemli alanlardır. Bu alanların sürdürülebilir olması ve tarihi kent dokularının yaşatılarak yarınlara doğru bir şekilde ulaştırılması sahip olduğumuz kültürel değerler bakımından oldukça önem taşımaktadır. Dolayısıyla tarih kokan kent dokularının korunması, gerekli olduğu düşünülen koruma yöntemlerinin doğru uygulanması ve yeni yapı tasarlanması için kentsel tasarım rehberlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Kentsel tasarım rehberleri, tarihi ve kentsel çevrelerde yürütülen koruma çalışmalarının ayrılmaz bir parçasıdır.

Çalışma kapsamında; birinci bölümde araştırmanın amacı, kapsamı ve yöntemi anlatılmış, ikinci bölümde tarihi çevre kavramı ve tarihi çevrede yeni yapılaşma alt başlıklarıyla açıklanmıştır. Daha sonra üçüncü bölümde ise kentsel tasarım rehberi kavramı ve rehber oluşturma sürecinin nasıl bir uygulama gerektirdiği anlatılmıştır. Dördüncü bölümde, seçilen çalışma alanın neden seçildiği ve alan hakkında bilgi verildikten sonra İstanbul ili, Çatalca ilçesi, Kaleiçi Mahallesi'nin tarihi dokusunun önemi ve korunması tarihi çevrede yeni yapılaşmayı etkileyen ana unsurlar vurgulanarak tarihi dokunun korunması için yapılan analiz çalışmaları, değerlendirilmesi tablolar halinde verilmiştir. Beşinci bölümde ise kentsel tasarım rehberi önerisine yönelik yapılan analiz çalışmaları, değerlendirilmesi yapılarak kentsel tasarım rehberi önerisi hazırlanmıştır. Sonuç olarak ise toplanan veriler ve kentsel tasarım rehberi önerisinin değerlendirmesi yapılmıştır.

Bu bağlamda yapılan analizler sonucunda alana yönelik oluşturulan tasarım yaklaşımları ve öneriler ışığında Çatalca Kaleiçi Mahallesi kentsel tasarım rehberi önerisinin ileride yapılacak çalışmalara yol gösterici olması, tarihi alanın kentsel kimliğini korumak ve gelecek kuşaklara doğru aktarılmasını sağlamak için kullanılması hedeflenmektedir.

Yıl: **:** 2023

Sayfa Sayısı **:** 116

Anahtar Kelimeler **:** Çatalca, Tarihi Çevre, Koruma, Yeni Yapı, Kentsel Tasarım Rehberi

Master's Thesis

New Building Conditions in the Historic Environment and Çatalca-Kaleiçi Neighbourhood Urban Design Guide Proposal

Trakya University Institute of Natural Sciences

Department of Architecture

ABSTRACT

Historical environments and old city centres are the most important areas that reveal the identity of the region where they are located. The sustainability of these areas and the survival of historical urban textures and their transfer to the future in the right way are very important in terms of the cultural values we have. Therefore, urban design guides are needed for the protection of historical urban textures, the correct application of the protection methods considered necessary and the design of new buildings. Urban design guides are an integral part of the conservation works carried out in historical and urban environments.

Within the scope of the study, in the first section; the purpose, scope and method of the research are explained, in the second section, the concept of historical environment and new construction in the historical environment are explained with subheadings. Then, in the third chapter, the concept of urban design guide and how the process of creating a guide requires an application is explained. In the fourth chapter, after giving information about the selected study area and why it was chosen, the importance and protection of the historical texture of Istanbul province, Çatalca district-Kaleiçi neighbourhood, the main factors affecting the new construction in the historical environment are emphasised and the analysis studies carried out for the protection of the historical texture and its evaluation are given in tables. In the fifth section, the analyses and evaluations made for the urban design guide proposal were evaluated and an urban design guide proposal was prepared. In conclusion, the data collected and the evaluation of the urban design guide proposal were evaluated.

In the light of the design approaches and suggestions created for the area as a result of the analyses made in this context, it is aimed that the urban design guide proposal for Çatalca Kaleiçi Neighbourhood will be used to guide future studies, to protect the urban identity of the historical area and to ensure that it is transferred to future generations correctly.

Year **:** 2023

Number of Pages **:** 116

Keywords **:** Çatalca, Historical Environment, Conservation, New Building, Urban Design Guide

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim ve tez çalışmam boyunca; bilgisi ve tecrübesiyle her zaman yanımda olup desteğini hiçbir zaman esirgemeyen çok kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Hatice KIRAN ÇAKIR başta olmak üzere tüm hocalarıma katkılarından dolayı çok teşekkür ederim.

Tez çalışmasındaki araştırmalarım için gerekli bilgi ve belgelerin sağlanması noktasındaki desteklerinden ötürü Çatalca Belediyesi ve İstanbul 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu çalışanlarına teşekkürü borç bilirim.

Yüksek lisans tez çalışmam ve eğitim hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen sevgili aileme teşekkürü borç bilir, sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu zorlu süreçte yanımda olan ve bilgilerini benimle paylaşan herkese en içten teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisans tezimi, sevgilerini ve emeklerini hiçbir zaman esirgemeyen, bana olan inançlarını hiçbir zaman kaybetmeyen ve her zaman yanımda olan sevgili aileme ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET iv
ABSTRACT vi
TEŞEKKÜR viii
İÇİNDEKİLER ix
KISALTMALAR DİZİNİ xi
ŞEKİLLER DİZİNİ xii
ÇİZELGELER DİZİNİ xiv
BÖLÜM 1 1
GİRİŞ 1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı 2
1.2. Araştırmanın Yöntemi 4
BÖLÜM 2 5
TARİHİ ÇEVRE KAVRAMI VE TARİHİ ÇEVREDE YENİ YAPILAŞMA 5
2.1. Tarihi Çevre Kavramı 5
2.2. Tarihi Çevrede Yeni Yapılaşma 10
2.2.1. Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarım Yaklaşımları 14
2.2.2. Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarım Ölçütleri 21
2.2.3. Tarihi Çevrede Yeni Yapılaşmayı Etkileyen Ana Unsurlar 22
2.2.4. Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarımında Dikkate Alınması Gereken İlkeler 24
BÖLÜM 3 25
KENTSEL TASARIM REHBERLERİ 25
3.1. Kentsel Tasarım Rehberlerinin Amaç ve Hedefi 28
3.2. Kentsel Tasarım Rehberlerinin Kapsam ve Sınıflandırılması 30
3.3. Tarihi Çevrede Kentsel Tasarım Rehberlerinin Önemi 32
BÖLÜM 4 35
ÇATALCA KALEİÇİ MAHALLESİ KENTSEL TASARIM REHBERİNE YÖNELİK ANALİZ ÇALIŞMALARI 35
4.1. Çalışma Alanının Seçim Nedeni 35
4.2. Çalışma Alanına İlişkin Araştırmalar 36
4.2.1. Çatalca'nın Coğrafi Konumu 36
4.2.2. Çatalca'nın Tarihsel Gelişimi 38
4.3. Çatalca Kaleiçi Mahallesi Analiz Çalışmaları 41

4.3.1. Çatalca Kaleiçi Mahallesi Tescilli Kültür Varlıkları 43
4.3.2. Çatalca Kaleiçi Mahallesi Tescilli Konut Yapılarının İncelenmesi 46
4.3.3. Cephe Tipolojisi Analizleri 47
4.3.4. Sokak Dokusu Analizleri 51
4.3.5. Silüet Analizleri 53
4.4. Tarihi Çevrede Yeni Yapılaşma Koşullarının Çatalca Kaleiçi Mahallesi Üzerinden Değerlendirmesi 55
BÖLÜM 5 63
ÇATALCA KALEİÇİ MAHALLESİ KENTSEL TASARIM REHBERİ ÖNERİSİ 63
5.1. Çalışma Alanına Yönelik Analizler 63
5.1.1. Tarihi Kentsel Doku ve Kimlik 63
5.1.2. Dolu Boş Analizi 65
5.1.3. Kentsel Sit Alanı Ulaşım Alt Yapısı Analizi 66
5.1.4. Tescilli Yapı Analizi 67
5.1.5. Tarihi Anıt Eserler Kronolojik Dönem Analizi 68
5.1.6. Fonksiyon Analizi 69
5.1.7. Yapı Durumu Analizi 70
5.1.8. Kat Adedi Analizi 71
5.1.9. Kentsel Arazi ve Kullanım Analizi 72
5.1.10. Yapı Cinsi Analizi 73
5.1.11. Mülkiyet Durum Analizi 74
5.2. Rehber Önerisi İçin Yaklaşım Esasları 75
5.2.1. Cepheye Yönelik Esaslar 75
5.2.2. Siluete Yönelik Esaslar 79
5.2.3. Sokak Düzenine Yönelik Esaslar 81
5.3. Çatalca Kaleiçi Mahallesi Kentsel Tasarım Rehberi Önerisi 83
5.3.1. Cephe Önerisi 86
5.3.2. Siluet Önerisi 89
5.3.3. Sokak Düzeni Önerisi 91
BÖLÜM 6 92
SONUÇ 92
KAYNAKLAR 95
ÖZGEÇMİŞ 101

KISALTMALAR DİZİNİ

İ1NKVKBK	: İstanbul 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu
ICOMOS	: Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
ÇŞB	: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
KUDEB	: Koruma Uygulama ve Denetim Büroları
GEEAYK	: Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. a) Maison Carree Roma Tapınağı (M.Ö 19-16 yy) b) Washington Anayasa Mahkemesi 1935 15
Şekil 2.2. a) Tarihi Eskişehir Odunpazarı Evi b) Tarihi Dokuyu Taklit Eskişehir Odunpazarı Evleri 16
Şekil 2.3. Bensberg Belediye Binasını Uyum Yöntemi ile Tamamlaması 17
Şekil 2.4. Tarihsel Biçimlerin Yorumuna Örnek, Plant - Atelier Peter Kis 18
Şekil 2.5. Agence Commercıale Opac De L'aube 18
Şekil 2.6. Sosyal Sigortalar Kurumu Zeyrek 19
Şekil 2.7. Tarihi Çevrede Zıt Yaklaşıma Örnek Ontario Kraliyet Müzesi 20
Şekil 2.8. Tarihi Çevrede Zıt Yaklaşıma Örnek Basque Health Department Headquarters 20
Şekil 2.9. Tarihi Çevrede Zıt Yaklaşıma Örnek Moderna Museet 21
Şekil 4.1. Çatalca Belediye Sınırları 37
Şekil 4.2. Çatalca Livasının (Sancak) Haritası 41
Şekil 4.3. Çatalca Kaleiçi Mahallesi Çalışma Alanı 41
Şekil 4.4. Çatalca Kaleiçi Mahallesi 31 Ada 4-5-6-7 Parselde Bulunan Yapılar 42
Şekil 4.5. Çatalca Kaleiçi Mahallesi Tarihi Anıt Eserler ve Gazi İlkokulu 42
Şekil 4.6. Çatalca Kaleiçi Surları 44
Şekil 4.7. Çatalca Mübadele Müzesi 44
Şekil 4.8. a) Kaleiçi Camii Restorasyon Öncesi Fotoğrafı 45
b) Restorasyon Sonrası Fotoğrafı 45
Şekil 4.9. Topuklu Çeşmesi 45
Şekil 4.10. Kurşunlu Han 2009 46
Şekil 4.11. Konutların Parsel İçindeki Konumu 46
Şekil 4.12. Çatalca Eski Sokak Dokusu (Çatalca Kasaba Krokisi) 51
Şekil 4.13. Çatalca Kaleiçi Mahallesi Sokak Dokusu 51
Şekil 4.14. Tarihi Sokak Dokusu Eski Fotoğraflar 52
Şekil 4.15. Tarihi Sokak Dokusu ve Topuklu Çeşmesi 52
Şekil 4.16. Topuklu Çeşmesi 1976 ve 2020 Yılı Fotoğrafları 52
Şekil 4.17. Çatalca Kaleiçi Mahallesi Sokak Görünümleri 53
Şekil 4.18. Topuklu Caddesi 1 Numaralı Mevcut Silüeti 53
Şekil 4.19. Topuklu Caddesi 2 Numaralı Mevcut Silüeti 53

Şekil 4.20. Topuklu Caddesi ve Gazi İlkokulu 54
Şekil 4.21. Topuklu Caddesi ve Gazi İlkokulu Silüet Çizimi 54
Şekil 4.22. Topuklu Caddesi ve Kaleiçi Camii Silüet Çizimi 54
Şekil 4.23. a) Cambaz Sokak ve b) Eti Sokağı Görünümleri 54
Şekil 5.1. Dolu Boş Analizi 65
Şekil 5.2. Kentsel Sit Alanı Ulaşım Alt Yapısı Analizi 66
Şekil 5.3. Tescilli Yapı Analizi 67
Şekil 5.4. Tarihi Anıt Eserler Kronolojik Dönem Analizi 68
Şekil 5.5. Fonksiyon Analizi 69
Şekil 5.6. Yapı Durum Analizi 70
Şekil 5.7. Kat Adedi Analizi 71
Şekil 5.8. Kentsel Arazi ve Kullanım Analizi 72
Şekil 5.9. Yapı Cinsi Analizi 73
Şekil 5.10. Mülkiyet Durum Analizi 74
Şekil 5.11. Topuklu Caddesi 2 Numaralı Silüet 77
Şekil 5.12. Örnek Çalışma: San Francisco'nun Konut Alanlarının Arazi ile Uyumu 77
Şekil 5.13. Mevcut Dokudan Fotoğraflar 77
Şekil 5.14. Örnek Çalışma: San Francisco Yerel Konut Tipolojisi 78
Şekil 5.15. Kaleiçi Mahallesi Çıkma, Payanda, Pencere ve Yapı Girişi Örneği 78
Şekil 5.16. Kaleiçi Mahallesi Çıkma, Payanda, Pencere ve Yapı Girişi Örneği 78
Şekil 5.17. Mevcut Dokudan Fotoğraflar 79
Şekil 5.18. Petek Sokak ve Kalearkası Sokak Silüeti 80
Şekil 5.19. Petek Sokak Panoramik Fotoğrafı 80
Şekil 5.20. Kalearkası Sokak ve Petek Sokak Silüeti 81
Şekil 5.21. Kaleiçi Mahallesi Mevcut Sokak Dokusu 81
Şekil 5.22. Yaya Yolları Tasarımı için Örnek Çalışma Hong Kong Kentsel Tasarım Rehberi .. 81
Şekil 5.23. Yaya Yolları Tasarımı ve Mekân Kurguları için Örnek Çalışma 82
Şekil 5.24. Aydınlatma Elemanları, Sokak Mobilyası Tasarımları ve Peyzaj Elemanları Tasarımı için Örnek Çalışma 82
Şekil 5.25. Kaleiçi Mahallesi Ticaret Alanları Sokak Görünümü 82
Şekil 5.26. Yapı, Ticaret Alanları ve Yaya-Taşıt Yolları Tasarımı için Örnek Çalışma 83
Şekil 5.27. Kentsel Tasarım Rehberi Önerisi Çalışma Bölgesi Çalışma Alanı Seçim Paftası 85
Şekil 5.28. Kentsel Tasarım Rehberi Önerisi Çalışma Bölgesi Çalışma Alanı 85

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 2.1. Tarihi Çevrede Yeni Yapı Yapma Yöntemleri 13
Çizelge 2.2. Tarihi Çevrede Yeni Binaların Tasarımında Başarılı Bir Uygulama için Temel Koşullar 13
Çizelge 2.3. Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarımında Ele Alınması Gereken Ölçütler 21
Çizelge 2.4. Tarihsel Bağlamda Tasarım Kriterleri 22
Çizelge 3.1. Kentsel Tasarım Rehberlerinin Ortak Vizyonları 27
Çizelge 3.2. Farklı Alanlardaki Kentsel Tasarım Rehberleri, Kapsamı, Uygulama Örnekleri ... 28
Çizelge 3.3. Tarihi Kentsel Çevrede Hazırlanan Tasarım Rehberlerinin Genel Amaçları 29
Çizelge 3.4. Kentsel Tasarım Rehberi Koruma ve Uygulama İlkeleri..... 30
Çizelge 3.5. Çeşitli Alanlar İçin Oluşturulan Kentsel Tasarım Rehberleri 31
Çizelge 4.1. Kaleiçi Mahallesi 1, 2, 3 ve No'lu Konutların İncelemesi..... 48
Çizelge 4.2. Kaleiçi Mahallesi 5, 6, 7 ve 8 No'lu Konutların İncelemesi..... 49
Çizelge 4.3. Kaleiçi Mahallesi 9, 10, 11 ve 12 No'lu Konutların İncelemesi..... 50
Çizelge 4.4. Kaleiçi Mahallesi 1, 2, ve 3 No'lu Tescilli Yapılarının Bulunduğu Alan ve Tarihi Yerleşme Dokusu Üzerinden Yapılan İncemeler..... 56
Çizelge 4.5. Kaleiçi Mahallesi 4, 5 ve 6 No'lu Tescilli Yapılarının Bulunduğu Alan ve Tarihi Yerleşme Dokusu Üzerinden Yapılan İncemeler..... 57
Çizelge 4.6. Kaleiçi Mahallesi 7, 8 ve 9 No'lu Tescilli Yapılarının Bulunduğu Alan ve Tarihi Yerleşme Dokusu Üzerinden Yapılan İncemeler..... 58
Çizelge 4.7. Kaleiçi Mahallesi 10, 11 ve 12 No'lu Tescilli Yapılarının Bulunduğu Alan ve Tarihi Yerleşme Dokusu Üzerinden Yapılan İncemeler..... 59
Çizelge 4.8. Mübadele Müzesi, Çatalca Kültür Evi ve Topuklu Çeşmesi Tescilli Yapılarının Bulunduğu Alan ve Tarihi Yerleşme Dokusu Üzerinden Yapılan İncemeler..... 60
Çizelge 4.9. Kale Surları ve Sokak Dokusu İçinde Yer Alan Yapılarının Bulunduğu Alan ve Tarihi Yerleşme Dokusu Üzerinden Yapılan İncelemeler 61
Çizelge 5.1. Tarihi Kentsel Dokuyu Oluşturan Yapılar 64
Çizelge 5.2. Kaleiçi Mahallesi Konut Tipolojileri 76
Çizelge 5.3. Kaleiçi Mahallesi Kentsel Tasarım Rehberi Önerisi Tasarım Kriterleri..... 84
Çizelge 5.4. Kaleiçi Mahallesi Kentsel Tasarım Rehberi Önerisi: Avşar Sokağı ve Kaya Sokak Bölümü..... 86

Çizelge 5.5. Kaleiçi Mahallesi Kentsel Tasarım Rehberi Önerisi: Topuklu Caddesi ve Akat Sokağı Bölümü 87
Çizelge 5.6. Kaleiçi Mahallesi Kentsel Tasarım Rehberi Önerisi: Topuklu Caddesi ve Akat Sokağı Bölümü 88
Çizelge 5.7. Kaleiçi Mahallesi Kentsel Tasarım Rehberi Önerisi: Kaleiçi Mahallesi Meydanı, Eti Sokağı ve Topuklu Caddesi Bölümü..... 89
Çizelge 5.8. Kaleiçi Mahallesi Kentsel Tasarım Rehberi Önerisi: Kaya Sokağı, Eti Sokağı ve Topuklu Caddesi Bölümü 91

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Günümüz tarihi kent merkezleri ve kent dokuları zaman içinde gelişmeye, değişmeye devam eden tarihi çevreler, yavaş yavaş kaybolmaya yüz tutan değerli, yaşayan ve sürdürülebilir bilgi birikimi geleceğe aktarılmalıdır. Bu durumdaki tarihi çevrenin korunması ve yaşatılması için "kentsel tasarım rehberleri" önemlidir. Tarihi dokuda ve çevrede rehberler doğru tasarım için yapılaşmanın ayrılmaz bir parçası olacak nitelikte ve değerde olmalıdır. Tasarım ve mimari yaklaşım olarak, geleneksel yapım teknikleri açısından özgünlüğünü her zaman korumalıdır. Kültürel değerleri gelecek nesillere doğru aktarım için kendi içerisinde ilkeleri olmalıdır.

Kentsel tasarım rehberi, bir şehrin ya da bölgenin fiziksel özelliklerini düzenleyen ve geliştirmeyi hedefleyen bir belgedir. Bu rehber, bir kentsel alanın nasıl düzenlenmesi gerektiğini, binaların nasıl tasarlanacağı, arazi kullanımının nasıl planlanacağını ve diğer benzer konuları içerir. Kentsel tasarım rehberi, bir kent ya da bölge için uygun bir şekilde planlama yapmayı hedefler ve bu alandaki gelişmeleri düzenleyici bir rol oynar.

Kentsel tasarım rehberleri, planlama süreci içinde belli kurallar içerisinde tasarımcıları sınırlamayacak, uygulandığı bölgeye özgü nitelikler taşıyarak, ortak bir dil oluşturan, yerin kimliğini ve kentsel bütünlüğünü sağlayan, yol gösterici olması bakımından önemli bir kaynaktır (Aylanç, 2018).

Tarihi şehir merkezlerinde kentsel tasarım rehberlerinin amaçları, tarihi bir bölgenin kültürel değerlerini koruma ve bu değerlere uygun bir şekilde yeniden yapılandırma sürecini düzenlemek olmalıdır. Bu rehberler, tarihi bir bölgede bulunan

mevcut yapıların mimari özelliklerini, dokusunu ve kimliğini koruma amacıyla dikkate alınmasını gerektirir. Ayrıca, bu rehberler, tarihi çevrede yeni yapıların tasarımında tarihi doku özelliklerini korumaya ve artırmaya yönelik tasarımların yapılmasını sağlamalıdır.

Tarihi dokuda yeni yapılaşma tarihi çevreler için kültürel sürekliliğin önemli bir parçasıdır. Bugün oluşan yapılaşma geleceğe doğru bir şekilde aktarılmalı ve gelecek nesilleri geçmiş noktasında yanılgıya düşürmemelidir. Bu bağlamda İstanbul İli Çatalca Kaleiçi Mahallesi kentsel sit alanı günümüze kadar ulaşmış önemli tarih kent merkezlerimizden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çatalca Kaleiçi Mahallesi mevcut tarihi dokusunu korumuş ve günümüze kadar gelmiştir. Günümüze ulaşıncaya kadar yeni yapılaşma baskısı altında fazlaca kayıplar vermiştir. Bu bölgedeki tarihi dokunun korunması ve yaşatılması için kentsel tasarım rehberine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaca cevap verebilecek çalışmalara yol gösterici olması ve geçmiş mirasımızı koruyarak geleceğe aktarma sorumluğumuz olduğu için tez konusu olarak tarihi çevrede yeni yapılaşma koşulları ve Çatalca Kaleiçi Mahallesi kentsel tasarım rehberi önerisi konusu seçilmiştir. Hazırlanacak kentsel tasarım rehberi önerisi için seçilen çalışma alanında tarihi ve kültürel devamlılığı sağlamak, günümüz mimarisini doğru yansıtmak, tarihi kimliği ve tarihi çevreyi koruma, yaşatma ve yeni yapılacak yapıların kent dokusuna bütünleşmesi noktasında alana uyum ve devamlılığın sağlanması için çalışmalar yapılacaktır.

Kaleiçi Mahallesi'ne gelecekte yapılacak olan müdahalelerin anlamlı olması noktasında zaman içindeki yeniliklere ayak uydurması, tarihi kimliğini kaybetmeden korumaya yönelik çalışmaları desteklemek için tarihi kent merkezlerine, kent dokularına sağduyu ile yaklaşmak ve tarihi değerlere sahip çıkmak için kentsel tasarım rehberi önerisi oluşturulmaya çalışılacaktır.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Tarihi çevreler ve tarihi kent merkezleri bulundukları bölgenin kimliğini ortaya koyan en önemli alanlardır. Bu alanların sürdürülebilir olması ve tarihi kent dokularının korunarak geleceğe aktarılması kültürel değerlerimiz açısından çok önemlidir. Bu sebeple tarihi kent dokularının korunması ve gerekli koruma yöntemlerinin doğru

şekilde uygulanabilmesi için kentsel tasarım rehberlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Kentsel tasarım rehberleri, tarihi ve kentsel çevrelerde yapılan koruma çalışmalarının ayrılmaz bir parçasıdır. Bu alanlarda yapılan çalışmaların belli koşullar doğrultusunda hazırlanması gerekir.

Çalışmanın amacı; gün geçtikçe özgünlüğünü ve tarihi kimliğini kaybetmekle yüz yüze olan tarihi kent dokularından olan Çatalca Kaleiçi Mahallesi'nin tarihi çevrede yeni yapılaşma koşulları üzerinden çeşitli analizler ve değerlendirmeler sonucu kentsel tasarım rehberi önerisinin hazırlanmasıdır.

Konu seçiminde etkili olan başlıca etken bölgenin tarihinin çok eskiye dayanması ve günümüze ulaşıncaya kadar büyük kayıplar yaşamasına rağmen, tarihi kent kimliğini halen kaybetmemiş olmasıdır. Ayrıca literatüre bakıldığında, bu bölge için kentsel tasarım rehberi çalışmalarının bulunmadığı da tespit edilmiştir. Seçilen çalışma alanı için yapılacak olan analizler ve veriler neticesinde bölgenin gelişimine yardımcı olunması hedeflenmekte ve yeni yapılacak tasarımların bölgeye uyumu ve bütünleşmesi için alanda yapılan analizler sonucunda belirlenen tasarım kriterlerinin kullanıcı, tasarımcı, plancı ve yerel yöneticilere yol gösteren bir kaynak olması amaçlanmaktadır.

Çalışma kapsamında; ilk olarak tarihi çevre kavramı anlatılmış, tarihi çevrede yapılaşma ve yeni yapı tasarım yaklaşımları alt başlıklar halinde açıklanmıştır. İkinci aşamada ise tarihi çevrede yeni yapılaşmayı etkileyen ana unsurlar ve tarihi çevrede yeni yapı tasarım ilkeleri değerlendirilmiştir. Daha sonra üçüncü aşamada ise kentsel tasarım rehberi kavramı ve rehber oluşturma sürecinin nasıl bir uygulama gerektirdiği anlatılmıştır. Dördüncü aşamada ise seçilen çalışma alanın neden seçildiği ve alan hakkında bilgi verildikten sonra İstanbul ili, Çatalca ilçesi-Kaleiçi Mahallesi'nin tarihi dokusunun önemi ve korunması tarihi çevrede yeni yapılaşmayı etkileyen ana unsurlar vurgulanarak tarihi dokunun korunması için yapılan analiz çalışmaları, değerlendirilmesi tablolar halinde verilmiştir. Beşinci aşamada ise kentsel tasarım rehberi önerisine yönelik yapılan analiz çalışmaları, değerlendirilmesi yapılarak kentsel tasarım rehberi önerisi hazırlanmıştır. Sonuç olarak ise toplanan veriler ve kentsel tasarım rehberi önerisinin değerlendirmesi yapılmıştır.

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Tez çalışma konusu ile ilgili; tarihi çevre kavramı, tarihi çevrede yeni yapılaşma ve kentsel tasarım rehberi kavramlarının açıklama ve tanımlamalarının yer aldığı bilimsel çalışmalar yazılı ve dijital kaynaklar (kitap, dergi, süreli yayın, makale, yüksek lisans ve doktora tezi, yönetmelik ve yasalar, imar planı, koruma amaçlı imar planı) üzerinden incelenmiş ve İstanbul 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu arşivi (İ1NKVKBK, 2018), Çatalca Belediyesi Planlama ve Proje Müdürlüğü arşivi, YÖK Tez Arşivi taranmış ve konuyu destekleyici literatür taraması yapılmıştır. Literatür taramasına ek olarak tarihi kent merkezleri odağında ülkemizde ve dünyada yapılmış kentsel tasarım rehberleri incelenmiştir. Bu kapsamda; ülkemizde İstanbul Fatih kentsel tasarım rehberi, Buca (İzmir) kentsel tasarım rehberi, Beyoğlu kentsel tasarım rehberi ve Sürdürülebilir İstanbul kentsel tasarım rehberi incelenmiş, dünyada ise Hong Kong, San Francisco, Seattle ve Los Angeles kentleri için hazırlanmış kentsel tasarım rehberleri incelenmiştir.

Çalışma alanı olarak seçilen Kaleiçi Mahallesi'nde saha analizi olarak mevcut durumdaki tarihi doku ve yapıların yerinde yapılan gözlem ve incelemeleri fotoğraflarla tespit edilmiştir. Ayrıca çalışma alanında bulunan tescilli yapılardan restorasyon ve rölöve projesi çizilen yapıların projeleri Çatalca Belediyesi'nden temin edilmiş ve analiz çalışmalarında destekleyici olarak kullanılmıştır.

Tez çalışmasına ilişkin elde edilen analiz ve veriler sonucunda kentsel tasarım rehberi kavramının irdelenmesi, önemi, amaç ve hedefleri, kapsam ve sınıflandırılması üzerinden tarihi çevrede yeni yapılaşma koşullarının kentsel tasarım rehberi ile birleştirilerek, tarihi çevrede yeni yapı tasarımını etkileyen ana unsurlar (kütle, cephe ve çevresel konum) başlığı altında incelenmiş olup çalışma alanı için çıkarımlara yer verilmiştir. Bu çıkarımlar sonucunda hazırlanacak olan Çatalca Kaleiçi Mahallesi kentsel tasarım rehberi önerisi için çalışma alanına yönelik cephe tipolojisi, sokak dokusu ve silüet analizleri yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda alana yönelik oluşturulan tasarım yaklaşımları ve öneriler ışığında Çatalca Kaleiçi Mahallesi kentsel tasarım rehberi önerisinin ileride yapılacak çalışmalara yol gösterici olması, tarihi alanın kentsel kimliğini korumak ve gelecek kuşaklara doğru aktarılmasını sağlamak için kullanılması hedeflenmektedir.

BÖLÜM 2

TARİHİ ÇEVRE KAVRAMI VE TARİHİ ÇEVREDE YENİ YAPILAŞMA

Bu bölümde tarihi çevre kavramı ve tarihi çevrede yeni yapılaşma açıklanmaktadır. Tarihi çevrede yeni yapılaşma alt başlıklar halinde tarihi çevrede yeni yapı tasarım yaklaşımları, tarihi çevrede yeni yapı tasarım ölçütleri, tarihi çevrede yeni yapılaşmayı etkileyen ana unsular ve tarihi çevrede yeni yapı tasarımında dikkate alınması gereken ilkeler olarak ele alınacaktır.

2.1. Tarihi Çevre Kavramı

Tarihi çevre, eski uygarlıkların yaşanmışlık, kültür ve mimari miras kalıntılarıdır. Eski uygarlıkların ticari ve sosyal yapıları, yaşam süreleri, estetik yapıları, tarihi çevre bağlamında birçok tanımı kendi içerisinde barındırmaktadır.

Tarihi çevre kavramı, bir bölgenin ya da yerleşimin geçmişten günümüze kadar olan tarihsel süreci ile değişimlerini kapsayan bir kavramdır. Tarihi çevre, bir yerleşimin tarihsel süreç içerisinde edinmiş olduğu doğal ve yapay özelliklerini, kültürel mirasını ve bu özelliklerin günümüzde nasıl bir etki yarattığını inceleyen bir alandır. Tarihi çevre araştırmaları, genellikle bir yerleşimin fiziksel yapısı, yapısal özellikleri, mimari özellikleri ve insanların bu yerleşimde yaşamış olduğu dönemler ile ilgili bilgileri toplayarak bir bütün olarak değerlendirmeyi hedefler. Bu araştırmalar, bir yerleşimin geçmişine dair bilgileri toplamak ve bu bilgileri koruma altına almak amacıyla yapılmaktadır (Akçura, 1992).

Tarihi çevre kavramı, bir yerin tarihi ve kültürel mirasının oluşturduğu dokuya verilen addır. Bu kavram, bir bölgenin fiziksel yapısının yanı sıra, insanlar tarafından oluşturulmuş tarihi ve kültürel değerlerini de kapsar. Bu değerler, bir bölgenin tarihini

anlamak ve geçmişten günümüze uzanan bir bağlantı kurmak için önemlidir. Tarihi çevre, aynı zamanda insanların mevcut yaşam koşullarını anlamak ve gelecekteki gelişimleri planlamak için de önemlidir (Kuban, 1965).

Tarihi çevre olarak adlandırılan bölgeler, geçmişten günümüze damgasını vurmuş doğal ve kültürel değerlerle tanımlanmaktadır. Bu ilkeler; mimarlık, toplum, ekonomi, teknoloji, kültür vb. toplumun geçmiş izlerini oluşturur. Yaşandığı dönemin duygu ve düşüncelerini, özlemlerini, sosyal hayatını, tecrübe ve bilgilerini aktararak toplumun ekonomik durumu, becerileri ve yaşam biçimi hakkında çeşitli bilgiler verir (Ahunbay, 1999).

Tarihi çevre, günümüzden önce yaşamış toplumların sosyal yapısı, estetik algısı ve yaşam biçimi hakkında bilgi vermektedir. Günümüze kadar ulaşan yapılar, inşa edildikleri dönemin mimari tarzlarını, yapım yöntemlerini, sosyal uygulamalarını, toplumsal koşullarını ve yaşam biçimlerini anlamamızı sağlamaktadır. Etrafımızdaki çevre yaşayan bir olgudur, zaman içinde değişmekte ve gelişmektedir. Zaman kavramıyla bağlantılı olarak çevrenin de bir hafızası olduğunu söylenebilir ve tarihsel hafızalardan bahsedilebilir. Tarihi kent geçmişten günümüze varlığını sürdürür, gelişir, değişir ve tüm bunları bize hatırlatmaktadır. Bu noktada kentin tüm yapısı ve kentsel dokusuna tarihi çevre denilebilir (Kapubağlı, 2004).

Bazen tarihi olaylara bazen de sadece gündelik olaylara tanıklık eden yapılar, barındırdıkları tüm değerleri (tarihi, psikolojik, sosyolojik, ekonomik vb.) günümüze kadar devam ettirerek gelecek nesillere aktarmaktadır. Günümüze ulaşan bu yapılar, inşa edildikleri dönemin mimari üsluplarını, yapım tekniklerini, sosyal davranış kalıplarını, sosyal statülerini ve yaşam tarzlarını görsel hafımıza kazınmasını sağlamaktadır. Şehirde yaşayan tüm yapılar ve tarihsel hafızaya ait olan her şey tarih çevre olarak adlandırabilir (Duralı, 2007).

Tarihi çevre kavramı konusunda birçok tanımlama ve fikir vardır. Bu tanım ve fikirleri incelediğimizde tarihi çevre; birçok manevi, sembolik, estetik boyutları temsil ederken aynı zamanda bulunduğu bölgenin mimari kimliğini ve kentsel uygarlığın kanıtlarını içermektedir.

Korumanın geçmişten günümüze bir sıra içinde ve tarihsel çerçeve içinde nasıl yapılması gerektiğine dair farklı görüşler bulunmaktadır. Venedik Tüzüğü'nün ilk maddesinde "tarihi anıt" terimi, sadece binaları değil, belirli medeniyetlere, önemli olaylara veya tarihi uygulamalara tanıklık etmiş kentsel veya kırsal alanları da kapsamaktadır. Bu kavram sadece büyük sanat eserlerini değil, zamanla kültürel değer kazanmış basit eserleri de kapsar. Teori geliştirme alanındaki iyileştirme içeriğinin genişletilmesiyle, Amsterdam Deklarasyonu'ndaki Venedik Tüzüğü'nde anıt kavramının tarihsel bağlamı "mimari miras" olarak tanımlanmıştır (Asatekin, 2004).

Avrupa Kültürel İş birliği Konseyi'nin çalışmasında tarihi çevre kavramı şu şekilde tanımlanmıştır; *"Doğal ya da insanlar tarafından oluşturulan, bütünlüğü ve artistik, estetik, tarihsel, etnografik, bilimsel, edebi veya efsanevi özellikleri ile korunması ve değerlendirilmesi gereken bütünlerdir".* Ulusal düzeyde, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'nın 3. Maddesinde tarihi çevreleri oluşturan kültür varlığı, *"Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait, bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya sualtındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır"* olarak tanımlanmıştır (Madran & Özgönül, 2005).

Tarihi çevre, zamanının üslubunu yansıtan binalarıyla geleneksel doku içinde çeşitli tasarım zenginliklerini içerisinde bulunduran bir kültür mirasıdır. Tarihi çevreler, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 660 sayılı kararı ile *"anıtsal yapılar"* ve *"çevresel değeri olan yapılar"* olarak kategorize edilmiştir. Tarihi çevrenin sahip olduğu kimlik, dokunun içerdiği mimari ve estetik, dönemin sosyo-kültürel özellikleri, kent yaşamı, yapılı alan ve geçmiş bağlantıları ile şekillenmektedir (Zeren, 2010).

Tarihi çevrelerin ve korunması istenen alanların, tarihi, mimari, etnografik ve görsel değerlere sahip bir dizi yapı kompleksinden ve bu çevrelerin kültürel değerlerinin yanı sıra büyük bir kullanım potansiyelinden meydana geldiği ifade edilmektedir (Akçura, 1978). Tarihi çevrelerin oluşumunda insan ve insanın tarih boyunca çevre ile etkileşimi en etkin rolü oynamaktadır. Tarihi çevreler, geçmiş yüzyıllardan gelen ve geçmiş toplumlar tarafından kullanılmış olan yaşam ortamlarının yeniden kullanılma

arzusu ile günümüze kazandırıldığı yerleşimlerdir (Kangal, 1978). Bu yerleşim alanlarının taşıdığı ve günümüze aktardığı soyut anlamların ve taşıdığı somut işlevlerin tarihi çevre üzerindeki etkisi büyüktür. Bu bağlamda tarihi çevreleri; tarihi kent dokuları, tarihi ticaret merkezleri ve tarihi olayların yaşandığı alanlar olarak saymak mümkündür (Asatekin, 2004).

Tarihi çevreler, inşa edildikleri dönemlerin hislerini, düşüncelerini, tecrübelerini ve eğilimlerini tarif eden yaygın anlamlara sahip yerleşimler olarak kabul edilmektedir. Toplumun geçmişi ile geleceği arasında köprü olan bu çevreler, kentlerin okunabilirliği ve algılanabilirliği açısından önemli bir yer tutmakta, alışılmış ve tanıdık ortamlar meydana getirmektedir (Velioğlu, 1992). Öte yandan tarihi çevreler, bir toplumun tarihsel geçmişini etkileyen olaylar dizisinin bir ya da birden fazla halkasını fiziksel çevrenin tamamında ya da bir bölümünde koruyan yerleşimler olarak da tanımlanabilir (Kuban, 1965).

Tarihi çevre, benzer özelliklere sahip binaların bir bütün olarak korunduğu tarihi alanlardan oluşabilir. Bu açıdan tarihi kentlerin geleneksel dokusu bu kategorinin bir örneğidir. Safranbolu, Osmanlı kentinin en iyi korunmuş türleri arasında ilk sırada gelmektedir. Tarihi sit alanı olarak tescil edilen kent, geç dönem Osmanlı kentinin en iyi korunmuş örneklerinden biridir. Kula ve Birgi'deki geleneksel konut alanları, Safranbolu örneğinde olduğu gibi tarihi kent dokusunun tam olarak korunamadığı ancak bazı tarihi alanların veya sokak dokularının korunduğu örnekler olarak gösterilebilir (Zeren, 2010).

Tarihi çevrelerin korunmasının önemi 3 maddede özetlenebilir (Eruzun, 1987):

1. Tarihi mirasın gelecek nesillere aktarılması,
2. Kültürel sürekliliğin sağlanması,
3. Tarih boyunca günümüz insanlarına yeni yaşam seçenekleri oluşturmak.

Korumanın temel amacı, süregelen kültürel mirasın gelecek kuşaklara doğru bir şekilde aktarılmasıdır. Bunun başlıca gerekçesi, mevcut çevrenin koruma unsurlarının, süratle değişmekte olan bir dünyada bireylerin ve toplumların kimliklerini oluşturan zihinsel ve duygusal ipuçlarını ve geçmişe karşı yabancılaşmayı önleyecek değerleri sunmasıdır. İçinde bulundukları medeniyetlerin en önemli eseri olan kentlerin

korunması, aynı zamanda kentlerin kişiliklerini ve kimliklerini belirleyen özelliklerin de korunmasını gerektirmektedir. Tarihi çevrenin sahip olduğu bütün bileşenlerin korunması, geçmişte var olan yaşamları bugünün koruma eylemlerine paralel olarak bugüne ve geleceğe taşmak olmalıdır (Zeren, 2010).

Tarihi yerleşme olarak kabul edilen bir kent parçası aşağıdakileri sağlamalıdır:

- Özgün ve karakteristik kentsel yapı (özgünlük ve kompozisyon)
- Belirli mimari özelliklere sahip alanlar
- Yerleşimin kentsel gelişimine süreklilik kazandıran binalar (anıtsal mimariye sahip binalar ve ilgi çekici binalar)
- Süreklilik arzeden bir sosyal yaşam örn. bazı sivil aktiviteler, aktif bir nüfusun varlığını öngören yerleşmeler (Papageorgiou, 1971).

Bunlardan sonra:

- Yaygın görüşün aksine, tarihi yerleşimlerin çok eski olması gerekmez. "Tarihi" özelliği tarihteki kökeni değil, yerleşimin tüm tarihsel gelişimini kapsar. Bu nedenle, yakın tarihin ilginç kentsel yerleşimleri bile tarihi yerleşim olarak kabul edilebilir.

- Kentin tarihi merkezinin özelliklerinden biri de aktif bir sosyal yaşamın varlığıdır. Bu nedenle kazılar, arkeolojik kalıntılar ve hatta ölü kentler (örneğin Pompei, yapılar çok iyi korunmuş olsa bile) tarihi kent merkezleri olarak kabul edilemez. Terk edilmiş kentsel yerleşimler arkeoloji ve mimarlık tarihinin konusudur ve kentsel planlama kapsamına girmezler. Birçok mevcut yerleşim, orijinal kentsel formdan veya estetik değerden yoksun oldukları için tarihi olarak kabul edilemez (Papageorgiou, 1971).

Tarihi çevrede değişim anlamlı olmalı ve zaman içindeki yeniliklere ayak uydurmalıdır. Tarihi kimliğini kaybetmeden korunmalı, geliştirilmeli ve yaşatılması gerekir. Bu durumu desteklemek için tarihi kent merkezlerine ve kent dokularına sağ duyu ile yaklaşılmalı ve tarihi değerlere sahip çıkılmalıdır.

2.2. Tarihi Çevrede Yeni Yapılaşma

Günümüzde nüfus artışı, ekonomik kaygılar ve kentleşmenin hızla artması, yeni barınma alanları ihtiyacı doğururken tarihi çevre ve kent merkezleri de bu hızlı gelişme değişimden kendi payına düşen hisseyi almıştır. Tarihi dokuları içinde barındıran ve kendine has kimlikleri olan tarihi çevrelerde yeni yapılaşma toplumun değişen ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde yeniden tasarlanmalı ve yapılan yeni yapılar kent kimliğini korumalıdır. Yapılacak tasarım ve değişiklikleri tarihi dokuyu bozmayacak şekilde, tarihi çevrenin bir bütün halinde korunması şeklinde özetlenebilir. Ayrıca var olan ve günümüze ulaşmış tarihi çevrenin gelecek nesillere doğru aktarılması, tarihi çevrenin devamlığını sağlamakta bölgenin gelişimi için önemlidir (Duralı, 2007).

Tarihi çevrelerde ve tarihi şehir dokularında zamanla yeni yapılaşmanın olacağı kaçınılamaz bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Önemli olan yaşanan bu değişimin tarihi dokuya ve kent kimliğine zarar vermeden içinde bulunduğu alanın doku analizleri yapılarak bulunduğu çevreye uyumlu tasarımların gerçekleştirilmesidir. Kültürel sürekliliğin ve tarihi çevre devamlılığın özgün nitelikli olarak gerçekleştirilmesi noktasında yapılacak yeni tasarımlarda çok hassas davranılması önemli noktalardandır (Kapubağlı, 2004).

Tarihi çevrelerin devamlılığını sağlayabilmeleri için sadece fiziki mekanlarını korumaları değil, aynı zamanda modern yaşama uyum sağlamaları ve modern ihtiyaçları karşılamaları gerekmektedir. Bu alanlar sadece yapı bağlamında değil, sosyal yaşamda dikkate alınarak korunmalı, gerekli müdahaleler yapılmazsa tarihi çevre açık hava müzesi olmaktan kaçamaz (Görgülü, ve diğerleri, 2013). Tarihi çevre ve kent dokuları yaşamın bir parçası olarak her zaman var olmalıdır. Bu sebeple sosyal, kültürel ve ekonomik değişimler çerçevesinde tarihi çevrelerde mevcut yapıların yıkımının önlenmesi, binaların işlevsel ve yapısal olarak değişim geçirmesi, tarihi çevrelere yeni binalar ve yeni işlevlerin eklenmesi, tarihi çevrelerin insana yönelik ve insanı göz ardı etmeden tasarlanması gerekir. Yapılacak uygulamalar bölgeyi geliştirmek ve tarihi dokuyu korumak için olmalıdır (Kılıç, 2015).

Tarihi çevrede bina yapmak üç kategoriye ayrılabilir. Bunlar: restorasyon, tarihsel yapılar grubu içinde yapı yapma ve tarihsel yapılar grubunun etki alanı içine

yapı yapmadır (Branca, 1979). Tarihi kayıtlar açısından bakıldığında, yeni yapılan yapıyı görecek kişileri yanıltmayacak yapıların yapılması oldukça önemlidir. Tasarım aşamasında mevcut çevreyi anlamak, tarihsel ve kültürel bir süreklilik zincirinin parçası olmak ve geçmişi çağdaş bir anlayışla yorumlamak çok önemlidir (Duralı, 2007).

Bu noktada tarihi bir çevrede çalışan bir restoratörün ya da proje yapmaya hazırlanan bir mimarın genel olarak üç farklı durumla karşı karşıya kaldığı söylenmektedir (Kuban, 2000). Bunlar;

1. Eski bir binanın işlevini değiştiren tasarımı,
2. Boş arsalarda yeni binaların cephe tasarımı, mevcut binanın cephesinin restorasyonuna imkân verecek şekilde,
3. Eski dokular üzerine yapılan binaların cephe tasarımının değiştirilmesi çevre ile uyum sağlayan tasarım kararları olarak özetlenebilir.

Her müdahale biçimi, tarihi doku ve çevrede inşa edilecek yeni yapıları tanımlamaktadır. Günümüzün değişen ihtiyaçlarına paralel olarak gerçekleştirilen tarihi çevredeki yeni yapıların planlanmasında, tarihi doku ile bütünlük sağlanması ve dokunun korunması ile sürekliliğinin sağlanması açısından eski-yeni bütünlüğü önem kazanmaktadır (Kılıç, 2015).

Yapılı çevrede içerisinde dönemsel yapılaşma noktasında tam bir sınır tayin edilememektedir. Çünkü sınırlandırma yapılacak olursa yeni-eski karşılaştırması göreceli bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır, her dönem uygarlıkları ve yapıları bir öncekine göre eskidir. Eski ve yeni yapılar bulunduğu dönem içindeki konumuna göre değerlendirilerek yapılaşma çevresinin kalitesi ortaya çıkarılabilir (Kuban, 1984).

Tarihi dokuda tasarımın keskin ve net hatlara sahip olduğu söylenemez. Her projenin tarihi kentsel dokuyu değiştirmek ve dönüştürmek açısından farklı bir etkisi olacağından, tarihi bir dokuya yapılmak istenen müdahale ve yeni bina tasarımlarının nasıl yapılacağı iyi analiz edilmesi gereken çalışmalar gerektirir (Kılıç, 2015).

Mevcut çevreyi analiz eden tasarımcının, kendisinden önce oluşturulmuş tarihi bir çevrede tasarım yaparken dikkat etmesi gereken üç özellik şu şekilde vurgulanmaktadır. Birincisi her zaman çevresel değerlere saygılı bir tavırla yaklaşmak,

ikincisi ise geleneksel unsurların kullanılması gerekiyorsa güncel teknolojileri ve malzemeleri kullanmaktır. Üçüncü ve son özellik ise, geçmişin taklidinden kaçınırken aynı zamanda kültürel sürekliliğe dayalı bir mimari anlayışa katkıda bulunmaktır (Velioğlu, 1992).

Tarihi dokuda tasarım farklı boyutları içine alır, tasarım yapmak için çeşitli alanlarda yetişmiş birçok uzman görüşü alınır ve tasarım kararlarında teknik olarak yapım sistemi, malzeme kullanımı ve işlev yönlendirmeleri yapılır. Tarihi yapıların bulunduğu tarihi dokular veya kent merkezlerinin sürdürülebilir olması için eski ve yeni arasındaki bağ tek yapı etrafında değil, gelişim ve değişim süreci içinde kullanım şemaları, standartları, malzeme, teknoloji, teknik vb. tüm konular etrafında yapılacak çalışmalarla sağlanabilir. Yapılacak çalışmalar ise her alanda eski olanın detaylı araştırılması, yeni olanın ise geliştirilmesi ile çok daha başarılı hale gelecektir (Akçura, 1992).

Tarihi çevrede inşa edilecek yeni binalar, geçmişe saygı duymalı ve tarihi çevrede bina tasarlayarak bugünün gelecekle olan ilişkisini aslına sadık kalarak yansıtmalıdır. Bu bakımdan mevcut tarihi çevrenin doğru bir şekilde analiz edilerek özgün ve geleneksel değerlerinin belirlenmesi, tasarımcıya yeni bir yapı tasarlarken nasıl bir yol izleyeceği konusunda fikir verebilir. Bir tasarımcı, sanat eseriyle bir yerin benzersiz özelliklerini keşfettiğinde, geçmişin çağdaş bir yorumuyla veya tamamen farklı bir yaklaşımla yeni bir bina tasarlayabilir (Kılıç, 2015).

Yeni yapı tasarımında, bölgenin özgün tasarım özellikleri tasarımın şekillenmesinde çok önemli rol oynamıştır. Bu nedenle bazı tasarımcılar, süreklilik ve uyumu sağlamak için boyut, oran, stil, ölçek ve renk kullanımında tarihi yapılara benzeyen öğeler kullanırken, bazı tasarımcılar ise çekicilik yaratmak, algı ve hissi artırmak için zıt yöntemleri tercih etmektedir. Bu vizyonla birlikte tarihi dokuda yeni binalar inşa etmenin birçok yolu vardır (Kılıç, 2015). Bu yöntemleri özetleyecek olursak öne çıkan özellikler Çizelge 2.1'te açıklanmıştır (Dibner & Dibner-Dunlap, 1985).

Çizelge 2.1. Tarihi Çevrede Yeni Yapı Yapma Yöntemleri (Dibner & Dibner-Dunlap, 1985)

Tarihi Çevrede Yeni Yapı Yapma Yöntemleri
Orijinal dokunun aynısını yapmak olan kopyalama yöntemi
Mevcut çevrede bulunmayan mimari elemanlarla yaratılan zıtlık/kontrast yöntemi
Eski binanın ölçülerini ve bezemelerini çağdaş malzeme ile yeniden yaparak kullanan çağrışım yöntemi
Kavramların birleştirelerek kullanıldığı geçiş yöntemi
Mevcutta bulunan tarihi yapıların oranlarını koruma yöntemi
Sadece cephenin korunarak iç işleyişin tamamen değiştirildiği cephecilik yöntemi

Tasarım öznel verilere dayanırken, tarihi çevrede tasarım yapmak daha kapsamlı bir nitelik kazanmakta ve çevresel veriler tasarım kararlarında daha belirleyici bir rol üstlenmektedir. Tarihi çevrede yeni binaların tasarımında başarılı bir uygulama için temel koşullar Çizelge 2.2'te belirtilmiştir (Kılıç, 2015).

Çizelge 2.2. Tarihi Çevrede Yeni Binaların Tasarımında Başarılı Bir Uygulama için Temel Koşullar (Kılıç, 2015)

Başarılı Bir Uygulama için Temel Koşullar
Tasarım alanının tarihi ve coğrafyası ile iyi bir ilişki kurmak
Çevresindeki yol akslarının gelişmesini dikkate almak ve olumlu katkıda bulunmak
Önemli manzara ve cephe görünümlerine saygılı davranmak
Komşu binaların ölçeğine saygılı davranmak
Mevcut binalardaki kadar kaliteli yapı malzemesi kullanmak
Çağın özelliklerine uygun yeni görünüm ve doku oluşturmak

Tarihsel bağlam ve tarihi çevre, sosyal ve toplumsal verilerin önemli kaynakları olsa da tasarım yaklaşımını etkileyen bir başka faktör de toplumların konuya yönelik tutumlarıdır. Ülkemizde bu duruma karşı üç tavır olduğu tespit edilmiştir (Tekeli, 1987). Bunlar;

- Tamamen yeni bir kültür için bilinçli bir arayış olarak tanımlanabilecek reddetme tutumudur,
- İkinci tutum, kültürel mirasın karşıtı olan değişimi reddetme tutumudur,

- Üçüncü tutum, kültürün bir bütün olarak sürekli şekillendiği ve değiştiği fikrinin iş başında olduğu devrimci bir değişimi öngörüyor (Tekeli, 1987).

Farklı dönemlerde yaşayan toplumların kültürel, mimari, estetik ve yaşamsal birikiminin oluşturduğu tarihi çevreler, geçmişin izlerinin algılanması noktasında bize en önemli verileri sunar. Bu verilerden hareketle, tarihi dokularda yapılan yanlış uygulama ve onarımlar, geçmiş uygarlıkların izlerinin tamamını veya bir kısmını silerek, şehirlerin kimliklerini yitirmesine ve bina yığınlarıyla dolmasına neden olmaktadır. Bu nedenle tarihi kent merkezleri ve kent dokularının şekillendirilmesi birçok uzman ve araştırmacının ilgi ve tartışma konusu olarak gündemde kalmaya devam etmektedir.

2.2.1. Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarım Yaklaşımları

Tarihi çevrede yeni yapı tasarımı, tarihi yapıların özelliklerini korurken, aynı zamanda modern ihtiyaçları da karşılamaya yönelik bir tasarım anlayışıdır. Bu anlayış doğrultusunda tarihi çevrelerde, yeni tasarımların mimari sitili, malzeme kullanımı, yapı ölçeği, yapı detayları ve yapım şekli çok tartışılan bir konular arasında olmaktadır. Çağdaş mimari, tasarımcının kararında önemli bir noktadır. Tarihi çevrede yeni yapı tasarım yaklaşımları, tarihi yapıların özelliklerini boyut, oran, yön, renk, biçim, doku, üslup gibi tasarım ögeleri açısından korurken, aynı zamanda tasarımda bütünlüğün oluşturulması için önemli bir tasarım girdisi olarak görülmektedir (Velioğlu, 1992).

Tarihi çevrede eski ve yeninin bütünlüğü içinde uyum yakalayabilmek için bazen tarihi çevre bağlamında yorumlanan orantı, boyut, malzeme, renk ve üslubu benimser, bazen de üç tasarım yöntemini takip eder. Mimari tasarım sürecini etkileyen bu konular genellikle üç başlık altında toplanmaktadır. Bunlar; tarihsel biçimlerin taklidi/tekrarı, tarihsel biçimlerin uyum/yorumu ve tarihi çevrede zıt/karşıt yaklaşım olarak adlandırılmaktadır (Duralı, 2007).

1. Tarihsel Biçimlerin Taklidi/Tekrarı: Tarihi dokuda, tarihi yapıların tam olarak yeniden inşa edilmesi amacıyla geçmiş izlerinin ve tarihi kent dokuları içinde bulunan mimari sitil, yapı elemanları, ölçü birimlerinin dokuya uygunluk adı altında birebir kopyalanıp taklit edildiği bir anlayıştır (Velioğlu, 1992). Bu anlayışta geleneksel

yapıların biçim özellikleri taklit edilerek kopya yapı yoğunluğunun artması kaçınılmaz bir durum olarak ortaya çıkmaktadır (Karatosun, 2010).

Yeni yapıların tasarımında, teorik çerçevede uygunluk ve yapısal bütünlük sağlamak için benzerliği abartarak eskiyi taklit eden yapılar, döneminin özgün özelliklerini yansıtmadığı veya günümüzün çağdaş tasarım tekniklerine aykırı olarak inşa edildiği için bulunduğu tarihi dokunun özgün yapısını ve kimliğini anlamamız için yanıltıcı (Şekil 2.1) olmaktadır (Büyükmıhçı & Kılıç, 2015).

a) b)

Şekil 2.1. a) Maison Carree Roma Tapınağı (M.Ö 19-16 yy) (Wikipedia contributors, 2022) b) Washington Anayasa Mahkemesi 1935 (Highsmith, 2020)

İlk bakışta birebir aynı dönemde yapılmış gibi görünen yapım tekniği ve özgün malzeme kullanımı açısından farklılıklar taşıyan, taklit yapılar, koruma kuramının anayasası sayılan Venedik Tüzüğü'nün 9. Maddesinde belirtilen *"Onarım uzmanlık gerektiren bir iştir. Amacı, anıtın estetik ve tarihi değerini korumak ve ortaya çıkarmaktır. Onarım, kendine temel olarak aldığı orijinal malzeme ile güvenilir belgelere saygıyla bağlıdır. Faraziyenin başladığı yerde onarım durmalıdır; yapılması gerekli herhangi bir eklemenin mimari kompozisyondan farkı anlaşılabilmeli ve gününün damgasını taşımalıdır. Herhangi bir onarım işine başlamadan önce ve bittikten sonra, anıtın arkeolojik ve tarihi bir incelemesi yapılmalıdır"* (ICOMOS, 2011) açıklamasına uygun olmaması neticesiyle, bilimsel olarak temellendirilmemesi ve yanıltıcı görünmesi kabul görmeyen bir uygulamadır.

Günümüz de kendi döneminin, mimari otoriteleri tarafından kabul görmüş, döneminin özelliklerini tam olarak yansıtan, bir yapının yanına çağı yansıtan bir yapı yakışabileceği söylenmiştir. Geçmişte kalan yüzyılın inşa tekniklerinin bugün kullanılması, o dönemin yaşam tarzını, yapım tekniklerini ve mimari ilkelerini tam

olarak anlayamamak, çağı takip etmemek, aynı teknikleri ısrarla devam ettirmek, günümüz kentleri açısından geri kalmışlık olarak yorumlanmıştır (Bektaş, 1992).

Bir başka bakış açısı ise, eski yapıların üslup özelliklerinden yola çıkarak, tarihi çevrede eski mimari elemanların şekil, boyut ve kompozisyonu kullanılarak yeni yapıların yapımını, çürümüş dişlerin arasına yapılan protezlere benzetmiş, bu uygulamaların yapılmamasını savunmuştur. Tarihi dokuda yapılacak koruma ve onarım çalışmalarının, çağdaş dönem özelliklerini, yapım tekniklerini yansıtan yöntemlerin kullanılmasıyla olacağı söylenmiştir (Eldem, 1992).

Ülkemizde de tarihi dokuda uyum sağlamak, yerin ruhunu yansıtmak ve tarihi sürekliliği sağlamak adına taklit/tekrar çokça uygulanan bir yöntemdir. Örnekleri çokça mevcuttur, bunları anıtsal ve sivil mimari örneklerde çokça görebiliriz (Şekil 2.2).

a) b)

Şekil 2.2. a) Tarihi Eskişehir Odunpazarı Evi b) Tarihi Dokuyu Taklit Eskişehir Odunpazarı Evleri (Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, 2021)

Tarihi çevreleri oluşturan tarihi yapılar, bulundukları dönemin mimari anlayışı ve imkânları çerçevesinde inşa edilmiş ve o dönemi yansıtan unsurlardır. Bugün yapılacak yapıların gelecekte tarihi unvanını alacağı düşünüldüğünde, gelecek kuşakları yanıltacak yapı uygulamalarından kaçınılmalıdır.

2. Tarihsel Biçimlerin Uyum/Yorumu: Tarihsel biçimlerin uyum/yorumu, tarihi yapıların özelliklerinden esinlenerek, modern tasarım anlayışıyla birleştirmeyi hedefleyen bir tasarım anlayışıdır. Bu tasarım anlayışı, tarihi yapıların mimari stilini, malzeme kullanımını, ölçeğini, renklerini ve detaylarını kullanarak, yeni yapıda da bu özellikleri yorumlar. Bu sayede, tarihi yapıların özelliklerinden ilham alınarak, modern bir görünüm elde edilir. Tarihi kent dokusu içinde yapılan tasarımlarda çevre bütünlüğü ve bölge özellikleri son teknolojik yapım teknikleri ve malzeme kullanımı ile

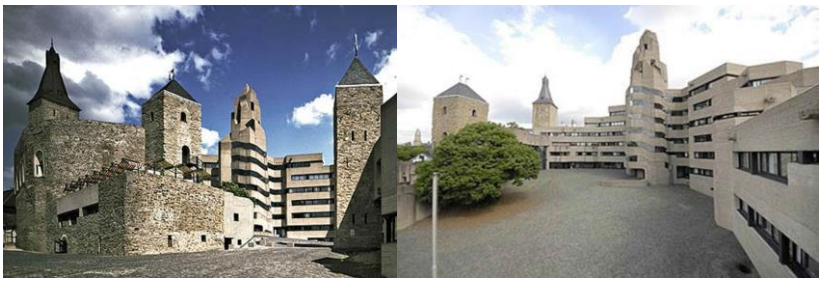
sağlanmaya çalışılır (Velioğlu, 1992). Bu tasarım anlayışıyla birlikte tarihi çevrede bulunan yapılar, yaşadıkları dönem içinde sürekli bir veri alışverişi içinde olup geleceğe doğru aktarım temel esas olmalıdır.

Bu uygulama yöntemi uluslararası kanunlar ve tüzüklerle de belirlenmiş olup, tarihsel biçimlerin yorumlanması, geniş bir alanı kapsar, yapılan çalışmalar geçmiş ve geleceğe karşı saygılı olmayı gerektirir.

Tüzüklerde ve uluslararası hukukta teorik olarak kabul görmüş bir uygulama yöntemi olarak tarihi formların yorumlanması, geçmişle günümüz arasında saygıyı sağlayacak geniş bir mimari tasarım perspektifine sahiptir. Tarihi çevrede yeni yapı tasarımında, tarihi sürekliliğin kesintiye uğramaması ve doğru aktarılması noktasında, taklitten kaçınmak için kültürel verilerin doğru yorumlanması, görsel ve dokusal bütünlüğün modern bir yorumla tasarımlara dahil edilmesi, bu anlayışın olumlu karşılanmasını sağlar (Büyükmıhçı & Kılıç, 2015).

Tarihi biçimlerin yorumlanması tasarım yaklaşımı, yapı tasarımında kullanılan en küçük öğelerden başlayarak, yapılı çevrenin tüm silüetini kapsayacak şekilde yorumlanması, tasarımcıya özgür hareket etme alanı, eski ve yeni arasında bağ kurulması avantajını sağlamaktadır. Amaç, tarih ile yeni dokuların zenginliğini ortaya çıkarmak ve zamanın ruhunu yakalamaktır.

Gottfried Böhm'ün Bensberg Belediye Binası, tasarım açısından eski yapı ile yeni yapının biçim ve form ilkeleri noktasında yakaladığı uyum, yeniyi öne çıkararak eskiyi koruması, malzeme ve yapım tekniği olarak başarılı bir örnektir (Şekil 2.3).

Şekil 2.3. Bensberg Belediye Binasını Uyum Yöntemi ile Tamamlaması (Zaz, 2019)

Budapeşte şehrinde bulunan Atelier Peter Kis PLANT yapısı uluslararası tüzüklerde yer alan tasarım ilkeleri açısından uyumlu örnekler arasında yer alır.

Tasarımcısı Atelier Peter Kis tarafından tarihi çevrede yeni yapı tasarımına uygun olarak tasarlanmıştır (Şekil 2.4). Tasarım alanına baktığımızda yapı hacimleri, yükseklikleri ve genişlikleri tarihi dokuya uygun, cephe elemanları noktasında yeni yorumlar tasarıma katılarak, uyum sağlanmıştır.

Şekil 2.4. Tarihsel Biçimlerin Yorumuna Örnek, Plant-Atelier Peter Kis (Rosenberg, 2019)

Fransa'da 2007 yılında tamamlanan güçlü bir mimari miras değerine sahip OPAC de l'Aube yapısı, tarihi çevrede tasarlanan, yakın geçmiş güncel örneklerinden birisidir. Mevcut doku içinde güncel tasarım anlayışı ile yapılan yapıda, uyum yaklaşımı döneminin özelliklerini yansıtan mimari sitil, malzeme ve yapım tekniği kullanılarak tamamlanmıştır. Yapıya baktığımızda çevresindeki yapılarla kütle ve hacim olarak uyumlu, cephe bütünlüğü ve oran noktasında ilişkili, kullanılan malzeme ve teknikler açısından çağı yakalayan örnekler arasındadır (Şekil 2.5).

Şekil 2.5. Agence Commercıale Opac De L'aube (ArchDaily, 2019)

Türkiye'de yapılan başarılı yapı örneklerinden biri olan Zeyrek Sosyal Sigortalar Kurumu yapısı (Şekil 2.6), yapı topoğrafya uyumu, cephelerdeki cumba ve çıkmalarıyla, geniş saçak kullanımı, geçmiş ve geleceğin çağdaş bir yorumu olarak Türk mimarlık tarihinin en önemli eserlerindendir.

Şekil 2.6. Sosyal Sigortalar Kurumu Zeyrek (Meral, 2021)

3. Tarihi Çevrede Zıt/Karşıt Yaklaşım: Zıt/Karşıt yaklaşım, tarihi dokuda inşa edilen yapılarda kullanılan tasarım yaklaşımlarından biridir. Bu yaklaşımı; biçim, renk, oran, malzeme, form, tarihi doku içinde ölçü, doku, gibi tasarım araçlarının tamamen zıt olarak kullanımı olarak tanımlanır. Bu tanımı izleyen ve tasarımlarında kullanan tasarımcılar, zıtlık yaklaşımı ile uyum sağlamayı hedeflerler. Zıtlığın asıl kullanım amacı ise teknoloji, çağdaş malzeme ve mimari anlayışın, tarihi dokunun özgünlüğünü kaybetmemesi ve zıtlık ile yeni yapının tarihi çevre içinde kendine has, çağdaş yapısı ile hemen göze çarpmasının istenmesidir (Velioğlu, 1992). Karşıt yaklaşımın kullanıldığı uygulamalara bakacak olursak, tarihi çevrenin geçmişle olan bağlarını, mimari anlayışını ve kültürel miras özelliklerini iyi bilmek, tasarımda kullanılacak karşıt yaklaşımı, elde edilen veriler doğrultusunda analiz ederek, değerlendirmek gerekir. Bu yapılar, tarihi çevreyi yok saymamalı ve kendi aralarında bir bütünlük sağlamalıdır.

Zıtlık ilkesiyle tarihi Ontario Kraliyet Müzesine yapılan eklenti, Daniel Libeskind tarafından dekonstrüktif bir tarzda olağan dışı görüntüsü ile tarihi yapıya karşıt bir yaklaşım olarak eklenmiştir (Şekil 2.7). Var olan tarihi yapıya hem malzeme hem de teknolojik olarak çok farklı bir yapı eklentisi olarak karşımıza çıkar. Çağın yapım teknikleri ve malzeme teknolojisini yansıtan binada çelik ve cam malzeme, zıtlık yaklaşımını keskin hatlarla ortaya koymaktadır. Bulunduğu bölgeyi odak haline getiren yapı, eklendiği tarihi yapıyı gabari, oran ve külte olarak ezmemiştir.

Şekil 2.7. Tarihi Çevrede Zıt Yaklaşıma Örnek Ontario Kraliyet Müzesi (Lomholt, 2022)

Coll-Barreu Arquitectos'un Bilboa'daki binası, biçim, malzeme ve inşaat teknikleri açısından tarihi bölgesiyle keskin bir tezat oluşturuyor. Çevredeki binaların boyutlarına, mimari oranlarına veya cephe şekillerine atıfta bulunmadan tamamen özgün bir dil oluşturur. Ancak hacim, ölçek ve orantı açısından tarihi çevreyi boğmaz, alanda oluşturduğu kontrastla kendi dönem özelliklerini yansıtır (Şekil 2.8).

Şekil 2.8. Tarihi Çevrede Zıt Yaklaşıma Örnek Basque Health Department Headquarters (Saieh, 2021)

Tham & Videgård Arkitekter tarafından Malmö'de inşa edilen ve şu anda müze olarak kullanılan yapı, tonal zıtlıklarıyla dikkat çekerken aynı zamanda yapım teknikleri, cephe düzeni ve yerleşim düzeni, malzeme kullanımı açısından çevredeki eserlerle tezat oluşturuyor (Şekil 2.9).

Şekil 2.9. Tarihi Çevrede Zıt Yaklaşıma Örnek Moderna Museet (Saieh, 2021)

2.2.2. Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarım Ölçütleri

Tarihi çevrede yeni yapı tasarımı, tarihi yapıların üslup, çevresel ve mimari özelliklerini korurken, aynı zamanda modern ihtiyaçları da karşılamaya yönelik bir tasarım anlayışı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, tarihi çevrede yeni yapı tasarımında çevre, ölçek, zıtlık, form, ritim ve malzeme ölçütleri dikkate alınmalıdır. Tasarımda ele alınması gereken ölçütler Çizelge 2.3'te açıklanmaktadır (Zeren, 2010);

Çizelge 2.3. Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarımında Ele Alınması Gereken Ölçütler (Zeren, 2010)

Ölçüt	**Açıklaması**
Çevre:	Yeni yapı, tarihi yapıların çevresine uygun bir şekilde düzenlenmelidir.
Ölçek:	Tarihi yapıların ölçeğine uygun bir tasarım seçilmelidir.
Zıtlık:	Tarihi yapıların mimari stilini, malzeme kullanımını, ölçeğini, renklerini ve detaylarını zıtlıkla yorumlayarak, yapıyı öne çıkarmayı sağlamalıdır.
Form:	Tarihi çevrede yapılacak yeni ek veya yeni yapı formunun, tasarıma katacağı zıtlık veya uyumu sağlamaktır.
Ritim:	Tarihi çevrede bulunan yapıların, eski yapılarda kullanılan mimari karakterlerin, yeni yapı tasarımında ritim özellikleri bakımından değerlendirilmesidir.
Malzeme:	Tarihi çevrede yeni yapı tasarımı, tarihi yapılarda kullanılan malzeme seçimlerini de dikkate almalıdır.

Tarihi çevrede yeni yapı tasarımı yapan tasarımcı, tasarımı yönlendirmek üzere hangi çevresel verilerin kullanılacağını belirlemek için alanın tipolojik, morfolojik, yapısal ve kütlesel özelliklerini dikkatle analiz etmelidir. Bu anlayışa dayanarak, tarihsel bağlamda tasarım kriterleri Çizelge 2.4'te açıklanmaktadır (Velioğlu, 1992).

Çizelge 2.4. Tarihsel Bağlamda Tasarım Kriterleri (Velioğlu, 1992)

	Tarihsel Bağlamda Tasarım Kriterleri
1	Sokaktan ileride veya geride inşa etme
2	Bitişik yapı düzeninden farklı olarak yapı aralarında boşluk bırakma veya aynı düzenin uygulanması
3	Kütle (büyüklük); Yapı elemanlarının ve birimlerinin dizilmesi
4	Yaklaşık yükseklik
5	Cephe oranları ve yönü
6	Biçim ve silüet
7	Pencere ve kapı düzeni
8	Pencere ve kapı oranları/büyüklükleri
9	Malzeme
10	Renk
11	Doku

Birçok tasarımcı tarafından belirlenen tarihi çevrelerdeki çeşitli tasarım kriterleri çoğunlukla aynıdır, bazen kavramların isimleri değişse de bu ilkeler ana tasarım parametreleri olan kütle, cephe ve çevre olmak üzere üç ana başlık altında değerlendirilmektedir (Duralı, 2007).

2.2.3. Tarihi Çevrede Yeni Yapılaşmayı Etkileyen Ana Unsurlar

Tarihi çevrede yeni yapılaşmayı etkileyen ana unsular şunlardır;

1. Kütle (yükseklik, genişlik)
2. Cephe (oran, malzeme, renk, cephe sürekliliği)
3. Çevresel konum (yerleşme dokusu, parsel büyüklükleri, parsel içindeki konum)

1. Kütle (yükseklik, genişlik): Kütle etkisi, çevrenin bütünlüğünü etkileyen önemli bir faktördür. Tasarlanacak yeni bina, yükseklik ve genişlik açısından tarihi çevrenin değerlerine uygun olmalıdır. Hazırlanan İmar Planlarında yükseklik sınırları belirlenmiştir. Ancak çevre ve koruma bilincine henüz ulaşamamış ülkelerde sosyal ve politik baskılar nedeniyle geri çekme sınırlarının değiştiğini ve tarihi dokudaki farklı yükseklikteki birçok binanın sağlam kalmadığını görüyoruz. Belli bir koruma bilincine ulaşmış ülkelerde ise tarihi çevrelerdeki yükseklik kısıtlamalarının tarihi yapıları

aşmayacak şekilde kurallar ve yasalarla düzenlendiği görülmektedir. Ülkemizde 1973 yılında kentsel sit kavramının kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, kentsel sit alanı ilan edilen alanlar için hazırlanan koruma amaçlı imar planlarında, genişlik sınırları çevredeki tarihi yapıları aşmayacak şekilde düzenlenmiştir (Duralı, 2007).

Tarihi dokuda yeni binalar tasarlanırken, dokuda bulunan benzer bina genişliklerinin tercih edilmesi, tarihi dokunun bütünlüğünün korunmasına yardımcı olacaktır. Çevredeki parsellerden daha büyük parseller üzerine inşa edilecek yeni binalar söz konusu olduğunda, cephe genişliğinin her zaman çevrenin bütünlüğü göz önünde bulundurularak, yapılan analizler temelinde belirlenen oranlara bölünmesi faydalı olacaktır (Can, 2011).

2. Cephe (oran, malzeme, renk, cephe sürekliliği): Yapı öğelerinin, çıkmaların, benzer eklemelerin, pencere ve kapıların bina cephesiyle olan orantısal bağlantıları binanın oranları olarak adlandırılabilir. Tarihi dokuda yeni bir bina inşa ederken cephe oranlarını kullanmak önemlidir. Yeni binanın cephe oranları, geleneksel dokudaki cephe ile aynı oranlar kullanılarak tespit edilebileceği gibi farklı oranlar da tercih edilebilir. Birinci seçenekte yeni bina oranlarıyla tarihi dokuyla uyumlu olacak, hemen göze çarpmayacak ve diğer özellikleriyle çağdaş bir bina olduğunu kanıtlayacaktır. İkinci seçenekte, farklı cephe oranlarına sahip yeni bina en başta hemen kendini belli edecektir. Seçilen cephe oranlarının tarihi dokuya zarar vermeyeceği dikkate alınmalı ve gerekirse doğal bir etki veren yapı modüllerinin kullanılması uygun olacaktır (Can, 2011).

Tarihi dokuda yeni yapılacak binada kullanılacak malzemenin seçimi, cephenin etkisini önemli ölçüde etkileyecek unsurlardan biridir. Geleneksel yapı malzemeleri ile yapılmış binalardan meydana gelen tarihi dokuda oluşturulacak yeni binanın tasarımında benzer ya da zıt malzemelerin kullanılması tercih edilebilir ancak her iki seçenekte de binanın modernliği anlaşılır olmalıdır. Cephe etkisinde, özellikle malzeme etkisiyle bağlantılı olarak renk etkeni de oldukça önemlidir. Tarihi dokuda seçilecek renkler, gerekli doku analizleri yapıldıktan sonra uzmanlar tarafından tespit edilmeli ve sınırlandırılmalıdır (Duralı, 2007).

Tüm bu ögelerin yeniden gözden geçirilmesi ile cephe devamlılığını sağlamak önem taşımaktadır. Tarihi dokunun içinde inşa edilen yeni yapı her ne kadar çağdaş bir örnek olarak kendini gösterse de dokuya zarar vermeyecek şekilde yapılması için gerekli analiz ve değerlendirmeler sonucu cephenin sürekliliğini sağlamak adına cephe etkisini oluşturan ögeler üzerinde kararlar alınması yerinde olacaktır (Can, 2011).

3. Çevresel Konum (yerleşme dokusu, parsel büyüklükleri, parsel içindeki konum): Yeni binanın çevresiyle olan ilişkisi, tarihi çevrede yeni yapılaşma için önemli bir kriterdir. Yeni çağdaş yapıların ya da tarihi çevreye yapılan eklemelerin görsel ve algısal niteliklerini belirleyen mekânsal kurgu, odak merkezi olma niteliği, onu belirginleştiren giriş aksları, peyzaj verileri, geri çekilmeler ve öne çıkmalar bu çerçevede değerlendirilebilir. Her bölgeye ve yöreye göre farklı olacak kurallar çerçevesinde yerleşim yerinin arsasının belirlenmesi sağlıklı bir karar olmaktadır. Çevresel konum özelinde, yeni inşa edilecek yapıların tarihi dokunun bütünlüğünü bozmayacak şekilde ele alınması isabetli bir karar olarak görülmüştür (Velioğlu, 1992).

2.2.4. Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarımında Dikkate Alınması Gereken İlkeler

Tarihi çevrede tasarlanan yeni yapının: yapılı çevreye saygıyla yaklaşması, tarihsel çevrenin tasarım kararlarını tasarım verisi olarak kullanması, gabari, yerleşme düzeni, malzeme, renk, kütle ve çevre ilişkisini analiz etmesi, döneminin karakteristik özelliklerini yansıtan, orijinalinden kolaylıkla ayırt edilebilir olması sağlanmalıdır. Tarihi kaynaklar açısından, yeni yapıyı inceleyecek kişiler için aldatıcı nitelikte olmayan yapılar inşa etmek gereklidir. Mevcut çevreyi kavramak, kültürel-tarihsel devamlılık silsilesinin bir bileşeni olmak ve eskiyi güncel bir anlayışla değerlendirmek tasarım sürecinde önemlidir (Can, 2011).

BÖLÜM 3

KENTSEL TASARIM REHBERLERİ

Kentsel tasarım rehberleri, tasarım ve planlama hedeflerinin uygulanmasını sağlayan bir tür el kitabıdır. Başka bir deyişle, tasarım rehberleri tasarım hedeflerinin nasıl gerçekleştirileceğini göstermektedir. Kentsel tasarım rehberleri, bir projenin sosyal ve fiziksel yönlerinin bir arada var olmasını sağlamalıdır. Bu nedenle, projenin tasarım aşamasında hem kullanıcı ihtiyaçları hem de temel tasarım ilkeleri karşılıklı olarak ele alınmalıdır (Lang, 1996).

Tasarım rehberleri, kentsel tasarım projeleri için teorik tasarım ilkeleri ve tasarım hedefleri için zaman, yer ve bulunduğu alana yönelik özel kılavuzlardır. Rehberler yalnızca proje vizyonunun anlaşılmasını sağlamakla kalmaz aynı zamanda uygulama sürecini de kolaylaştırmakta ve nihai sonucu tasarım olarak olumlu yönde etkilemektedir (Karaman, 2008).

Tasarım rehberleri, halka açık kullanım alanlarının tespiti ve tasarımı, özel kullanımların ve yapı formlarının belirlenmesi, imarın kontrolü, form ve modellere ilişkin ön fikirlerin aktarılması, bireysel kullanımların özendirilmesi, var olan çevrenin korunması için ilkelerin tanımlanması, kentsel objelerin ve sanat yapıtlarının yer ve konum tespitinin yapılması için proje bakış açısının hayata geçirilmesini sağlayacak temel vasıtalardır (Şala, 2013).

Kentsel tasarım rehberleri, uygulanacak yere, zamana ve projeye has, kısıtlayıcı nitelikte olmayan tasarım anlayışları getiren, kentsel bütünlüğü temin eden, ortak bir söylem geliştiren, mekâna özgün kimlik kazandırarak mevcut kimliğin değerinin ve niteliğinin artırılması için rehberlik eden kentsel tasarım araçlarıdır. Tasarım aşamasında kentsel birlikteliğin ve kimliğin sürdürülmesinde önemli rol üstlenmektedirler (Aylanç, 2018).

Kentsel tasarımın yaygınlaşmasıyla beraber kentsel tasarım rehberleri, kentsel rekabet içerisinde daha yaşanabilir ve sürdürülebilir kentler oluşturmak için kentsel tasarım anlayışının temel uygulama yöntemlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Orhan, 2015).

Tarihi alanlarda kentsel tasarım müdahaleleri söz konusu olduğunda ortaya konacak vizyon, kentsel boyutta koruma çalışmalarını kapsamaktadır. Kentsel korumanın temel hedefi, günümüze ulaşan tarihi alanların yaşatılmasını garanti altına almak, mevcut yerleşimlerle ilişkisini sağlamak, buradaki yaşanabilirliği, dolayısıyla sürdürülebilirliği mümkün kılmaktır.

Tasarım rehberleri öncelikle kentsel tasarımda kullanılmaya başlanmıştır. Kentsel tasarım rehberleri; bir kentin veya kentin bir bölümünün tasarım ölçütlerini belirleyen, öğretici ve biçimlendirici ölçütlerle tasarımı şekillendiren kuralları formüle eden ve gelişme alanları arasındaki ilişkiyi organize etmeye çalışarak gelişme alanlarını düzenleyen kurallar bütünü olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca tarihi çevre ve kent merkezleri ile yeni gelişecek bölgeler arasındaki ilişkiyi düzenlemektedir. Kentlerin fiziki mekânları içindeki değişimi belli kurallar çerçevesinde yönlendirmeye çalışır. Kentsel tasarım rehberleri; mimarlar, plancılar, yerel yönetimler veya kentsel yönetim birimleri tarafından hazırlanan ve kullanılan kavramsal çerçeveleri içermektedir. Kentsel tasarım rehberleri, daha iyi tasarım standartlarına ulaşmayı amaçlayan belgelerdir (Yücel, 2018).

Tasarım standartları oluşturmak olan kentsel tasarım rehberlerinin amacı, kentsel mekânların kalitesini artırmak ve kentin yerel karakterini korumak ve geliştirmektir. Rehberler, her düzeydeki paydaşlara uygulama yöntemlerini aktarabilen, kuralları tanımlayan ve yol gösteren, açıklayıcı ve pratik nitelikte basit yazılı ve grafik belgelerdir. Bu rehberler kentin sadece fiziki yapısını değil, kültürel, sosyal, sanatsal ve tarihi bileşenlerini de analiz ederek yapıldığından, kentin sosyal yaşamını, kimliğini, tarihini koruyan ve daha da geliştiren bir niteliğe sahip olmalıdır (Yücel, 2018).

Kentsel tasarım rehberlerinin kapsamı, hazırlandığı alana bağlı olduğundan, farklı kademelerde ve farklı biçimlerde tasarlanmaktadırlar. Mekânın özellikleri her bir tasarım rehberinin içeriğini farklılaştırdığı gibi üretim koşullarını ve dolayısıyla

metodolojisini de farklılaştırmaktadır. Ancak bazı faaliyetler tüm kentsel tasarım rehberleri için benzer bir ortak payda olarak ön plana çıkmaktadır. Vizyon oluşturulması, vizyon dahilinde ilkelerin belirlenmesi, var olan durumun ve yereldeki kimliğin analiz edilmesi gibi saha çalışmaları her rehber çalışmasının ortak yöntemidir (Orhan, 2015). Kentsel tasarım rehberlerinin genel manada ortak vizyonları Çizelge 3.1'de açıklanmaktadır;

Çizelge 3.1. Kentsel Tasarım Rehberlerinin Ortak Vizyonları (Orhan, 2015)

	Kentsel Tasarım Rehberlerinin Ortak Vizyonları
1	Tasarlandığı yere özgü, yerel karakter ve kimliğe uygun olmalı
2	Tarihi ve kültürel sürekliliği sağlamalı
3	Mekân kalitesini artırmaya yönelik olmalı
4	Ulaşım sistemlerinde sürdürülebilirliği vizyon edinerek, insan odaklı erişilebilirlik ilkesi yaklaşımını benimsemeli
5	Mekânın ve dokuların okunabilirliğini sağlamalı
6	Mekânın sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişmelerle uyumunu ve süreç içerisindeki gelişimini öngörmeli
7	Karma kullanımları dikkate almalı
8	Sürdürülebilir ve ekolojik yaklaşımları içinde barındırmalı

Kentsel Tasarım Rehberi, yukarıdaki gibi yaygın tasarım ilkelerinin yanı sıra, içinde yer aldığı alana özgü ilkelerle her ölçekte konuya dair kapsamlı bir yaklaşım oluşturmaktadır. Ölçek, kütle, cephe, sokak dokusu, malzeme gibi detaylara yönelik tavsiyeler barındırır. Rehber, yerel yönetim, kamu ve sivil toplum kuruluşları gibi tüm paydaşların katılımıyla yapılmış olmasının yanı sıra, her aktörün anlayabileceği, kullanabileceği ve uygulayabileceği bir belge olarak önem teşkil etmektedir (Yücel, 2018).

Kentsel tasarım rehberleri; Kentsel tasarım projelerinin yanı sıra, belirlenen alanın tespitleri ve özellikleri analiz edilerek, genel tipoloji envanterleri oluşturularak ve belirlenerek kentsel tasarım rehberleri oluşturulur. ÇŞB kılavuzunda *"Kentsel kimliğin, tasarım kalitesinin oluşturulması ve sürdürülmesi için tasarım kontrollerine yön veren bu önemli planlama araçları, politika yapıcıların yanı sıra plancılar ve girişimciler tarafından da yürütülmektedir. Yerel yönetimler tarafından üretilen bu "Kentsel*

Tasarım Rehberleri", terminolojik ve tasarım rehberi olarak girişimcilere ve gelişime yön veren yenilikçi araçlardır". Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü, Kentsel Tasarım Rehberlerini kentsel dış mekânların yapılandırılmasında tasarımcılara ışık tutan bir çalışma olarak değerlendirmektedir (Aylanç, 2018). Farklı alanlarda uygulanan kentsel tasarım rehberleri, rehberlerin kapsamı ve mekânda uygulama örnekleri Çizelge 3.2' te verilmektedir.

Çizelge 3.2. Farklı Alanlardaki Kentsel Tasarım Rehberleri, Kapsamı, Uygulama Örnekleri, (Elhan, 2006)

Farklı Alanlardaki Kentsel Tasarım Rehberleri	**Kentsel Tasarım Rehberleri Kapsamı**	**Mekânda Uygulama Örnekleri**
Bir temaya yönelik	Güvenlik	Aydınlatma, yer döşemesi, geçitler vb.
	Yayaya Dönük Tasarım	Kaldırım, yaya yolları, yaya geçitleri vb.
	Engellilere Duyarlı Tasarım	Yer döşemesi, rampalar, yönlendirme ve uyarma vb.
	İklime göre yönlendirme vb.	Bina konumları, arkadlar vb.
Belirli bir alana yönelik	Bir kent merkezi	Kent mobilyaları, meydanlar, ticaret alanları vb.
	Bir konut alanı	Otopark, yaya ve bisiklet bağlantı yolları, peyzaj vb.
	Tarihi dokuda bir alan	Kimliğe uygun kent mobilyaları, meydanlar vb.
	Bir göl veya deniz kıyısı	Peyzaj, rekreasyon, bisiklet yolları vb.
	Bir kampüs alanı vb.	Bina konumları, yaya ve bisiklet yolları, otopark, peyzaj vb.
Bir kentin yalnızca belirli bir özelliğine yönelik	Ağaçlar	Konumu, boyutu ve miktarı, çeşidi vb.
	Parklar	Peyzaj, bitki seçimi, bisiklet ve yaya yolları, kent mobilyaları vb.
	Sokaklar	Yer döşemesi, aydınlatma, kent mobilyaları, kaldırım, araç yolları vb.
	Aydınlatma Elemanları vb.	Konumu, çeşidi, sayısı vb.

3.1. Kentsel Tasarım Rehberlerinin Amaç ve Hedefi

Kentsel Tasarım Rehberleri kendi içinde farklı amaç, hedef ve ilkeleri barınır. Bu amaç, hedef ve ilkeler her yöre için farklı stratejiler ve politikalara bağlı olarak değişiklik gösterir. Tasarım rehberlerine ek olarak, çeşitli alanlarda alana özgü hedefler önem kazanmaktadır. Tasarım rehberleri, yalnızca kentin yapısal hedeflerine ulaşmaya değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik, politik, idari ve ekolojik hedeflere ulaşmaya da hizmet etmektedir. Tarihi kentsel çevrede tasarım rehberinin hazırlandığı "genel

amaçlar" Çizelge 3.3'te özet olarak maddeler halinde verilmeye çalışılmıştır (Aylanç, 2018):

Çizelge 3.3. Tarihi Kentsel Çevrede Hazırlanan Tasarım Rehberlerinin Genel Amaçları (Aylanç, 2018)

	Tarihi Kentsel Çevrede Hazırlanan Tasarım Rehberlerinin Genel Amaçları
1	Tarihi kentsel dokunun ve toplumsal miras değerlerinin korunması,
2	Günlük yaşamı kolaylaştırabilmek ve yaşam kalitesini yükseltmek,
3	Sürdürülebilir tarihi kentsel çevrenin yaratılması,
4	Tarihi mekâna kimlik kazanımı sağlanması,
5	Kolay erişimin sağlanması için ulaşım düzenlenmesi,
6	Kentsel canlılığın ve güvenli ortamların yaratılması,
7	Kentsel mekânda estetiğin sağlanması,
8	Sosyal, fiziksel, kültürel ve ekonomik boyutta gelişimin sağlanması,
9	Geçmiş-şimdi-gelecek zaman arasında bağlantıyı kurmak, gelişen ve değişen mekânda planlama yapılmasıdır.

Kentsel tasarım rehberleri, sürdürülebilir bir toplum için projelerin planlama, tasarım ve uygulama aşamalarında doğru tercihler temelinde tasarlanmasını sağlamayı amaçlar. Arazi kullanımı, binaların şekli ve birbirleriyle olan bağlantıları, inşaat teknikleri ve malzemelerinin seçimi, sokaklar, meydanlar ve caddeler gibi açık kamusal alanların yapılar ve yapı adalarıyla olan etkileşimi konularında tavsiyelerde bulunurlar. Rehberler, farklı amaçlara sahip kullanıcı ve uygulayıcıların ihtiyaçlarını tek bir amaç altında toplayarak mimarlar, yöneticiler, planlamacılar ve yatırımcılar gibi paydaşlar arasında uyum sağlamaktadır.

Kentsel tasarım rehberleri oluşturulurken, kullanıcılar ve idare arasındaki sorumlulukların dağılımı net olmalıdır. Tasarım rehberi bilgi ve tavsiye içermelidir. Rehber, tasarım odaklı olarak oluşturulmalıdır. Çalışma alanı ve çevresi birlikte ele alınmalı ve gelişime açık olmalıdır. Hazırlanması, kullanılması ve uygulanması sürecinde kamu yararının devamlılığı önemlidir. Hazırlanacak planlar ve yasal düzenleme politikaları rehberi destekleyici mahiyette olmalıdır. Kentsel tasarım rehberinin yerel yönetim tarafından izlenmesi önemlidir. Kentin tarihi değerlerine yönelik müdahaleleri ele almak, tüm bina cephelerini arazi/sokak ölçeğinde düzgün ve tutarlı bir şekilde detaylandırmak ve yeni bina yüksekliklerinin tarihi bağlama uygun

olmasını sağlamak için kentin tarihi doku ile uyumlu olmasına özen gösterilmelidir. Kentsel tasarım rehberi ilk olarak ilkelerin belirlenmesiyle başlar daha sonra sırasıyla analiz ve saptamalar, rehberin hazırlanması ve sunum, uygulama, kullanım en son olarak ise izleme ve denetim-katılım aşamalarıyla son bulmaktadır. Tarihi bağlamda tarihi çevreyi korumak ve yaşatmak için kentsel tasarım rehberi oluştururken Çizelge 3.4'teki koruma ve uygulama ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır (Çevre, 2016):

Çizelge 3.4. Kentsel Tasarım Rehberi Koruma ve Uygulama İlkeleri (Çevre, 2016)

Koruma İlkeleri	**Uygulama ilkeleri**
Tarihi çevrenin korunması, disiplinli, değişime ve gelişime açık, toplumun ve bölgenin kimliğini vurgulayan bir uzmanlar grubu tarafından yürütülmelidir.	Veri toplama, araştırma ve belgelendirme: Başvuru için binanın şekli ve yapısı hakkında raporlar, sunumlar ve belgelendirme hazırlamak önemlidir.
Tarihi binalara ve yerleşim yerlerine yapılan çağdaş müdahaleler, bunların geleneksel değerlerine ve tarihi kimliğine saygı göstermelidir. Bu yapılar bir bütün olarak ele alınmalı, korunmalı ve onarımları orijinal malzeme ve yapılara uygun olarak tasarlanmalıdır.	Binaların konumu ve kümelenmesi: Tarihi binaların birbirleriyle ve çevreleriyle uyumu ve bütünlüğü önemlidir.
Koruma yöntemleri geliştirilirken, alan çevresiyle birlikte ele alınmalıdır.	Geleneksel yapı sistemi: Geleneksel yapı sistemi yaşatılmalı ve korumalıdır.
Tarihsel değer, yalnızca belirli biçim, hacim, yapı ve mekân gibi maddi değerleri değil, aynı zamanda nasıl kullanıldıkları ve algılandıkları, gelenekler ve bunlara bağlı soyut ilişkiler, değerler, sosyal ve toplumsal değerleri içerir.	Malzeme ve mimari elemanların tadilatı ve restorasyonu: Çağdaş kullanım ve tadilat talepleri, tarihi yapıyla çelişmeyen malzemelerle ilgili olmalıdır.
	Yeni işleve adaptasyon: Tarihi binalar yeni işlevlere uyarlanırken karakter ve formlarına saygı gösterilmelidir.
	Dönem reformları ve restorasyonlar: Yapıda gerçekleştirilen nitelikli reformlar, dönem mimarisini yansıtan bir belge olarak değerlendirilmelidir

Analiz edilen bu veriler, hedef alandaki yeni tasarım için veri olarak kullanılabilecek görsel değerlerin özelliklerini netleştirebilir. Doğru yaklaşım, mevcut verilerin belirlenmesinin ardından tasarıma geçilmesidir. Burada yeni inşa edilecek binaların tasarım incelikleri belli kurallar temelinde mimarlara esneklik sunmalıdır. (Aylanç, 2018)

3.2. Kentsel Tasarım Rehberlerinin Kapsam ve Sınıflandırılması

Kentsel tasarım rehberleri küçük ölçekten (bölgesel ölçekten) büyük ölçeğe (mülk ölçeğine) kadar farklı ölçek ve amaçlar için oluşturulduğu için kapsamları

oldukça geniş alanları içine alabilmektedir. Çeşitli alanlar için oluşturulan kentsel tasarım rehberleri 3 bölümde Çizelge 3.5'te ele alınmaktadır (Şala 2013).

Çizelge 3.5. Çeşitli Alanlar İçin Oluşturulan Kentsel Tasarım Rehberleri (Şala, 2013)

1	**Proje Odaklı Tasarım Rehberleri:**	Bu rehberler belirli bir alan ve temaya odaklanır, tasarım seçilen ana tema etrafında geliştirilir. Örneğin; Tarihi dokusu belirgin olan bir alanda bir rehber geliştirilirse kimliği bozmayan sokak iç mekanları, meydanlar ve yerleşim düzenlerinin oluşturulması tasarım kılavuzunun ana teması olacaktır.
2	**Süreç Odaklı Tasarım Rehberleri:**	Süreç tabanlı tasarım rehberleri, tasarım alanlarından çok konulara odaklanır ve süreç tabanlı tasarım, hedef odaklıdır. Örneğin, yaya odaklı tasarımlar veya kentsel yeşil sistemleri koruyan tasarımlar sağlayabilmektedir.
3	**Şehrin Bir Bütünü Yerine Belirli Bir Özelliği için Tasarım Rehberleri:**	Rehber oluştururken, belirli bir tema vurgulanır. Örneğin, yaya bölgelerinin geliştirilmesi, tesislerin yönetimi ya da sadece caddedeki ağaçlandırma yönteminin bir yansıması.

Kentsel tasarım rehberleri için farklı bir sınıflandırma aşağıdaki gibi vurgulanmaktadır (Şala, 2013).

1-Açıklayıcı (Kuralcı) Rehberler: Açıklayıcı rehberler, yapıları ve yapılaşmayı kontrol eden, çeşitli detayları (çekme mesafesi, bina boyutları, yükseklik vb.) bir bütün olarak bir araya getiren, kendi içinde kuralları olan şehir planlama rehberleridir. Bununla birlikte, günümüzde daha esnek rehberlere ihtiyaç duyulduğu için rehberin oluşturulma kalitesi mevcut yaklaşımlarla tutarsız olmaktadır (Çevre, 2016). Bu alandaki rehberler nihai ürünün temel özelliklerini tanımlamakta ve tasarımcının içinde kalması gereken sınırları belirlemektedir (Yavaş 2012).

2-Performans (İşlemsel) Rehberleri: Tasarım sürecinin sonunda, nihai ürün için gerekli performans özelliklerini ve projenin etkilerinin değerlendirilebileceği kriterleri (TAKS, hava koşulları, gün ışığı gibi topografya ile ilişkisi, vb.) belirlerler. Performans rehberlerinde tasarımcılar, açıklayıcı (kuralcı) rehberlere kıyasla daha özgür ve yaratıcı bir şekilde tasarım yapma imkanına sahip olmaktadırlar (Karaman, 2008).

3-Tavsiye Niteliğindeki Rehberler: Açıklayıcı ve performans rehberlere kıyasla, bu rehberler tavsiye niteliğinde ve kısıtlayıcı değildir. Tavsiye nitelikli rehberler daha çok yönlendirici olup tutarlılığı sağlamak için kullanılması gereken daha geniş bir seçenek yelpazesi sunmaktadır. Bu rehberler malzemeler, renkler veya bitki türleri

hakkında ayrıntılı bileşenler içerir, tavsiye niteliğinde olduğu için seçenekler arasında hareket etme esnekliği sağlamaktadır. Seçenekleri doğru ya da yanlış türü şemalar ile belirleyerek bağlamsal yönlendiricileri açıklamalarla ortaya koymaktadırlar. Bu tanımlamalar veya tipolojiler iç içe geçmiştir ve çoğu zaman tüm kavramsal şehir planlama kılavuzlarında birlikte kullanılmalıdır. Tavsiye niteliğindeki rehberler, uyulması gereken herhangi bir yasal yükümlülük taşımamaktadır (Şala 2013).

3.3. Tarihi Çevrede Kentsel Tasarım Rehberlerinin Önemi

Kentsel Tasarım Rehberleri, kentin bütününe odaklanan, tasarımcılara sınırsız yer önerilerinde bulunma, ortak bir dil ve katma değer yaratma, uygulama yerine ve zamanına özel hazırlık yapma konusunda rehberlik eden bir kentsel tasarım aracıdır. Tasarım sürecinde bu rehberler, kentin bütünlüğünün ve kimliğinin korunmasında önemli bir rol oynamakta, nerede inşa edildiğine dair en ince ayrıntısına kadar ölçekli bilgiler sunmaktadır. Pratik tasarım ilke ve yöntemlerini içeren, mekanların tasarlanması, uygulanması ve hatta kullanılması süreçlerine rehberlik edecek yazılı ve görsel analizleri içeren bir araçlar bütünüdür. Rehberler, belirli bir alana uygulanabilecek tüm standart yöntem ve teknikleri içeren yorumlayıcı ve öğretici kitaplardır. İmar planı raporlarından daha ileri düzeydedir ve üç boyutlu, mimari özellikler, detaylandırma, malzeme ve ulaşım gibi konuları ayrıntılı olarak kapsamaktadır (Konuk, 1992).

Rehberler, kamusal alanların tanımlanması ve tasarlanması, mimari kullanım ve biçimin belirlenmesi, mevcut kentsel çevrelerin geliştirilmesine ve korunmasına rehberlik edilmesi, kamusal sanatın konumlandırılması ve tanımlanması gibi çeşitli amaçlara hizmet edebilir. İçerik açısından, planlar ve rehberler benzer ve tamamlayıcı amaçlar peşinde koşan araçlardır. Örneğin yeni bir meydan önerisinde, meydan ve çevresine kimlik kazandıracak bir rehber hazırlanabilir (Aylanç, 2018).

Başlangıçta “kent estetiğini düzenlemek için bir araç”; Günümüzde kentsel tasarım olarak algılanan kentsel tasarım, stratejik yaşam alanlarının, tarihi kentsel yapıların ve kentsel planlamanın uygulama araçlarından biri haline gelmiştir. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gündemde olan tasarım rehberleri, hayata geçirilecek mevzuat projelerine bir ek olarak görülebilir. Kentsel tasarım rehberleri hazırlanırken

envanterler ve bölgesel veriler toplanır. Genel yapı ve imar yönetmeliği ile birlikte alana özgü tasarım kriterleri oluşturulur. Bu tasarım kriterleri her rehber için farklıdır. Rehber, her şehri ve mahalleyi ayrı ayrı ele almalı ve o mahallenin kalitesini, kimliğini ve varlıklarını vurgulamalıdır (Orhan, 2015).

Kentsel tasarım rehberleri, bölgenin geleceğe yönelik vizyon ve stratejilerini mekanla ilişkilendirir, mekânın devamlılığını sağlar, değerlerini korur, sosyo-kültürel boyutunun altını çizer, gelişimine yön verir, fonksiyonel karmayı tanımlar, tasarım detaylarını belirtir, kamusal kullanım için tanıtıcı rol oynar. Kamu ve yerel kullanım çözümleri dinamik, esnek, değişime ve gelişime açık hale getiren öncü araçlardır. Kent kimliği ve sürdürülebilir kalkınma bağlamında mekân ve kişilerarası ilişkilerle ilgilidir (Çevre, 2016). Tasarım rehberleri halka açık mekânın ayırt edici özelliklerini öne çıkarmalı ve bir sonraki tasarım ve inşaat aşamasını ilgili taraflara, özellikle de mimarlara bırakmalıdır.

Kentsel tasarım, bir yerin çevresinin şeklini ve karakterini yerel düzeyde değiştirir. Kentsel tasarım rehberleri, politik, sosyal, ekonomik ve fiziksel yapısı sürekli değişen, yapıları farklı kullanımlara göre gruplandırılan, yaya trafiği ve bunları süren araç trafiğine sahip bir kentin yapılı çevresinin yapısal bütünlüğünü sağlayan tasarım faaliyetleridir. Rehberler, proje değerlendirmesi için bir referans aracı olarak, hedefleri formüle etmek, proje öğelerini önermek ve sunmak, projeleri değerlendirmek ve izlemek için kullanılabilir. Kentsel tasarım rehberleri, gelişmiş bir tasarım kataloğunu temsil eder ve uygulandıkları yer, zaman ve projeye özeldir. Şehir planlamasına yaklaşım ve tasarım süreci şartlara, mevzuata ve lokasyona bağlı olarak değiştiği gibi, rehberlerde yer alan tasarım kriterleri de projeden projeye değişmektedir (Aylanç, 2018).

Rehber içerisinde mimarinin, detayların, malzemelerin ve ulaşım araçlarının ayrıntılı olarak ele alınması, tasarım kılavuzunun mimarın tasarımını kısıtlayacak bir yaklaşım olarak görülmesine neden olabilir. Bununla birlikte, yaratıcılığın çoğu kez katı sınırlar ve kurallar koymanın yanı sıra teşvik ve yönlendirmeye ihtiyacı vardır. Bu teşvik ve yönlendirmeler, şehirlerin ortak bir dilden uzaklaşmaması için önemlidir (Çevre, 2016).

Tarihi çevre, geçmişten günümüze gelen ve geçmiş kültürlerin korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarını içinde barındıran çevredir. Bu çevreler *"Arkeolojik", "Kentsel"* ve *"Tarihi"* olup, birleşerek bir yerleşim oluştururlar. Ekolojik habitatlarla iç içe oldukları için *"Doğal"* korunan alanlarla aynı yerde bulunurlar (Ercoşkun & vd, 2016).

Kentsel Tasarım, tarihi kent yapılarının ve tarihi kent merkezlerinin korunmasına yönelik bir araçtır. Kentsel tasarım rehberleri, değişen küresel değerler karşısında kaybolan veya yok olan yerel ve özgün değerlerin, kentsel kimliğin korunmasında önemli bir uygulama aracıdır. Yaratıcı, estetik, toplumsal ve tarihsel olarak saygılı kentsel tasarım uygulamalarının önemi ve gerekliliği zorunludur (Ercoşkun & vd, 2016). Özellikle mahalle ve sokak düzeyinde tarihi kentsel çevreyi korumak ve gerekirse yönlendirmek için tasarım rehberlerine ihtiyaç vardır. Tarihi kentsel mekânın korunması ve korunmasına yönelik stratejiler sonucunda geliştirilen tasarım rehberleri, proje içeriğinin sadece fiziksel boyutunu değil aynı zamanda sosyal etkililiğini de dikkate almaktadır (Aylanç, 2018).

BÖLÜM 4

ÇATALCA KALEİÇİ MAHALLESİ KENTSEL TASARIM REHBERİNE YÖNELİK ANALİZ ÇALIŞMALARI

Bu bölümde Çatalca Kaleiçi Mahallesi kentsel tasarım rehberine yönelik analiz çalışmalarına yer verilecektir. Öncelikle çalışma alanının seçim nedeni ve çalışma alanına yönelik araştırmalar; Çatalca'nın coğrafi konumu ve tarihsel gelişimi hakkında elde edilen veriler sunulacaktır. Daha sonra Kaleiçi Mahallesi analiz çalışmaları; tescilli kültür varlıkları, tescilli konut yapıları, cephe tipolojisi, sokak dokusu ve silüet analizleri aktarılacaktır. Son olarak ise tarihi çevrede yeni yapılaşma koşullarının Çatalca Kaleiçi Mahallesi üzerinden değerlendirmesi yapılacaktır.

4.1. Çalışma Alanının Seçim Nedeni

Çatalca, İstanbul'un Avrupa yakasında, kapladığı alan açısından Trakya'nın en büyük ilçesidir. Coğrafi konumu nedeniyle tarihin her döneminde önemli bir stratejik yerleşim yeri olmuştur. Bölge, Bizans döneminde Matrai, Osmanlı döneminde Çatalca olarak bilinmektedir. Karadeniz, Balkanlar ve Kırım'ın batısı arasındaki geçiş güzergâhında Rumeli yol ağının sağ kolunda yer alan önemli av sahalarından biri olması nedeniyle Osmanlı Devleti döneminde stratejik ve yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Çatalca'yı önemli yapan bir diğer hususta İstanbul'a yakın konumda olmasıdır. Çatalca, Osmanlı İmparatorluğu döneminde sancak statüsü kazanmış, cumhuriyetin ilk yıllarında vilayet, ardından İstanbul'un ilçesi olmuştur (İBB-KUDEB, 2009).

Tarih süresince dünyadaki sayılı kentlerden sayılan ve pek çok uygarlığa beşiklik eden İstanbul'un yanı başında bulunan Çatalca ilçesi ile ilgili yapılan araştırmalar kısıtlıdır. Kentsel koruma günümüzde çok önemli bir konudur. Geçmişle kıyaslandığında koruma teması her geçen gün önem kazanmakta ancak tarihi ve kültürel

değerlere sahip kentlerin ve dokuların korunması ekonomik nedenlerle her geçen gün daha da zorlaşmaktadır. Özellikle kentlerin tarihi merkezlerinde, turizm amaçlı korunmasına karar verilen eserlerde bile ruhsat harcının artırılması ya da suistimal edilmesi ile tarihi ve kültürel değerler kaybolmaktadır. Tarihi kent merkezlerine daha fazla yatırım yapılmak istenmesi ve restore edilmek istendiğinde karşılaşılan uzun yasal ve bürokratik engeller nedeniyle tescilli eserler kendi haline bırakılmaktadır. Çatalca Kaleiçi Mahallesi Kentsel Sit Alanı da böyle bir alandır. Çatalca'nın merkezinde sayılabilecek bir bölgede yer alan tarihi bölge kültürel açıdan çalışma konusuna uygundur. Alanda yapılan analiz çalışmalarıyla Çatalca Kaleiçi Mahallesi entsel tasarım rehberi önerisinin ileride yapılacak çalışmalara yol gösterici olması, tarihi alanın kentsel kimliğini korumak ve gelecek kuşaklara doğru aktarılmasını sağlamak için kullanılması hedeflenmektedir.

Söz konusu bölge, barındırdığı çeşitlilik, kültürel ve tarihi yapısı, yeni ve tarihi yapıları bir arada bulundurması gibi sebeplerle çalışma alanı olarak seçilmiştir.

4.2. Çalışma Alanına İlişkin Araştırmalar

Bu bölümde rehber çalışması için seçilen Kaleiçi Mahallesi'nin de içinde bulunduğu, İstanbul ili, Çatalca ilçesinin coğrafi konumu harita üzerinde belirtilmiş olup, bölgenin konumu hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca Çatalca ilçesinin günümüze ulaşıncaya kadar geçirdiği tarihsel gelişim aktarılmıştır.

4.2.1. Çatalca'nın Coğrafi Konumu

2019 yılı itibariyle Çatalca, yüzölçümü bakımından İstanbul'un en büyük ilçesidir. İstanbul'un batı sınırında yer almaktadır. Koordinatları 41 derece 9 dakika kuzey enlemi ve 28 derece 27 dakika doğu boylamıdır (Şekil 4.1). İlçenin yüzölçümü 1.291 km²'dir. Bu alanın çoğu ormanlarla kaplıdır. Sahilin uzunluğu 135 km'dir. İl merkezine uzaklığı 55 km'dir. Güneyinde Büyükçekmece, batısında Silivri ve Tekirdağ illeri ile komşudur. Doğusunda ise Avcılar, Küçükçekmece ve Gaziosmanpaşa ilçeleri bulunmaktadır (Gürçay, 2015).

Şekil 4.1. Çatalca Belediye Sınırları (Google Maps, 2023)

İlçe, Yıldız sıradağlarının devamı niteliğindeki 330 metre yüksekliğe ulaşan tepe ve ovaların bulunduğu güneybatı kesiminde kurulmuştur. Karatepe'den doğuya, Karacaköy'ün yukarısında Örencik ve Hisarbeyli dağları dahil olmak üzere, Terkos Gölü'nde sona eren tarihi önemi olan Istranca dağları, Kuşkaya Dağı'ndan, İnceğiz'in yukarısındaki Kurfallı köyü ve Çatalca dağı kuzeydoğudan güneybatıya doğru uzanır. Bu tepe üzerinde Balkan Savaşları'nın zaferinden sonra büyük tarihi öneme sahip olan Çıplaktepe ve Muratbey tepeleri bulunur. Ali Tepe, Dikbayır Tepe, Yanıktepe, İstavroz Tepe, Hisar Tepe Çatalca'nın diğer önemli tepeleridir (Gürçay, 2015).

Çatalca'nın büyük akarsuları yoktur. Istranca ve Karasu bazı orta düzey nehirlerdir. Çanakça'da Deliklikaya, Kırkayak mağarası, Yaylacık Çayı, Kombara Çayı, Ormanlı, Örencik, Hisarbeyli, Celepköy'de Terkos Gölü'ne kadar uzanan Tekke Çayı, Çatalca'nın ağırlıklı akarsularıdır. Özellikle kumlu kesimlerin kalkerli ve kalkerli yapılara sahip olduğu kireç taşı oluşumlu bölgeler Karadeniz kıyılarında bulunur. Ayrıca Karacaköy'de deniz limanında taşkömürü çıkarılmaktadır. Kabakça ve Yalıköy'de cam ve şişe üretimine ayrılmış plaser madenleri bulunmaktadır (Gürçay, 2015).

Evliya Çelebi *Seyahatname'sinde* 17. yüzyılda Çatalca'nın coğrafi özellikleri hakkında şu bilgileri verir: *"2000 ayak uzunluğundaki bağ bahçeleri ve âbihayatıyla İrem bağları kadar eşsiz bir kasabadır. Şehrin güney tarafı Kovuk Dere denilen yere kadar bayındır, ancak her evde bağ ve bahçe olduğundan evleri seyrektir, tehlikeli dağlık taşlık yerdir"* (Kahraman & Dağlı, 2010).

4.2.2. Çatalca'nın Tarihsel Gelişimi

Çatalca ve Çevresinin M.Ö. 8000 yıllarına kadar uzanan bir yerleşim yeri olduğu sanılmaktadır. Bu fikir, İnceğiz köyü ve çevresinde yürütülen arkeolojik kazı kalıntıları üzerinde yapılan çalışmalar neticesinde elde edilmiştir. Bazı yazılı ve sözlü kaynaklara göre Çatalca'nın geçmişi Hristiyanlık öncesi Traklar devrine kadar uzanmaktadır. Çatalca'nın yerleşimi, İnceğiz, Pınarca ve Gökçeali mağaralarında tespit edilen kalıntılara göre çok eski zamanlara kadar gider. Yukarıdaki adı geçen mağaraların Roma öncesi dönemi, yani Trakların yaşadığı döneme ait olduğu sanılmaktadır. Edirne ve Bulgaristan'daki Traklar'ın kullandığı dolmen ve menhir benzeri mimari formların bu mağaralarda da görünümleri nedeniyle bu görüş hâkim olmuştur. Dikey mimari formlara menhir, diğer formlara dolmen denir. Böylece Traklar'ın bu nesneleri yapı olarak kullandığı fikri ortaya çıkabilmektedir. Fakat, tespit edilen bu kalıntıların uzmanlar tarafından arkeolojik tarihlendirmeleri yapılmamıştır (Gürçay, 2015).

Başka bir kaynağa göre Çatalca'da ilk yerleşim yeri İnceğiz mağarası olarak kabul edildikten sonra ilk yerleşim yerlerinden bazıları Doktorçeşme, ardından Kaleiçi Mahallesi olmuştur. Bu mahalle Çatalca'nın en büyük yerleşim alanlarından biridir (Arama, 2019).

Çatalca eski çağlardan beri birçok kez yıkılmış ve yeniden inşa edilmiştir. İlk olarak erken Roma döneminde Tatarlar olduğuna inanılan toplulukların Balkanlara yaptıkları saldırılar sırasında yağmalanmış ve yıkıma uğramıştır. Daha sonra Havuzlar mevkiinde akıncılar tarafından yeniden inşa edilmiştir. Sonra MÖ 4. yüzyılda Makedon hükümetinin sınırlarına alınmıştır. Makedonya lideri Büyük İskender, MÖ 331'deki Asya seferi sırasında Çatalca'yı kasıp kavurdu. Büyük İskender'in yıkılması nedeniyle bölge yeniden yangın görmüş ve bir süre sonra yeniden imar edilmiştir (Gürçay, 2015).

MS 507-11 yılları arasında Avrupa'da Hunlara karşı savunma için yapılan sur, Çatalca'nın Karadeniz kıyısındaki Evcik İskelesi'nden Silivri'nin sonundaki Karıncaburnu'na kadar uzanıyordu. Bu duvarlar, Çin Seddi'nden sonra dünyanın en uzun ikinci surlarıdır. Bugün surların sadece bir kısmı ayaktadır. Çatalca, Bizans döneminde İstanbul'da hem avlanma yeri hem de odun toplama yeriydi. Ayrıca Gümüşpınar köyü sınırlarında bulunan su kemeri de İstanbul'un su ihtiyacını karşılamaya devam etmekteydi (Gürçay, 2015).

Çatalca'nın Osmanlılar tarafından fethedilmesinden önce Bulgarların ve Sırpların yağmaladıkları biliniyor. Evliya Çelebi, seyahatnamesinin önsözünde *"İstanbul'a yürüyen Sırplar ve Bulgarlar Çatalca'yı harap ettiler. Kalıntıları şehrin batı yakasındaki sarp kayalıklarda hala görülebiliyor*" der (Kahraman & Dağlı, 2010).

Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde Çatalca'nın 1371 yılında Yıldırım Bayezid döneminde fethedildiği yazmaktadır, ancak bazı kaynaklarda, özellikle İsmail Hakkı Uzunçarşıl'ın Osmanlı Tarihi eserinde I. Murat tarafından fethedildiği belirtilmektedir. I. Murat döneminde fethi ispatlayan bir olay, Samakov'da Bulgarlar ve Sırplarla savaşırken Lala Şahin Paşa'nın Çatalca ve çevresindeki birçok kaleyi I. Murat ile birlikte fethi sırasında ise karşı ordunun Makedonyalı Sırpları göndermesidir (Arama, 2019).

Ancak Fatih Sultan Mehmet'in Osmanlı döneminde Çatalca'yı en son Hicri 857 (1453)'de fethettiği bilinmektedir. İstanbul'u fethetmeden 50 gün önce fethettiğine inanılır. Evliya Çelebi, Seyahatnamesinde şöyle yazmıştır: *"Fatih Gazi bu Çatalca şehrinde nice bin yük ağırlığı Mihaloğlu Ali Bey ile bırakıp 'bu şehri Allah'a emanet ettim' diye dua edip kendileri İstanbul'u kuşattılar. Onların hayr duaları ile bu Çatalca şehri şenlenmektedir"* şeklinde söz etmektedir (Kahraman & Dağlı, 2010).

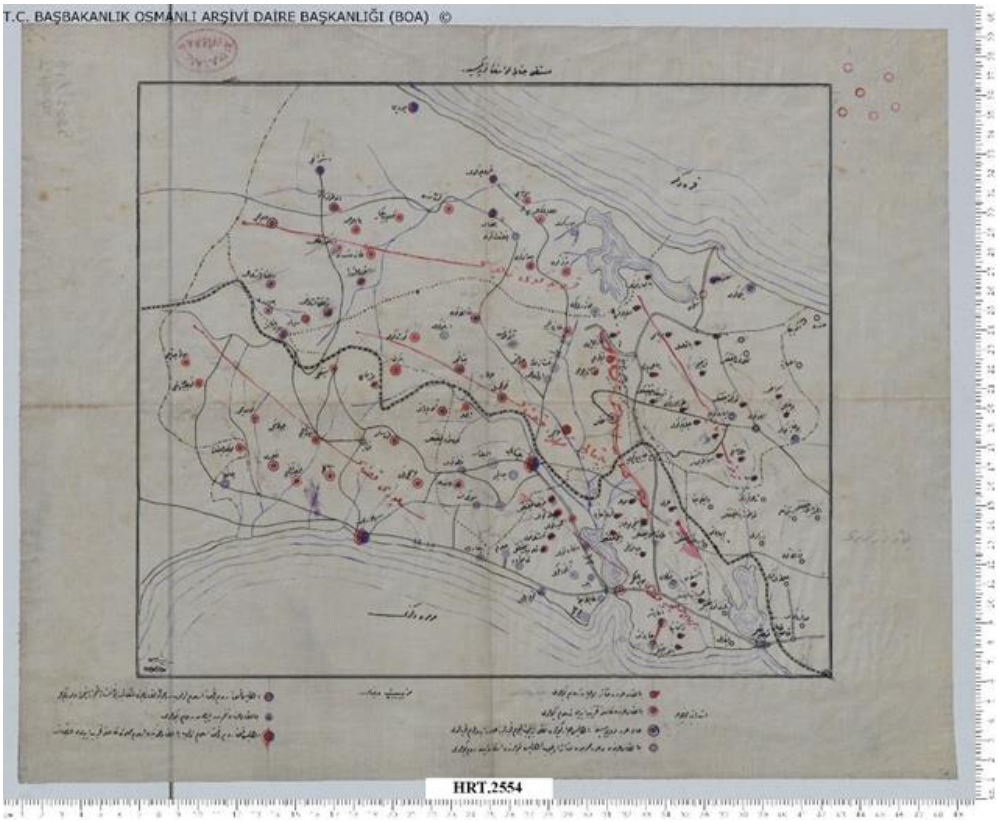
Bu noktadan bakıldığında Çatalca'nın tarih boyunca bir geçiş yeri olduğu ve şehre defalarca baskın yapıldığı görülmektedir. Doğu ile Batı'nın buluşma noktası olan Çatalca, savunma hattı olarak stratejik öneme sahip. Bundan dolayı Fatih döneminde Anastasius'un surları yıkılmadan İstanbul'a gitmek mümkün değildi. Çünkü Balkan Savaşı'nda Çatalca'nın düşmesi, İstanbul'un işgaline açılan kapı olmuş olabilir (Gürçay, 2015).

Çatalca, Osmanlı İmparatorluğu döneminde padişahlar ve sadrazamlar tarafından çokça ziyaret edilmiş, bu durum Çatalca'nın birçok önemli tarihi eseri kazanmasını sağlamıştır. Mimar Sinan tarafından yaptırılan Ferhat Paşa Camii ilgi çekici tarihi yerlerden biridir. Ayrıca surlar, çeşmeler ve çınarlar da diğer tarihi yapı ve objelerdir. IV. Mehmet (Avcı) döneminde (1648-1687) avlanmak için sık sık Çatalca'ya gelirdi. Evliya Çelebi'ye göre padişahın sarayı ve bahçesi burada bulunuyordu. IV. Mehmet'in avcılıkla bağlantılı olarak burada uzun süre kalması, Çatalca'yı bir nevi devletin ikinci merkezi haline getirdi. Kalfaköy'de günümüze ulaşamayan bir padişah av köşkü olduğu da söylenmektedir (Gürçay, 2015).

Çatalca'ya göçler ilk olarak, 1783'te Kırım'ın kaybedilmesinin ardından bir kısım Kırım Tatarlarının Çatalca'nın İzzettin köyüne yerleşmesiyle başlamıştır. 93 Harbi, 19. yüzyılın sonlarında Çatalca'yı etkileyen önemli olaylardan biridir. 31 Ocak 1878 tarihli Mütareke'ye göre, Rus askerleri Çatalca'ya gelerek tahkimatın ilk hattını işgal edecek, ikinci hat ise Osmanlı Devleti'nde kalacaktı. Bu, Rusların İstanbul'da konuşlandığı anlamına geliyor. 93 Harbi sonunda Rus ordusu Yeşilköy'e kadar gelince büyük zorluklarla karşılaşan Çatalca, Rumeli'den de (1,5 milyon kişiyle Osmanlı tarihinin en büyük göç dalgası) Çatalca ve İstanbul'a göç olmuştur (Gürçay, 2015).

1852 yılında Kaza-yı Erbaa Kazası (Edirne Vilayeti) olan Çatalca, 1865 yılında Tanzimat'tan sonra çıkarılan vilayet kararnameleriyle Meclis-i İdare-i Liva-yı Zabtiyye'ye bağlanmıştır. 1924 yılında Mustafa Kemal Atatürk tarafından il merkezi yaptırılmıştır (Şekil 4.2). 26 Haziran 1926 tarihli kanunla İstanbul'un ilçesi olarak teşkil edildi (Sezen, 2006).

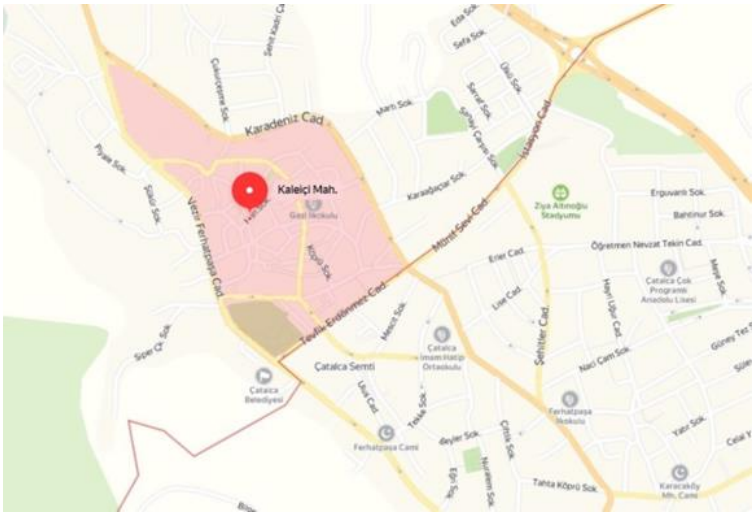
1912-13 Balkan Savaşı'nda Çatalca, Bulgarlara karşı savunmada büyük önem kazandı. 1924 yılındaki nüfus mübadelesinden sonra Çatalca ve çevresindeki Rum ahali Yunanistan'a gönderilmiştir. Bölgeye Nasheliç, Drama, Serez ve Langaza'dan gelen Müslüman Türk göçmenler yerleştirilir. 1935'ten sonra başta Bulgaristan ve Romanya olmak üzere Balkanlardan gelen göçmenler için yeni köyler kuruldu. Son idari yapılanma sonucunda Çatalca bugün 39 mahalleden oluşmaktadır (Gürçay, 2015).

Şekil 4.2. Çatalca Livasının (Sancak) Haritası (BOA HRT.2554) (Arama, 2019)

4.3. Çatalca Kaleiçi Mahallesi Analiz Çalışmaları

Çatalca Kaleiçi Mahallesi içinde barındırdığı tarihi eserler açısından önemli merkezlerden biridir (Şekil 4.3). Çatalca'nın merkezinde sayılabilecek bir bölgede bulunan kentsel sit alanı kültürel açıdan çeşitli yapılara ev sahipliği yapmaktadır.

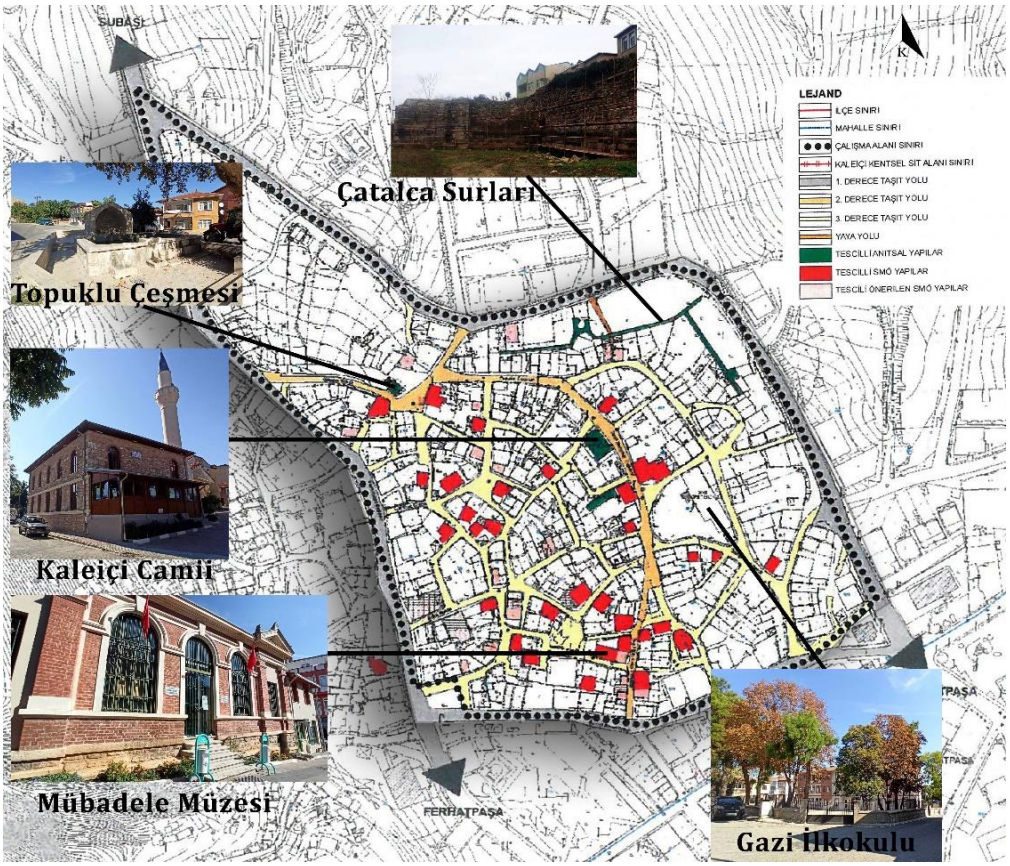

Şekil 4.3. Çatalca Kaleiçi Mahallesi Çalışma Alanı (Yandex Maps, 2019)

Kaleiçi Mahallesi'nin tarihi kentsel dokusu incelendiğinde mahallede mevcut 27 adet tescilli yapı ve 10 adet tescilli boş parsel bulunmaktadır. Bunların 4 tanesi tescilli Anıt Eser kapsamında diğerleri ise konut, ticaret ve kültürel faaliyetler için kullanılmaktadır. Bu yapılardan bazıları Mübadele Müzesi, Topuklu Çeşmesi, Kaleiçi Camii, Eski Kale kalıntıları ve Geleneksel Konutlardır. Kaleiçi Mahallesi tarihi dokusunu kaybetmeden günümüze kadar gelebilmiş ama mahalledeki evlerin (Şekil 4.4) büyük çoğunluğu bakımsızlıktan harap durumdadır.

Şekil 4.4. Çatalca Kaleiçi Mahallesi 31 Ada 4-5-6-7 Parselde Bulunan Yapılar (Pc Yapı | Mimarlık, 2022)

Şekil 4.5. Çatalca Kaleiçi Mahallesi Tarihi Anıt Eserler ve Gazi İlkokulu (Yalçın, 2022)

Kaleiçi Mahallesi, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun (GEEAYK) 08.01.1983 tarih ve 14541 sayılı kararı ile Kentsel Sit Alanı olarak ilan edilmiştir. 1/5000 ölçekli Çatalca Kaleiçi Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ise 16 Mayıs 2018 tarihinde İBB Meclisi'nde oy birliğiyle kabul edilmiştir. Ancak, Kaleiçi Mahallesi'nde bugüne kadar yeterli koruma çalışmaları ve kentsel tasarım uygulamaları yapılmamış, yapılan çalışmalar kısıtlı kalmıştır.

Kaleiçi Mahallesi, özellikle de Topuklu caddesi, zengin bir kültürel ve tarihi geçmişin izlerini taşımaktadır. Sultan 2. Ahmet tarafından yaptırılan Topuklu Çeşme ve Havuzu, eski bir taverna olan Mübadele Müzesi ve Kaleiçi Camii korunmaya değer eserlerdir. Sit alanı sınırları içinde yer alan Topuklu Caddesi, Kaleiçi mahallesinin omurgası olarak yerleşimin tam merkez bölgesinden geçmektedir. Yol boyunca korunmaya değer çeşitli tarihi eserlere rastlanmaktadır. Bir ucu Kaleiçi Mahallesi Sosyal Tesis Parkı'na, diğer ucu ise Atatürk Parkı'na açılmaktadır. Topuklu caddesinde tespit edilen birden fazla tescilli yapı görülmektedir. Tez çalışması kapsamında Çatalca Kaleiçi Mahallesi'nde bulunan tescilli kültür varlıkları ve tescilli konut yapıları iki başlık altında ele alınmaktadır.

4.3.1. Çatalca Kaleiçi Mahallesi Tescilli Kültür Varlıkları

Çalışma kapsamında Çatalca Kaleiçi Mahallesi'nde bulunan tescilli kültür varlıkları olarak; Kaleiçi Surları, Mübadele Müzesi, Kaleiçi Camii, Topuklu Çeşmesi ve Kurşunlu Han yapıları incelenmiştir.

Kaleiçi Surları: Bölgenin en önemli kültürel miras alanlarından biri olan 6. yüzyıldan kalma Kaleiçi Surları, Çatalca Kaleiçi Mahallesi'nin kuzeydoğusunda, Karadeniz Caddesi, Topuklu Caddesi ve Kale Sokağı arasında yer almaktadır. Kentsel sit alanında bulunan sur kalıntıları üzerinde herhangi bir yazıt bulunmamaktadır. Kaleiçi Surlarında yapılan araştırmalar, surların iki farklı zamanda inşa edildiğini gösteriyor. Kullanılan tuğlasız yapım teknikleri, duvarın ilk bölümünün Orta Bizans dönemine, doğu bölümünün ise Paleolojik döneme (1259-1453) tarihlendiğini göstermektedir. Yapının kalıntıları, dikdörtgen planlı olduğunu, köşelerinde dört köşe burç olduğunu göstermektedir (Şekil 4.6).

Şekil 4.6. Çatalca Kaleiçi Surları (Oktay, 2018)

Çatalca Mübadele Müzesi: Çatalca Kaleiçi Mahallesi'nde bulunan Mübadele Müzesi bölgenin güneyinde topuklu caddesi üzerinde Bahar Sokak'ta yer almaktadır. Şimdiki Mübadele Müzesi binası 1913-1923 yılları arasında Rumların toplanarak eğlendikleri taverna binasıydı. Yapının cephesi Neo-klasik üslupla tasarlanmış kırmızı tuğla ve kemerli ve kilit taşlı düz sövelerden oluşmaktadır. Önceden giriş olduğu düşünülen fakat günümüzde pencere boşluğu olarak düzenlenen aksın üzerinde akroterli üçgen alınlığı bulunmaktadır. Yapı günümüze kadar birkaç işlev değiştirerek ulaşmış, 2010 yılından bitirilen restorasyonu ile Mübadele Müzesi olarak kullanılmaya başlanmıştır (Şekil 4.7).

Şekil 4.7. Çatalca Mübadele Müzesi (Yalçın, 2020)

Kaleiçi Camii: İstanbul'un Çatalca ilçesine bağlı Kaleiçi Mahallesi'nde Topuklu caddesi üzerinde yer almaktadır. Yapı aslen kilise olarak inşa edilmiştir, ancak tarihi bilinmemektedir. Mübadeleden sonra camiye çevrilen kilise 1955 yılında yıkılmış ve yerine yeni cami yapılmıştır. Eski kiliseden çıkarılan taşların yeni caminin yapımında kullanıldığı düşünülmektedir (Küçük, 2017).

a) b)

Şekil 4.8. a) Kaleiçi Camii Restorasyon Öncesi Fotoğrafı (Çatalca Belediyesi, 2018)
b) Restorasyon Sonrası Fotoğrafı (Yalçın, 2020)

Cami 1983, 1999, 2008 ve 2019 yıllarında çeşitli onarımlar geçirerek bugünkü halini almıştır. 17 Ağustos 1999 depreminden sonra yıkılmış olan yapının restorasyon öncesi fotoğrafında kubbeli olarak inşa edildiği görülmektedir. 2011 yılında onaylanan restorasyon projesi kapsamında, deprem için risk taşıyan betonarme kubbeler yerine kırma çatı yapılmış ve muhdes son cemaat yeri ahşap olarak inşa edilmiş olup, 2019 yılında proje tamamlanmıştır (Küçük, 2017) (Şekil 4.8).

Topuklu Çeşmesi: Bizans döneminde su getirilmesine rağmen, çeşmenin kendisi Sultan II. Ahmet (1643-1695) tarafından yaptırılmıştır. Kaleiçi Mahallesi, Petek Sokak üzerinde bölgenin kuzeybatı ucunda yer alan çeşme, bölge sakinlerinin su ihtiyacını karşılamaya devam ediyor. Topuklu Meydan Çeşmesi, taş örgü ile eyvan şeklinde, hafif sivrilen kemerler ve kilit taşı süslemelerle inşa edilmiştir. Mineral taş bir girintiye ve bitkilerle süslenmiş bir aynaya sahiptir (İBB-KUDEB, 2009) (Şekil 4.9).

Şekil 4.9. Topuklu Çeşmesi (Ne Nerede Bilgi Teknolojileri, 2017)

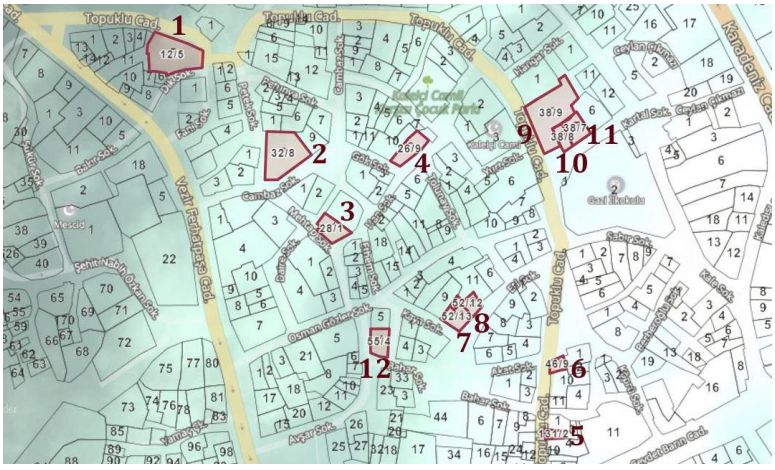
Kurşunlu Han: Yapı Kaleiçi Mahallesi Yurt Sokak üzerinde bulunmaktadır. Osmanlı dönemi yapısı olarak tescil edilmiş olup; Kurşunlu Han hakkında detaylı bilgiye ulaşılamamıştır. Çatalca Kaleiçi Mahallesi Kentsel Sit Alanı 1/5000 Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Raporunda tescilli anıt yapılar kapsamında ele alındığı tespit edilmiş olup, yapının özgün beden duvarları halen ayaktadır (Şekil 4.10).

Şekil 4.10. Kurşunlu Han 2009 (Çatalca Belediyesi, 2018)

4.3.2. Çatalca Kaleiçi Mahallesi Tescilli Konut Yapılarının İncelenmesi

Çatalca Kaleiçi Mahallesi kentsel sit alanında yapılan fotoğraflama ve analiz çalışmaları sonucunda bazı yapıların çizimlerine (rölöve, restorasyon projeleri) ulaşılamamıştır. Bu yapılar için Çatalca Belediyesi ile yapılan görüşmeler neticesinde tescilli konut yapıları ve cephe tipolojisi çalışması için on iki konut yapısı seçilmiş (Şekil 4.11), ada ve parsel numaraları belirtilerek yeniden numaralandırılmıştır. Daha sonra bu konutlar konum, plan özellikleri, cephe özellikleri, yapım tekniklerine göre incelenmiş olup tablo olarak analizleri yapılmıştır. Bu analizler Kentsel Tasarım Rehberi önerisi için veri olarak kullanılacak olup rehber önerisinde cepheye yönelik esasları belirlemede kullanılması hedeflenmektedir.

Şekil 4.11. Konutların Parsel İçindeki Konumu (İBB Parsel sorgu, 2018)

Yapılan analizler sonucunda tespit edilen tescilli konutlar 19. yy'da inşa edilmiş ve döneminin mimari üslubunu yansıtmaktadır. Bölgede bulunan konutların girişlerinin genelde güney doğu yönünde konumlandığı görülmektedir. Girişlerin bahçe ve sokak ilişkilerine bakıldığında ise genelde hem bahçeden hem sokaktan girişleri olduğu tespit edilmiştir.

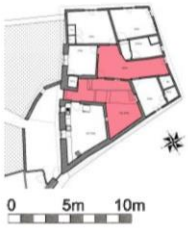
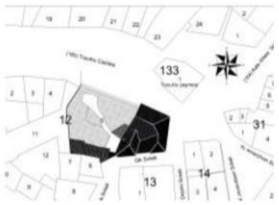
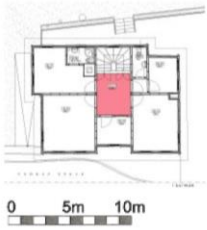
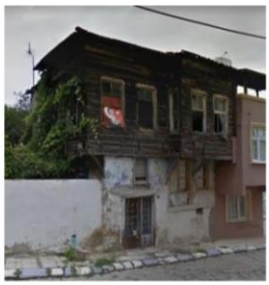
Plan özelliklerine göre ise çoğunluğun iç sofalı plan tipinde olduğu tespit edilmiştir. Ön cepheye bakan odalar yaşama mekânları, arka cephede ise daha çok servis mekânları konumlanmıştır. Dış sofalı plan tipinde üç konut (1,6 ve 7 numaralı konutlar), orta sofalı plan tipinde bir konut (2 numaralı konut) bulunmaktadır.

4.3.3. Cephe Tipolojisi Analizleri

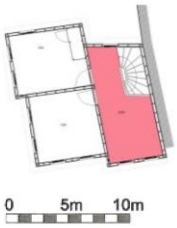
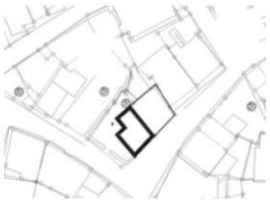
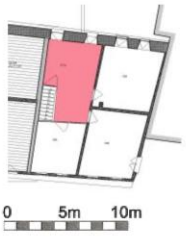
Çatalca Kaleiçi Mahallesi'nde yapılan analiz çalışmaları sonucunda seçilen tescilli konut yapıları yerinde incelenmiş ve konutların plan özelliklerine bakılarak; girişlerinin genelde güney doğu yönlerinden olduğu görülmüştür. Girişlerin bahçe ve sokak ilişkilerine bakıldığında ise genelde hem bahçeden hem de sokaktan girişleri olduğu görülmüştür. Ayrıca plan özelliklerine göre ise çoğunluğunun iç sofalı plan tipinde olduğu tespit edilmiştir. Ön cepheye bakan odalar yaşama mekânları, arka cephede ise daha çok servis mekânları konumlanmıştır. Dış sofalı plan tipinde üç konut, orta sofalı plan tipinde bir konut görülmüştür. Konutlar genelde bodrum üzeri bir ya da iki katlıdır. Bu konutlarda genelde çıkmalar bulunur sadece bir konutta çıkma veya balkon görülmemiştir.

Yapım tekniği olarak dolgulu ahşap karkas ve kâgir sistem uygulanmıştır. Bu bölgede sadece kâgir sistem olarak yapılan konutlarda mevcuttur. Ahşap karkas arasındaki dolgular tuğla ve taştır. Bunlar iç yüzeyde sıva dış yüzeyde sıva veya ahşap kaplama şeklinde uygulanmıştır. Çalışma kapsamında incelenen yapıların bugünkü durumu çizimler ve fotoğraflarla belgelenmiş, mekân ve cephe tipolojileri tablolar halinde Çizelge 4.1, Çizelge 4.2 ve Çizelge 4.3'te verilmiştir.

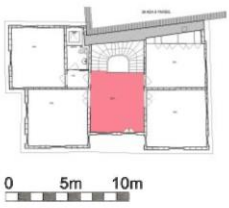
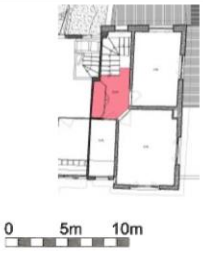
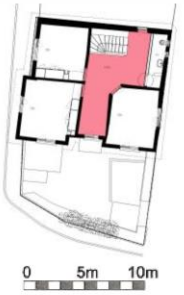
Çizelge 4.1. Kaleiçi Mahallesi 1, 2, 3 ve No'lu Konutların İncelemesi

			
1 No'lu Konut 12 Ada 5 Parsel (Yalçın, 2018)	Cephe Çizimi (Çatalca Belediyesi, 2018) Tek Çıkmalı Konut	İç Sofalı ve Dış Sofalı Plan (Çatalca Belediyesi, 2018)	Vaziyet Planı (Çatalca Belediyesi, 2018)
			
2 No'lu Konut 32 Ada 8 Parsel (Yalçın, 2018)	Cephe Çizimi (Çatalca Belediyesi, 2018) İki Yanda Çıkmalı Konut	Orta Sofalı Plan (Çatalca Belediyesi, 2018)	Vaziyet Planı (Çatalca Belediyesi, 2018)
			
3 No'lu Konut 28 Ada 1 Parsel (Yalçın, 2018)	Cephe Çizimi (Çatalca Belediyesi, 2018) Tek Yanda Çıkmalı Konut	İç Sofalı Plan (Çatalca Belediyesi, 2018)	Vaziyet Planı (Çatalca Belediyesi, 2018)
			
4 No'lu Konut 26 Ada 9 Parsel (Yalçın, 2018)	Cephe Çizimi (Çatalca Belediyesi, 2018) Tek Yanda Çıkmalı Konut	İç Sofalı Plan (Çatalca Belediyesi, 2018)	Vaziyet Planı (Çatalca Belediyesi, 2018)

Çizelge 4.2. Kaleiçi Mahallesi 5, 6, 7 ve 8 No'lu Konutların İncelemesi

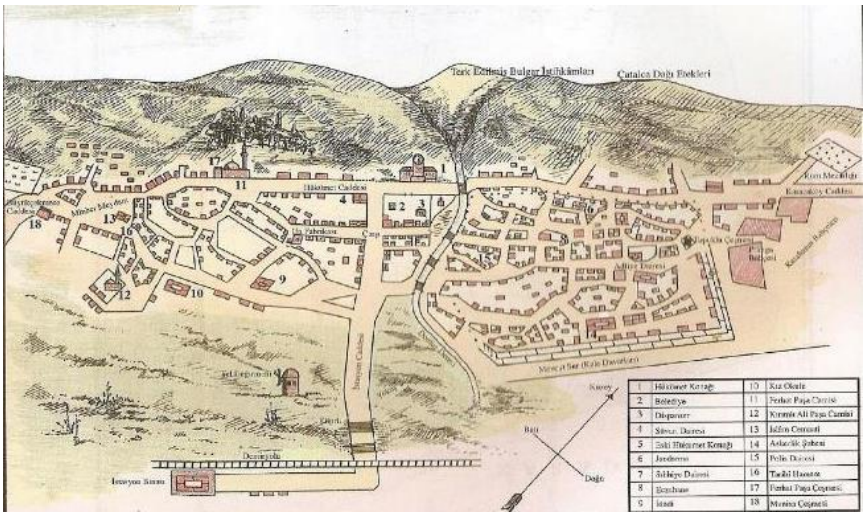
			
5 No'lu Konut 131 Ada 2 Parsel (Yalçın, 2018)	Cephe Çizimi (Çatalca Belediyesi, 2018) Tek Yanda Çıkmalı Konut	İç Sofalı Plan (Çatalca Belediyesi, 2018)	Vaziyet Planı (Çatalca Belediyesi, 2018)
			
6 No'lu Konut 46 Ada 9 Parsel (Yalçın, 2018)	Cephe Çizimi (Çatalca Belediyesi, 2018) Tek Yanda Çıkmalı Konut	Dış Sofalı Plan (Çatalca Belediyesi, 2018)	Vaziyet Planı (Çatalca Belediyesi, 2018)
			
7 No'lu Konut 52 Ada 13 Parsel (Yalçın, 2018)	Cephe Çizimi (Çatalca Belediyesi, 2018) Balkonlu Konut	Dış Sofalı Plan (Çatalca Belediyesi, 2018)	Vaziyet Planı (Çatalca Belediyesi, 2018)
			
8 No'lu Konut 52 Ada 12 Parsel (Yalçın, 2018)	Cephe Çizimi (Çatalca Belediyesi, 2018) Çıkması Olmayan Konut	İç Sofalı Plan (Çatalca Belediyesi, 2018)	Vaziyet Planı (Çatalca Belediyesi, 2018)

Çizelge 4.3. Kaleiçi Mahallesi 9, 10, 11 ve 12 No'lu Konutların İncelemesi

			
9 No'lu Konut 38 Ada 9 Parsel (Yalçın, 2018)	Cephe Çizimi (Çatalca Belediyesi, 2018) İki Yanda Çıkmalı Konut	İç Sofalı Plan (Çatalca Belediyesi, 2018)	Vaziyet Planı (Çatalca Belediyesi, 2018)
			
10 No'lu Konut 38 Ada 8 Parsel (Yalçın, 2018)	Cephe Çizimi (Çatalca Belediyesi, 2018) Tek Yanda Çıkmalı Konut	İç Sofalı Plan (Çatalca Belediyesi, 2018)	Vaziyet Planı (Çatalca Belediyesi, 2018)
			
11 No'lu Konut 38 Ada 7 Parsel (Yalçın, 2018)	Cephe Çizimi (Çatalca Belediyesi, 2018) Tek Yanda Çıkmalı Konut	İç Sofalı Plan (Çatalca Belediyesi, 2018)	Vaziyet Planı (Çatalca Belediyesi, 2018)
			
12 No'lu Konut 55 Ada 4 Parsel (Yalçın, 2018)	Cephe Çizimi (Çatalca Belediyesi, 2018) İki Yanda Çıkmalı Konut	İç Sofalı Plan (Çatalca Belediyesi, 2018)	Vaziyet Planı (Çatalca Belediyesi, 2018)

4.3.4. Sokak Dokusu Analizleri

Çatalca Kaleiçi Mahallesi, barındırdığı tarihi doku ve tarihi kent imajları noktasında çok önemli alanlardan birisidir. 2.500 yıllık geçmişi, farklı dönemlere ait anıtsal ve Osmanlı Dönemi'nin sivil mimarlık örnekleriyle birlikte Çatalca'nın önemli merkezlerindendir.

Şekil 4.12. Çatalca Eski Sokak Dokusu (Çatalca Kasaba Krokisi)
(Çatalca Belediyesi, 2018)

Kentsel sit alanı bölgesindeki tarihi sokak dokusu (Şekil 4.12) günümüze kadar gelmiştir. Bu bölgede bulunan yapılar yer yer kaybolmuş ve bozulmaya uğramıştır. Korunan ve restore edilen yapılarda bulunmaktadır. Tarihi sokak dokusu yeni yapılaşma ve bozulmalar olmasına rağmen hala özgünlüğünü korumaktadır.

Şekil 4.13. Çatalca Kaleiçi Mahallesi Sokak Dokusu (Yalçın, 2020)

Mahallenin önemli caddelerinden biri olan Topuklu caddesi (Şekil 4.13) ve iç sokaklarda korunması gereken kültür varlığı niteliğinde birden fazla yapı bulunmaktadır. Bu yapılar ahşap ve yığma kagir malzeme ile inşa edilmiştir. Sokak dokusunda tarihi yapılarla uyumsuz birçok betonarme yapıda bulunmakta, yapılar dokuya uyumsuz ve tasarım kriterleri açısından niteliksiz olarak göze çarpmaktadır. Mahallenin eski resimlerinden de anlaşılacağı üzere dokuya uyumsuz çok fazla yapı inşa edilmiştir. Ayrıca mahalle içerisinde rekonstrüksiyon olarak inşa edilmiş Kaleiçi camii, Tarihi kale surları ve Topuklu çeşmesi bulunmaktadır. Bu yapılar tarihi doku içerisinde günümüze kadar ulaşmış yaşatılması gereken kültür varlıkları olarak görülmektedir. Gerekli koruma ve tasarım araçları uygulanmazsa kısa bir süre içerinde var olan tarihi dokuda kaybolmaya başlayacaktır.

Şekil 4.14. Tarihi Sokak Dokusu Eski Fotoğraflar (Çatalca Belediyesi Arşivi, 2019)

Şekil 4.15. Tarihi Sokak Dokusu ve Topuklu Çeşmesi (Çatalca Belediyesi Arşivi, 2019)

Şekil 4.16. Topuklu Çeşmesi (Zaim, 1976) ve 2020 Yılı Fotoğrafları (Yalçın, 2020)

4.3.5. Silüet Analizleri

Kaleiçi Mahallesi, kentsel sit alanında özgün yapılar ve yeni yapılar incelendiğinde tarihi kent dokusunu önemli parçalarından biri olan sokak silüetleri; Kütle (yükseklik, genişlik), Cephe (Oran, Malzeme, Renk, Cephe Sürekliliği) ve Çevresel Konum (Yerleşme Dokusu, Parsel Büyüklükleri, Parsel İçindeki konum) gibi tasarım kriterleri açısından birçok olumsuz yöne sahiptir. Bu yapılar bölgenin tarihi kent dokusuna ve kimliğine karakterine zarar vermektedir (Şekil 4.17, Şekil 4.18, Şekil 4.19). Yeni yapıların kütle orantısızlığı, cephe hattı üzerindeki karmaşık malzeme ve renk uyum sorunları, yapı konumlanışı ve ada parsel içindeki yerleşim hataları ciddi olarak bölgeye zarar vermektedir (Şekil 4.20, Şekil 4.21, Şekil 4.22).

Şekil 4.17. Çatalca Kaleiçi Mahallesi Sokak Görünümleri (Yalçın, 2020)

Şekil 4.18. Topuklu Caddesi 1 Numaralı Mevcut Silüeti (Eyüpgiller & Efeoğlu, 2022)

Şekil 4.19. Topuklu Caddesi 2 Numaralı Mevcut Silüeti (Eyüpgiller & Efeoğlu, 2022)

Şekil 4.20. Topuklu Caddesi ve Gazi İlkokulu (Yalçın, 2020)

Şekil 4.21. Topuklu Caddesi ve Gazi İlkokulu Silüet Çizimi (Eyüpgiller & Efeoğlu, 2022)

Şekil 4.22. Topuklu Caddesi ve Kaleiçi Camii Silüet Çizimi (Eyüpgiller & Efeoğlu, 2022)

a) b)

Şekil 4.23. a) Cambaz Sokak ve b) Eti Sokağı Görünümleri (Yalçın, 2020)

4.4. Tarihi Çevrede Yeni Yapılaşma Koşullarının Çatalca Kaleiçi Mahallesi Üzerinden Değerlendirmesi

Bu bölümde gün geçtikçe özgün tarihi kent dokusunu ve tarihi kimliğini kaybetmekle yüz yüze olan Çatalca-Kaleiçi Mahallesi kentsel tasarım rehberi önerisi analizleri kapsamında rehbere altlık oluşturması açısından veri sağlaması amacıyla tarihi çevrede yeni yapılaşma koşulları üzerinden değerlendirmesi yapılmıştır.

Çatalca Kaleiçi Mahallesi'nin tarihinin çok eskiye dayanması ve günümüze ulaşıncaya kadar büyük kayıplar yaşamasına rağmen, tarihi kent kimliğini halen kaybetmemiş olması araştırmalar için dayanak noktası olmuştur. Ancak bölgedeki nüfus artışına paralel olarak ortaya çıkan mimari miras yıkımıyla tehdit altındadır. Bu alandaki analiz çalışmalarına yönelik Çatalca Kaleiçi Mahallesi'nde tespit edilen ve çalışma için seçilen tescilli on iki konut yapısı, Mübadele Müzesi, Çatalca Kültür Evi, Topuklu Çeşmesi, Kale Surları ve Kaleiçi sokak dokusundan seçilen örnekler ada ve parsel numaraları belirtilerek yeniden numaralandırılmıştır. Daha sonra yapılarının bulunduğu alan ve tarihi yerleşme dokusu; Kütle (Yükseklik, Genişlik), Cephe (Oran, Malzeme, Renk, Cephe Sürekliliği) ve Çevresel Konum (Yerleşme Dokusu, Parsel Büyüklükleri, Parsel İçindeki konum) başlıklarında ele alınarak, tarihi dokudaki yeni yapılaşma koşulları üzerinden olumlu ve olumsuz olarak değerlendirilmiştir (Çizelge 4.4, Çizelge 4.5, Çizelge 4.6, Çizelge 4.7, Çizelge 4.8, Çizelge 4.9).

Çizelge 4.4. Kaleiçi Mahallesi 1, 2, ve 3 No'lu Tescilli Yapılarının Bulunduğu Alan ve Tarihi Yerleşme Dokusu Üzerinden Yapılan İncemeler

	Tescilli Yapı ve Yeni Yapılaşma		Kütle	Cephe	Çevresel Konum
1			-Yükseklik -Genişlik	-Oran -Malzeme -Renk -Cephe Sürekliliği	-Yerleşme Dokusu -Parsel Büyüklükleri -Parsel İçindeki konum
	1 No'lu Konut 12 Ada 5 Parsel (Yalçın, 2018)	**Olumlu**			
		Olumsuz	**X**	**X**	**X**
2			-Yükseklik -Genişlik	-Oran -Malzeme -Renk -Cephe Sürekliliği	-Yerleşme Dokusu -Parsel Büyüklükleri -Parsel İçindeki konum
	2 No'lu Konut 32 Ada 8 Parsel (Yalçın, 2018)	**Olumlu**			
		Olumsuz	**X**	**X**	**X**
3			-Yükseklik -Genişlik	-Oran -Malzeme -Renk -Cephe Sürekliliği	-Yerleşme Dokusu -Parsel Büyüklükleri -Parsel İçindeki konum
	3 No'lu Konut 28 Ada 1 Parsel (Yalçın, 2018)	**Olumlu**	**X**		**X**
		Olumsuz		**X**	

Çizelge 4.5. Kaleiçi Mahallesi 4, 5 ve 6 No'lu Tescilli Yapılarının Bulunduğu Alan ve Tarihi Yerleşme Dokusu Üzerinden Yapılan İncemeler

	Tescilli Yapı ve Yeni Yapılaşma		Kütle	Cephe	Çevresel Konum
4			-Yükseklik -Genişlik	-Oran -Malzeme -Renk -Cephe Sürekliliği	-Yerleşme Dokusu -Parsel Büyüklükleri -Parsel İçindeki konum
	4 No'lu Konut 26 Ada 9 Parsel (Yalçın, 2018)	**Olumlu**			
		Olumsuz	**X**	**X**	**X**
5			-Yükseklik -Genişlik	-Oran -Malzeme -Renk -Cephe Sürekliliği	-Yerleşme Dokusu -Parsel Büyüklükleri -Parsel İçindeki konum
	5 No'lu Konut 131 Ada 2 Parsel (Yalçın, 2018	**Olumlu**	**X**		**X**
		Olumsuz		**X**	
6			-Yükseklik -Genişlik	-Oran -Malzeme -Renk -Cephe Sürekliliği	-Yerleşme Dokusu -Parsel Büyüklükleri -Parsel İçindeki konum
	6 No'lu Konut 46 Ada 9 Parsel (Yalçın, 2018)	**Olumlu**			
		Olumsuz	**X**	**X**	**X**

Çizelge 4.6. Kaleiçi Mahallesi 7, 8 ve 9 No'lu Tescilli Yapılarının Bulunduğu Alan ve Tarihi Yerleşme Dokusu Üzerinden Yapılan İncemeler

	Tescilli Yapı ve Yeni Yapılaşma		Kütle	Cephe	Çevresel Konum
7			-Yükseklik -Genişlik	-Oran -Malzeme -Renk -Cephe Sürekliliği	-Yerleşme Dokusu -Parsel Büyüklükleri -Parsel İçindeki konum
	7 No'lu Konut 52 Ada 13 Parsel (Yalçın, 2018)	**Olumlu**			
		Olumsuz	**X**	**X**	**X**
8			-Yükseklik -Genişlik	-Oran -Malzeme -Renk -Cephe Sürekliliği	-Yerleşme Dokusu -Parsel Büyüklükleri -Parsel İçindeki konum
	8 No'lu Konut 52 Ada 12 Parsel (Yalçın, 2018)	**Olumlu**			
		Olumsuz	**X**	**X**	**X**
9			-Yükseklik -Genişlik	-Oran -Malzeme -Renk -Cephe Sürekliliği	-Yerleşme Dokusu -Parsel Büyüklükleri -Parsel İçindeki konum
	9 No'lu Konut 38 Ada 9 Parsel (Yalçın, 2018)	**Olumlu**			
		Olumsuz	**X**	**X**	**X**

Çizelge 4.7. Kaleiçi Mahallesi 10, 11 ve 12 No'lu Tescilli Yapılarının Bulunduğu Alan ve Tarihi Yerleşme Dokusu Üzerinden Yapılan İncemeler

	Tescilli Yapı ve Yeni Yapılaşma		Kütle	Cephe	Çevresel Konum
10			-Yükseklik -Genişlik	-Oran -Malzeme -Renk -Cephe Sürekliliği	-Yerleşme Dokusu -Parsel Büyüklükleri -Parsel İçindeki konum
	10 No'lu Konut 38 Ada 8 Parsel (Yalçın, 2018)	**Olumlu**			
		Olumsuz	**X**	**X**	**X**
11			-Yükseklik -Genişlik	-Oran -Malzeme -Renk -Cephe Sürekliliği	-Yerleşme Dokusu -Parsel Büyüklükleri -Parsel İçindeki konum
	11 No'lu Konut 38 Ada 7 Parsel (Yalçın, 2018)	**Olumlu**			
		Olumsuz	**X**	**X**	**X**
12			-Yükseklik -Genişlik	-Oran -Malzeme -Renk -Cephe Sürekliliği	-Yerleşme Dokusu -Parsel Büyüklükleri -Parsel İçindeki konum
	12 No'lu Konut 55 Ada 4 Parsel (Yalçın, 2018)	**Olumlu**			
		Olumsuz	**X**	**X**	**X**

Çizelge 4.8. Mübadele Müzesi, Çatalca Kültür Evi ve Topuklu Çeşmesi Tescilli Yapılarının Bulunduğu Alan ve Tarihi Yerleşme Dokusu Üzerinden Yapılan İncemeler

	Tescilli Yapı ve Yeni Yapılaşma		Kütle	Cephe	Çevresel Konum
1			-Yükseklik -Genişlik	-Oran -Malzeme -Renk -Cephe Sürekliliği	-Yerleşme Dokusu -Parsel Büyüklükleri -Parsel İçindeki konum
	Mübadele Müzesi çevresi (Yalçın, 2018)	**Olumlu**			
		Olumsuz	**X**	**X**	**X**
2			-Yükseklik -Genişlik	-Oran -Malzeme -Renk -Cephe Sürekliliği	-Yerleşme Dokusu -Parsel Büyüklükleri -Parsel İçindeki konum
	Çatalca Kültür Evi Çevresi (Yalçın, 2018)	**Olumlu**			
		Olumsuz	**X**	**X**	**X**
3			-Yükseklik -Genişlik	-Oran -Malzeme -Renk -Cephe Sürekliliği	-Yerleşme Dokusu -Parsel Büyüklükleri -Parsel İçindeki konum
	Topuklu Çeşmesi ve çevresi (Yalçın, 2018)	**Olumlu**			
		Olumsuz	**X**	**X**	**X**

Çizelge 4.9. Kale Surları ve Sokak Dokusu İçinde Yer Alan Yapılarının Bulunduğu Alan ve Tarihi Yerleşme Dokusu Üzerinden Yapılan İncelemeler

	Tescilli Yapı ve Yeni Yapılaşma		Kütle	Cephe	Çevresel Konum
4			-Yükseklik -Genişlik	-Oran -Malzeme -Renk -Cephe Sürekliliği	-Yerleşme Dokusu -Parsel Büyüklükleri -Parsel İçindeki konum
	Kale Surları ve çevresi (Yalçın, 2018)	**Olumlu**			
		Olumsuz	**X**	**X**	**X**
5			-Yükseklik -Genişlik	-Oran -Malzeme -Renk -Cephe Sürekliliği	-Yerleşme Dokusu -Parsel Büyüklükleri -Parsel İçindeki konum
	Kaleiçi Sokak Dokusu (Yalçın, 2018)	**Olumlu**			
		Olumsuz	**X**	**X**	**X**

Değerlendirme

Çalışma alanı olarak seçilen Kaleiçi Mahallesi'nde tamamlanan analizler neticesinde, bölgedeki yeni yapıların bilhassa 20. yüzyılın ikinci döneminden sonra maddi ve yapısal düzeyde bozulmalara sebebiyet veren bir tarzda inşa edildiği gözlemlenmiştir.

Çalışma bünyesinde yapılan incelemeler neticesinde, Çatalca'nın tarihsel gelişim sürecinde hem sosyo-ekonomik hem de kültürel miras açısından önemli bir yer tutan Kaleiçi Mahallesi'nin tarihi yapılarının yıkım ve yeniden yapım tehlikesiyle karşı karşıya olduğu tespit edilmiş, tescilsiz parsellerin çok geçmeden yapılaşma aşamasına geçtiği belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında bölgede belirlenen verilere göre yapılan analizler ışığında, bölgede yeni yapılaşma ve yeni binaların tasarım tercihlerinde belirleyici olacak ve emsal alınacak çok sayıda tarihi yapının bulunduğu tespit edilmiştir.

Kaleiçi Mahallesi'nin geleneksel yapıları ve tarihi dokusu bakıldığında, yeni tasarlanan yapıların silueti bozduğu tespit edilmiştir. Kentsel dokudaki konumu incelendiğinde, kentsel doluluk ve boşluk arasındaki ilişkinin de değiştiği görülmüştür.

Mahalledeki yeni yapılar kütle kriterleri altında değerlendirildiğinde, yeni yapıların yükseklik ve genişlik açısından tarihi yapıların önüne geçtiği, karakter yapısını belirleyen çıkma, çatı, balkon gibi yapı elemanlarının yapı ile uyum içinde olmadığı tespit edilmiştir.

Çalışma alanındaki yeni yapı örneklerinin tasarım ve yapım süreçlerine bakıldığında, maddi kaygıların koruma anlayışından daha ağır bastığı görülmektedir.

BÖLÜM 5

ÇATALCA KALEİÇİ MAHALLESİ KENTSEL TASARIM REHBERİ ÖNERİSİ

Bu bölümde Çatalca Kaleiçi Mahallesi kentsel tasarım rehberi önerisi oluşturulacaktır. Rehber önerisini oluşturmak için öncelikle çalışma alanına yönelik analizlerden elde edilen veriler açıklanmıştır. Daha sonra bu veriler ve önceki konuda yapılan analizlerden yola çıkarak rehber önerisi için yaklaşın esasları tespit edilerek aktarılmıştır. Sonrasında ise ulaşılan analiz ve tespitler sonucunda rehber önerisi üç başlık altında; cephe önerisi, silüet önerisi ve sokak düzeni önerisi olarak sunulmuştur.

5.1. Çalışma Alanına Yönelik Analizler

Tarihi kent merkezlerinde kentsel tasarım rehberlerinin kullanımı, tarihi bir bölgenin kültürel değerlerini koruma ve bu değerlere uygun bir şekilde yeniden yapılandırma sürecini düzenlemek olmalıdır. Bu rehberler, tarihi bir bölgede bulunan mevcut yapıların mimari özelliklerini, dokusunu ve kimliğini koruma amacıyla dikkate alınmasını gerektirir. Ayrıca, bu rehberler, tarihi bir bölgede yeni yapıların tasarımında da bu özelliklere uygun bir şekilde düşünülmesini sağlamalıdır. Çatalca Kaleiçi Mahallesi mevcut tarihi dokusunu korumuş ve günümüze kadar gelmiştir. Bu bölgedeki tarihi dokunun korunması ve yaşatılması için kentsel tasarım rehberine ihtiyaç duyulmaktadır. Analiz çalışmalarında Kaleiçi Mahallesi Kentsel Sit Alanı 1/5000 Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Raporu verileri de referans olarak kullanılmıştır. Öneri rehber çalışması için yapılan analizler, bu bölümde ele alınarak ortaya çıkan veriler, rehber için çıktıya dönüştürülecektir.

5.1.1. Tarihi Kentsel Doku ve Kimlik

Çatalca Kaleiçi Kentsel Sit Alanı, Çatalca İlçesi'nde TEM otoyolunun kuzeyinde bulunup 10.05 ha'lık bir alanı kaplamaktadır. Mahallenin ana ulaşımı Topuklu Caddesi üzerinden sağlanmaktadır. Bu cadde üzerinde hem ticaret hem de konut yapıları bulunmaktadır. Tarihi kentsel doku incelendiğinde mahalle içinde mevcut

tescilli Anıt Eserler ve Sivil Mimarlık örnekleri konut, ticaret ve kültürel faaliyetler için kullanılmaktadır.

Tescilli Anıt Eserler: Tarihi dokuya bakıldığında bölgenin tarihi kimliğini oluşturan öğeler; Kaleiçi Camii, Topuklu Çeşmesi, Kale Surları, Kurşunlu Han beden duvarları, Mübadele Müzesi, Sivil Mimarlık Örnekleri olarak görülmektedir.

Çizelge 5.1. Tarihi Kentsel Dokuyu Oluşturan Yapılar (Çatalca Belediyesi, 2020)

Tescilli Anıt Eserler	**Tescilli Sivil Mimarlık Örnekleri**	
 Kaleiçi Camii (2020)	 Mübadele Müzesi (2020)	 Kültür Evi (2020)
 Topuklu Çeşmesi (2020)	 Sivil Mimari Örneği (2020)	 Kültür ve Turizm Evi (2020)
 Kale Surları (2020)	 Sivil Mimari Örneği (2020)	 Sivil Mimari Örneği (2020)
 Kurşunlu Han (2009)	 Sivil Mimari Örneği (2020)	 Sivil Mimari Örneği (2020)

5.1.2. Dolu Boş Analizi

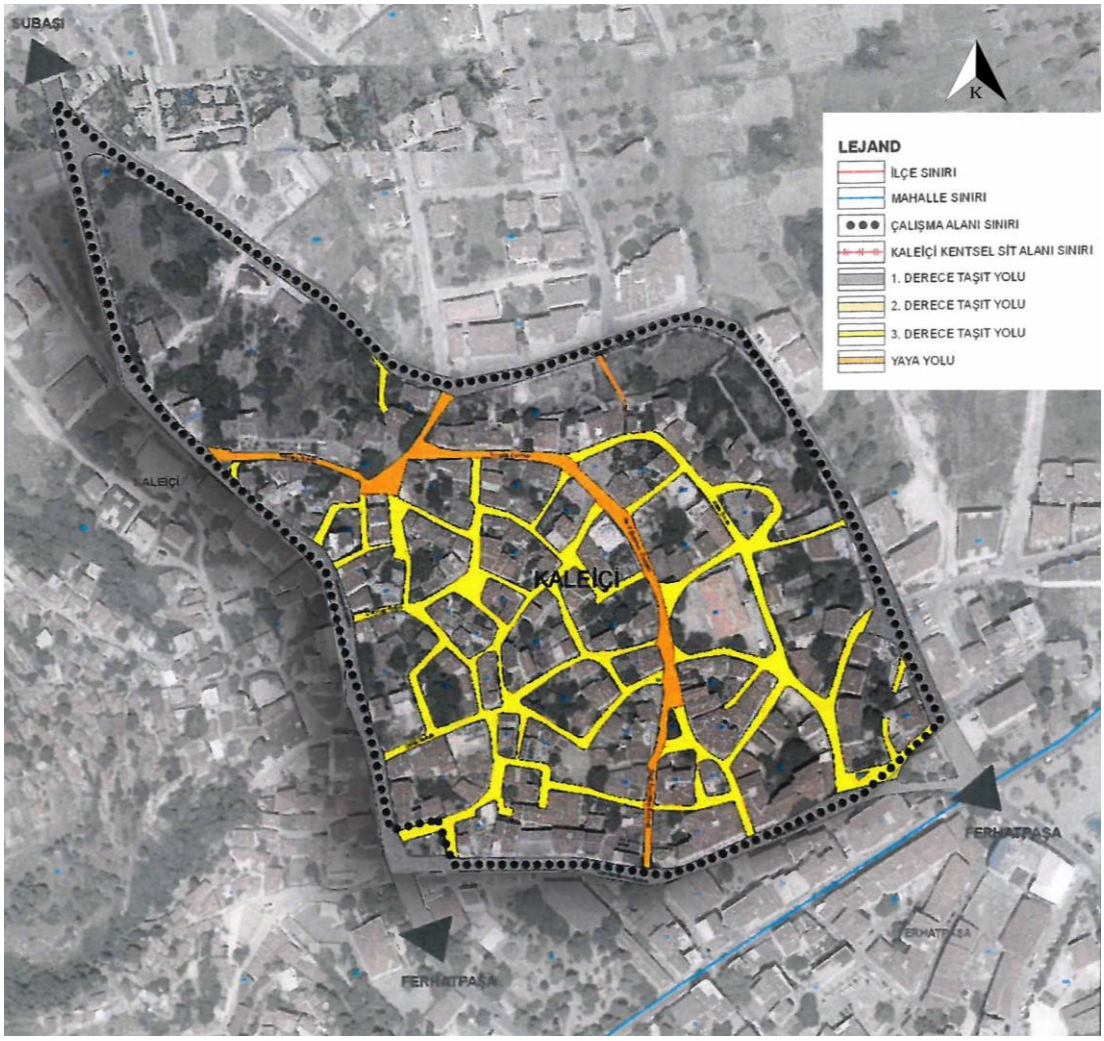
Tarihi kent ve kent merkezlerinde dolu boş analizi, tarihi kentlerin mekânsal kullanımı ve yapıların yerleşim şekline göre yapılan bir inceleme ve değerlendirme işlemidir. Bu analizler, tarihi kentlerin mekanlarının doluluk ve boşluk durumlarını belirleyerek, tarihi kentlerin korunması, restore edilmesi ve gelecekteki kullanımının planlanması amacıyla yapılır. Kaleiçi Mahallesi, kentsel sit alanı dokusu ve yapı yoğunluğu dolu boş analiz paftası şekil 5.1'de incelenmiştir. Dolu boş analizine göre alanda yapılaşma yoğunluğu, ticaret alanlarının olduğu kentsel sit alanının güneyinde fazla olup, boş alanların ise kentsel sit alanının kuzeybatı ucunda yoğunlaştığı görülmektedir.

Şekil 5.1. Dolu Boş Analizi (Yalçın, 2020)

5.1.3. Kentsel Sit Alanı Ulaşım Alt Yapısı Analizi

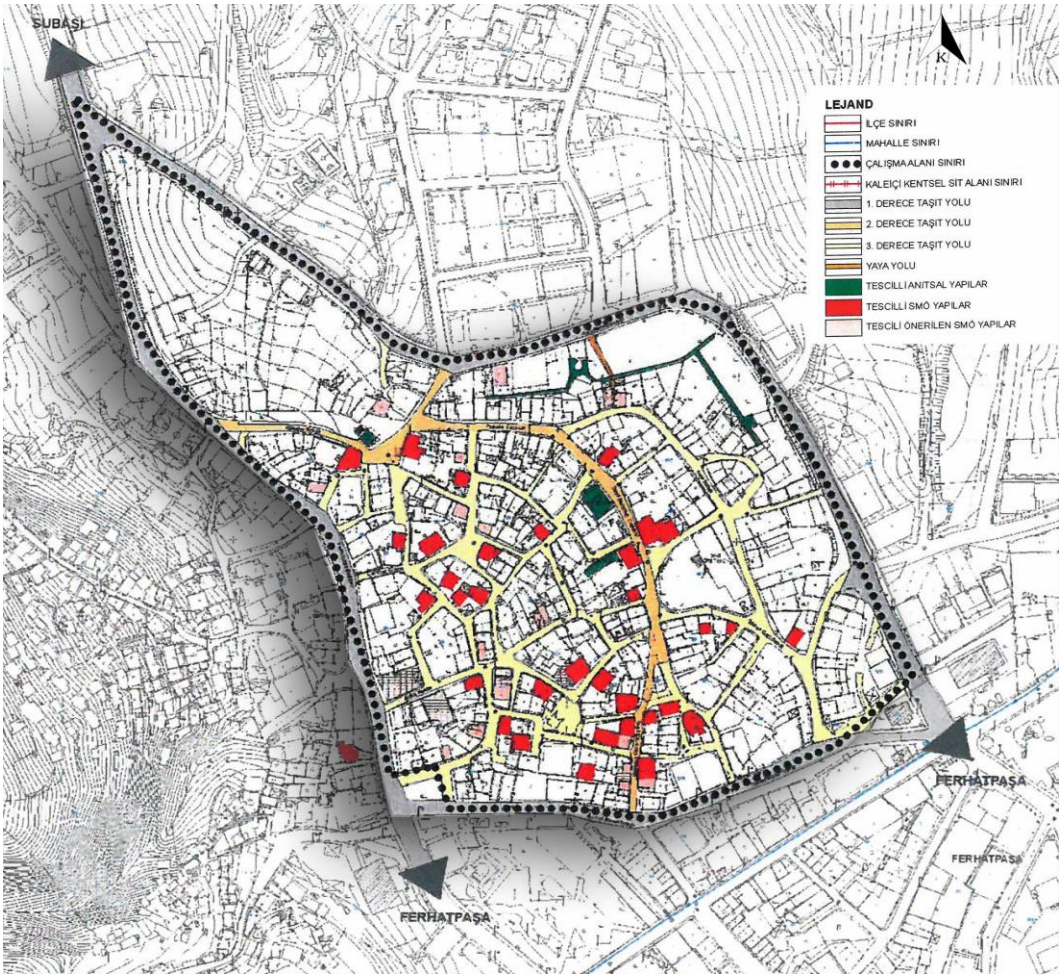
Kentsel sit alanı ulaşım altyapısı analizinde amaç bölgenin genel ulaşım kanallarını bütün olarak görmek ve özellikle araç yolları özelinde bölgenin analizini yapmaktır. Yolların kullanım sıklığına göre 3 kademe yol derecelendirmesi yapılmıştır. Bölgenin sokak ve caddelerinde organik sokak dokusu görülmektedir. Ana ulaşımı sağlayan birinci derece taşıt yolları kentsel sit alanını çevrelemektedir. Kentsel sit alanı içerisinde kalan yollar ise ikinci ve üçüncü derece olarak görülmektedir (Şekil 5.2).

Şekil 5.2. Kentsel Sit Alanı Ulaşım Alt Yapısı Analizi (Çatalca Belediyesi, 2018)

5.1.4. Tescilli Yapı Analizi

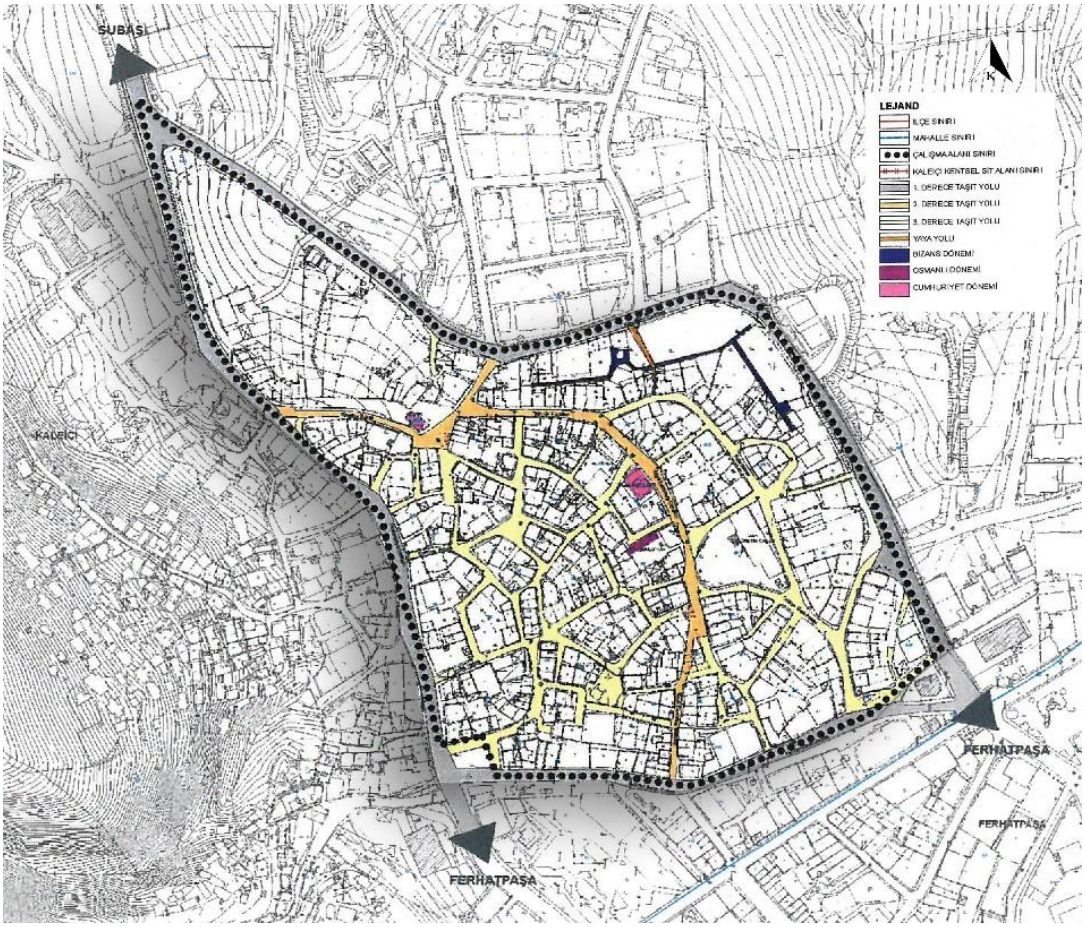
Tarihi kentsel dokuyu incelediğimizde; mahalle içinde mevcut tescilli yapılar ve tescilli boş parseller bulunmaktadır. Tescilli yapılar tescilli boş parsellere oranla daha fazladır. Tescilli yapıların yoğunluğu diğer yapıların yoğunluğundan daha az olarak görülmektedir (Şekil 5.3).

Şekil 5.3. Tescilli Yapı Analizi (Çatalca Belediyesi, 2018)

5.1.5. Tarihi Anıt Eserler Kronolojik Dönem Analizi

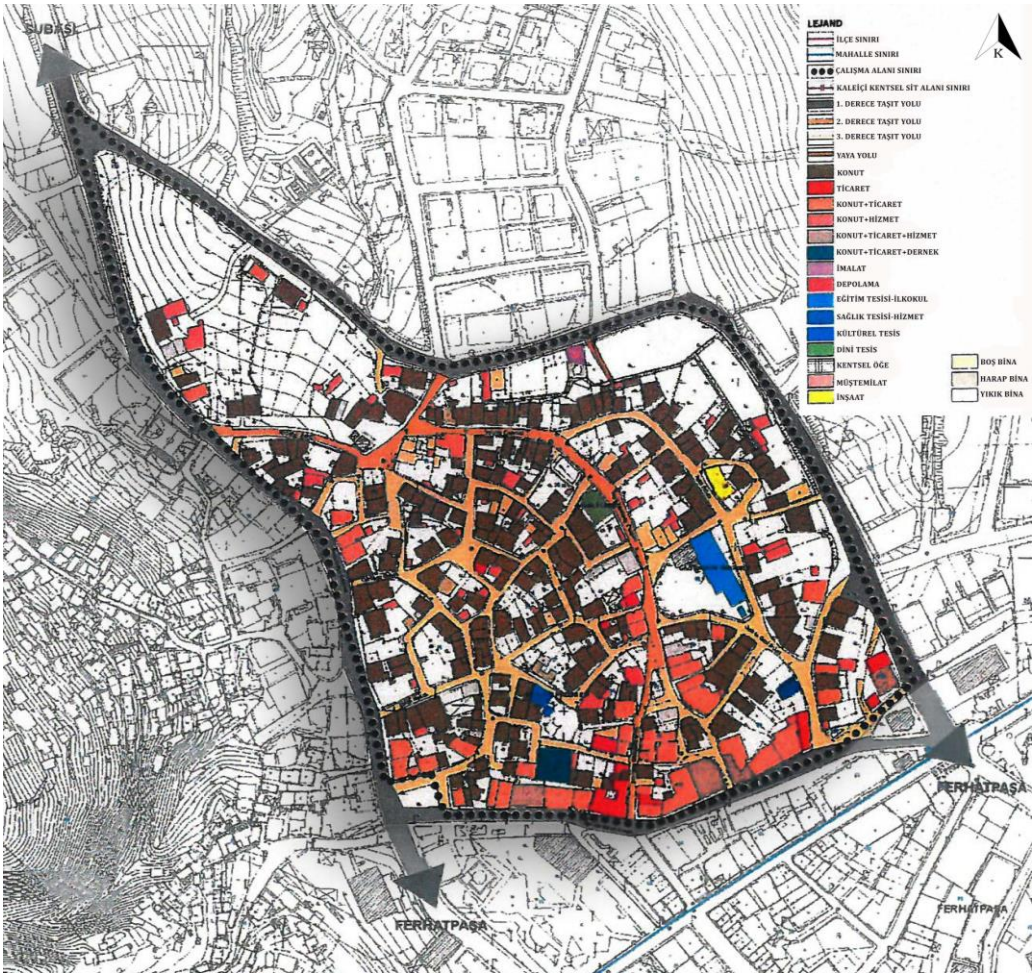
Tarihi anıt eserler kronolojik dönem analizi kapsamında; Kaleiçi Mahallesi Kentsel Sit Alanı 1/5000 Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Raporu incelenmiş olup, bu rapor doğrultusunda Bizans döneminden kalma 5 yapı, Osmanlı döneminden kalma 2 yapı ve Cumhuriyet döneminden ise 3 yapı olduğu tespit edilmiştir. Ama bu yapılardan sadece 4 tanesi günümüze kadar ulaşmıştır. Bu yapılar; Kale Surları, Topuklu Çeşmesi, Kurşunlu Han Beden Duvarları ve Kaleiçi Camiidir (Şekil 5.4).

Şekil 5.4. Tarihi Anıt Eserler Kronolojik Dönem Analizi (Çatalca Belediyesi, 2018)

5.1.6. Fonksiyon Analizi

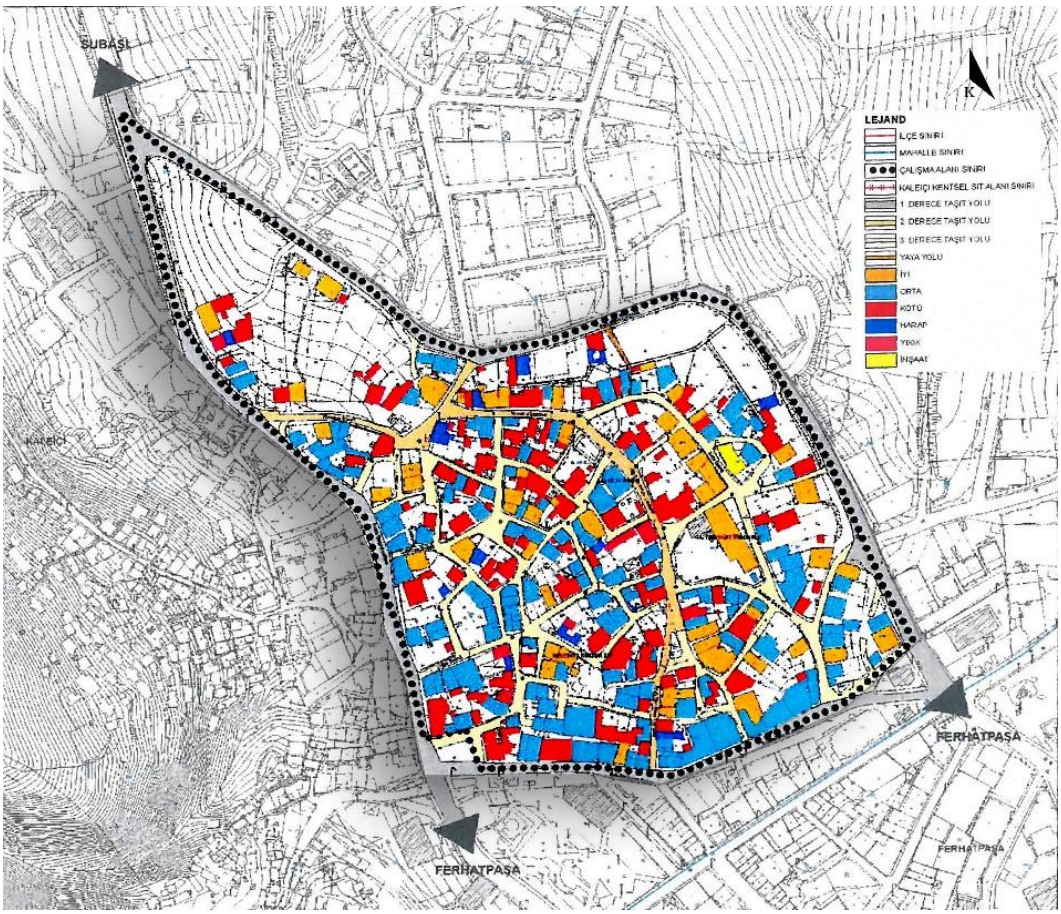
Fonksiyon analizi kapsamında; tespit edilen binaları genel kullanımları incelendiğinde konut, müştemilat ve konut+ticaret fonksiyonuna sahip yapıların baskın olduğu tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda; bölgede konut fonksiyonu daha yoğun olarak görülmektedir (Şekil 5.5).

Şekil 5.5. Fonksiyon Analizi (Çatalca Belediyesi, 2018)

5.1.7. Yapı Durumu Analizi

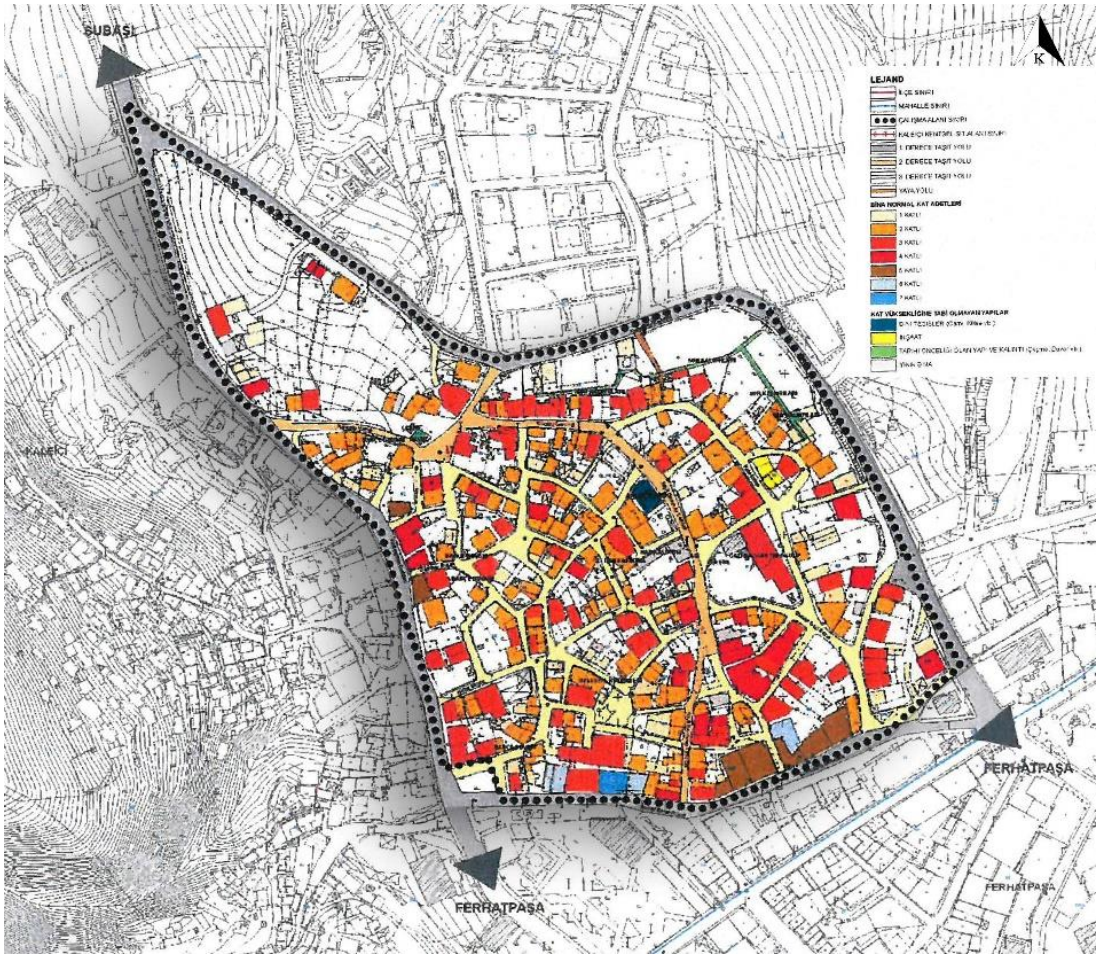
Yapı durumu analizi kapsamda yapılar; iyi, kötü, orta, yıkık, harap ve inşaat olarak derecelendirilmiştir. Çalışma alanında tespit edilen yapı durumları incelendiğinde, %42'sinin "Kötü", %37,4'ünün "Orta", %13,3'ünün, %4'ünün "Harap" ve %3'ünün "Yıkık" durumda olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonucunda; kötü durumdaki yapıların oranının daha yoğun olduğu tespit edilmiştir (Şekil 5.6).

Şekil 5.6. Yapı Durum Analizi (Çatalca Belediyesi, 2018)

5.1.8. Kat Adedi Analizi

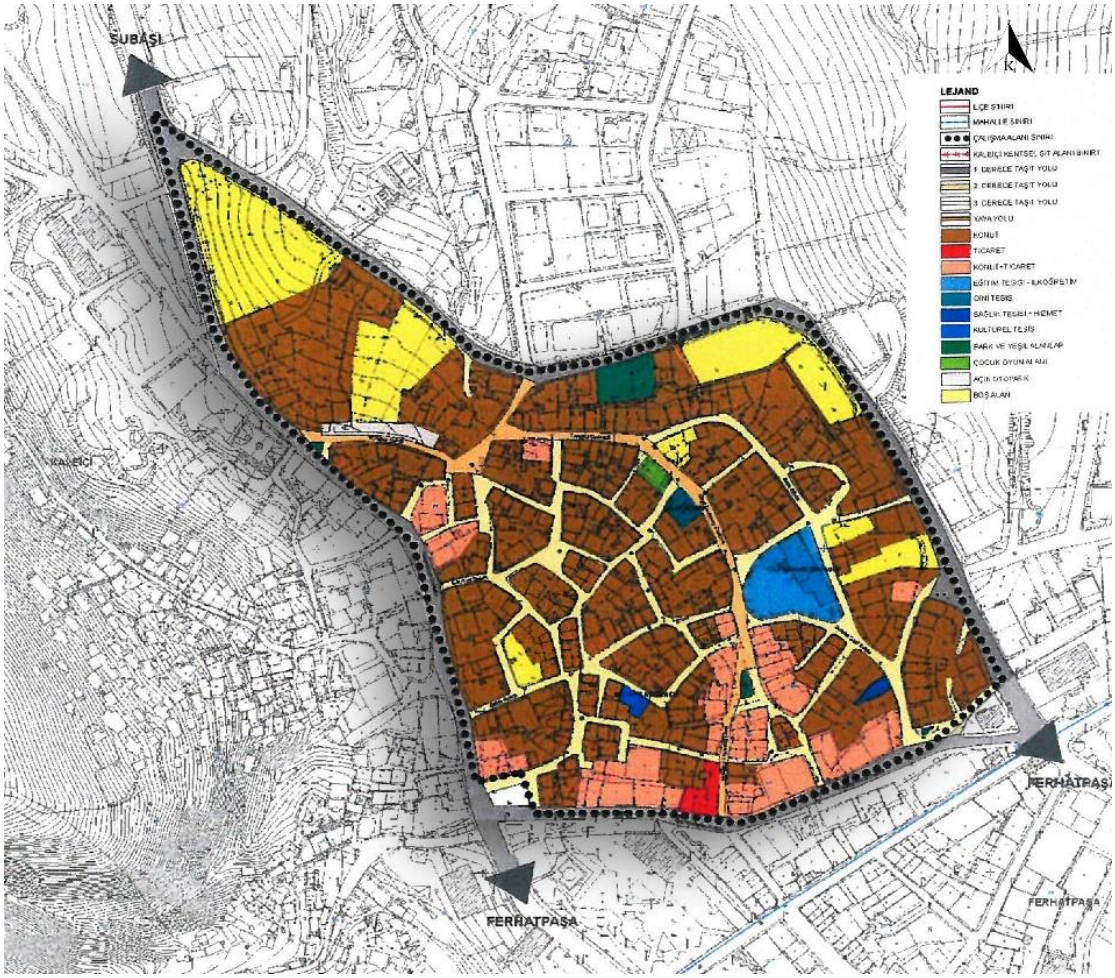
Yapı kat adedi analizi kapsamda; yapılar bir katlı yapıdan başlamak üzere yedi kata kadar derecelendirilmiştir. Çalışma alanı yapılarını incelediğimizde; üç katlı, iki katlı ve bir katlı yapıları daha yoğun olarak görmekteyiz. Ayrıca alan içerisinde kentsel sit alanı siluetini bozan yedi, altı, beş ve dört katlı yapılarda bulunmaktadır (Şekil 5.7).

Şekil 5.7. Kat Adedi Analizi (Çatalca Belediyesi, 2018)

5.1.9. Kentsel Arazi ve Kullanım Analizi

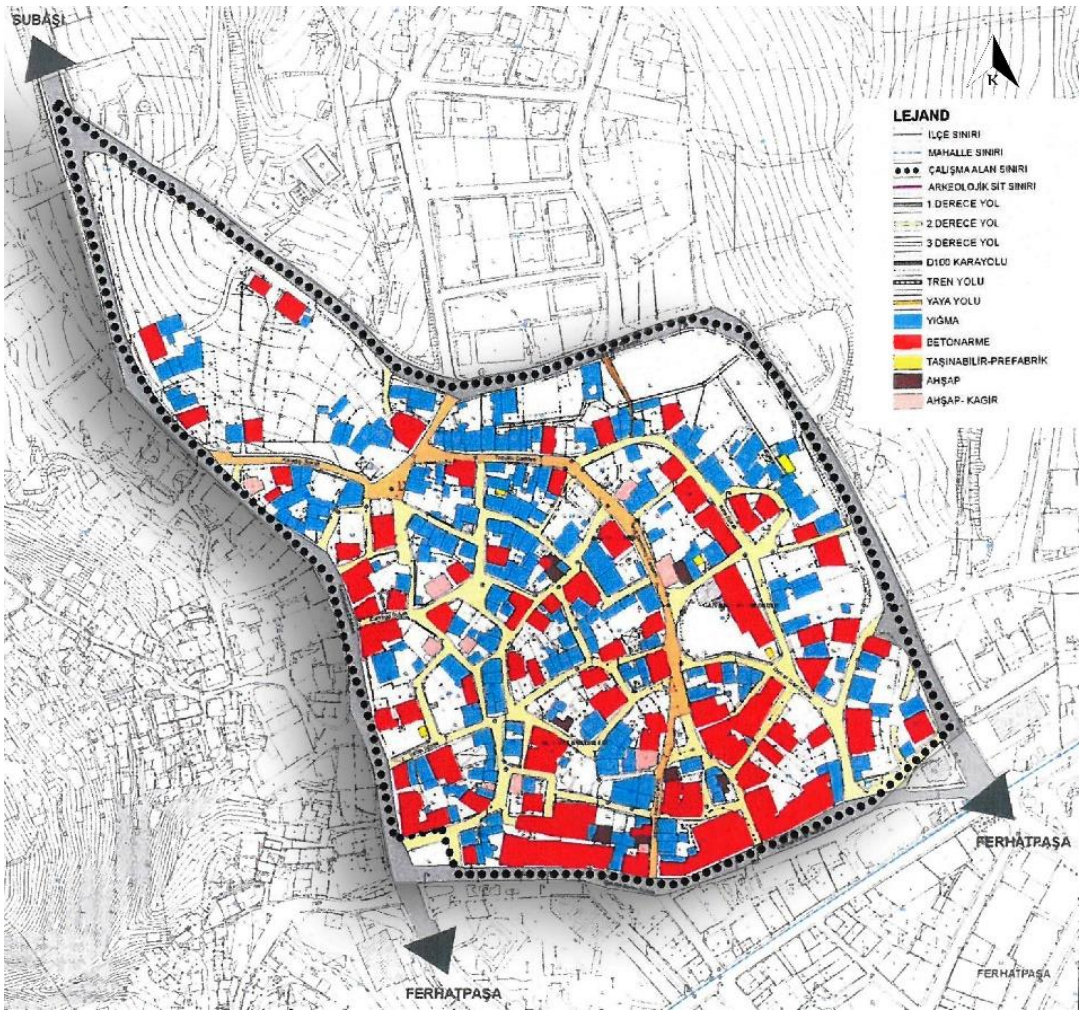
Kentsel arazi ve kullanım analizi kapsamında; bölgeyi incelediğimizde 10.05 ha'lık bir alana sahip olan Kaleiçi Mahallesinde, arazi kullanımında baskın karakterin konut olduğu görülmektedir. Kentsel sit alanını incelediğimizde konut kullanımının yoğun olduğu ve alanda eğitim, kültürel faaliyet, sağlık tesisi, dini tesis ve ticaret kullanım faaliyetleri tespit edilmiştir (Şekil 5.8).

Şekil 5.8. Kentsel Arazi ve Kullanım Analizi (Çatalca Belediyesi, 2018)

5.1.10. Yapı Cinsi Analizi

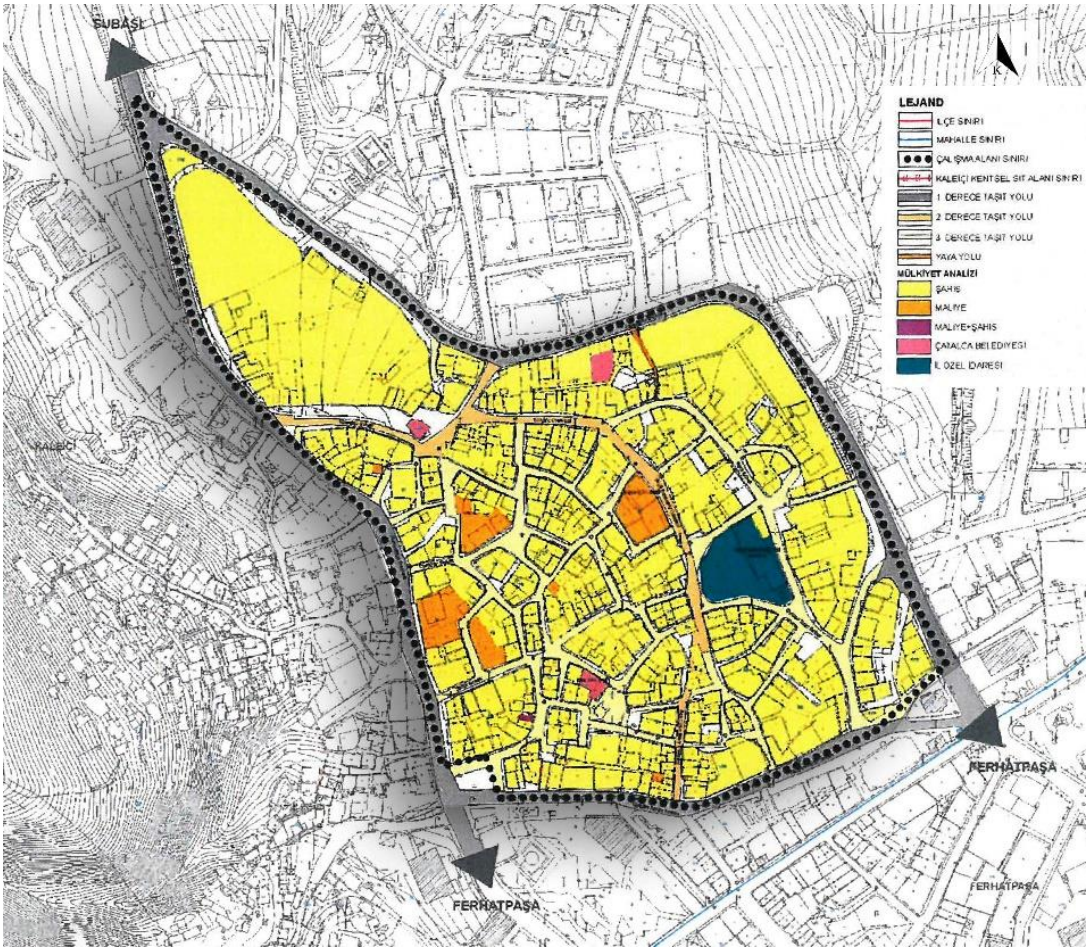
Yapı cinsi analizi kapsamında; kentsel sit alanı dokusu içerisinde yığma, betonarme, ahşap-kagir, ahşap ve taşınabilir-prefabrik yapılar bulunmaktadır. Alan içerisinde yığma ve betonarme yapıların daha yoğun olarak görüldüğü tespit edilmiştir. Tarihi doku içerisinde bulunan tescilli yapıların ise ahşap ve ahşap-kagir olarak inşa edildiği görülmektedir. (Şekil 5.9).

Şekil 5.9. Yapı Cinsi Analizi (Çatalca Belediyesi, 2018)

5.1.11. Mülkiyet Durum Analizi

Mülkiyet durum analizini incelediğimizde; çalışma alanının %92,04'ünün şahıs arazisi olduğu, %4,28'inin maliye, %0,2'sinin İl Özel İdare ve %0,05'inin Çatalca Belediyesi'ne ait olduğu tespit edilmiştir. Bölge içerisinde şahıs arazileri alanın büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır (Şekil 5.10).

Şekil 5.10. Mülkiyet Durum Analizi (Çatalca Belediyesi, 2018)

5.2. Rehber Önerisi İçin Yaklaşım Esasları

Kentsel tasarım, bir kent veya şehir için düşünülen ve planlanan yapılar, alanlar ve aksaklıkların düzenlenmesi ve yönetilmesidir. Kentsel tasarım, insanların yaşam alanlarının düzenlenmesi, ulaşım sistemlerinin planlanması ve çevre düzenlemesi gibi birçok farklı alanı kapsar. Tarihi kentlerde, bu tasarımın özellikle önemli olduğu düşünülmektedir, çünkü bu tarihi alanların korunması ve gelecek nesillere aktarılması için doğru bir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

Kentsel tasarım rehberi, bir kenti ya da bölgeyi tanımlamak, geçmişini anlatmak ve gelecekteki kentsel gelişimini planlamak için kullanılan bir araçtır. Bu rehber, bir kentin tarihi ve kültürel mirasını korumak ve gelecek nesillere aktarabilmek için o kentin geçmişini, mevcut durumunu ve gelecekteki hedeflerini içerisinde barındırmalıdır. Çatalca Kaleiçi Mahallesi, kentsel tasarım rehberi önerisini oluştururken, kentsel sit alanı üzerinde yapılan analizler doğrultusunda kentin tarihi, kültürel mirasını koruma önlemleri ve tarihi çevrede yeni yapılaşma koşulları ele alınmıştır. Çalışma için seçilen alanda; cepheye yönelik esaslar, silüete yönelik esaslar ve sokak düzenine yönelik esaslar üç başlık altında rehber önerisi içine eklenmiştir. Bu başlıklar rehberin kullanım amacını ve hedeflerini ortaya koyacaktır.

5.2.1. Cepheye Yönelik Esaslar

Çatalca Kaleiçi Mahallesi, kentsel tasarım rehberi önerisini oluştururken 1/5000 ölçekli Çatalca Kaleiçi Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı, plan notları incelendiğinde *"Tescilli yapıların orijinal yükseklikleri haricinde kalan alanlardaki konut amaçlı yapılarda, yükseklik 3 katı geçemez."* ibaresi kent merkezinde yapılacak yeni yapılaşma ve cepheye yönelik yaklaşım esaslarında belirleyici olacaktır. Bu ibareden de anlaşıldığı üzere sit alanı için 3 kat yükseklik sınırı getirilmiştir. Ancak mevcut durumdaki kentsel sit alanı içerisinde 4, 5, 6 ve 7 katlı yapılar tespit edilmiştir. Bu yapıların tarihi dokuyu bozduğu ve tescilli yapılar için risk oluşturduğu görülmektedir.

Kaleiçi Mahallesi, kentsel tasarım rehberi önerisi çerçevesinde alanda yapılan analizlerden yola çıkarak, cepheye yönelik yaklaşım esaslarını sekiz madde halinde ele almak mümkündür. Bunlar;

- Kaleiçi Mahallesi'nde tarihi yapıların cepheleri kentin kimliğini oluşturan en önemli unsurlardır. Yapı cephelerinde devamlılık, dönem karakterlerini yansıtır ve bu karakter korunmalıdır (Çizelge 5.2).

Çizelge 5.2. Kaleiçi Mahallesi Konut Tipolojileri

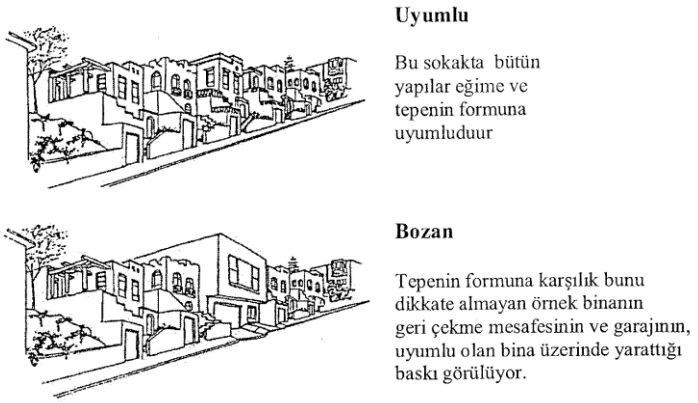
		
32 Ada 8 Parsel (Çatalca Belediyesi, 2018)	28 Ada 1 Parsel (Çatalca Belediyesi, 2018)	46 Ada 9 Parsel (Çatalca Belediyesi, 2018)
		
38 Ada 9 Parsel (Çatalca Belediyesi, 2018)	26 Ada 9 Parsel (Çatalca Belediyesi, 2018)	131 Ada 2 Parsel (Çatalca Belediyesi, 2018)
		
38 Ada 8 Parsel (Çatalca Belediyesi, 2018)	38 Ada 7 Parsel (Çatalca Belediyesi, 2018)	52 Ada 12 Parsel (Çatalca Belediyesi, 2018)

- Sit alanı içerisinde kalan tarihi yapı cephelerinin gabari yükseklileri, en boy oranları, bitiş noktaları ve yapım tarzları benzerdir. Yeni yapılar inşa edilirken tarihi kent dokusu dikkate alınarak bu benzerlik kullanılmalıdır. Tarihi dokuda çok katlı,

gabarisi eski yapıları yok sayan, onları dışlayan ve yok olmaya sebep olacak uygulamalardan kaçınılmalıdır (Şekil 5.11).

Şekil 5.11. Topuklu Caddesi 2 Numaralı Silüet (Eyüpgiller & Efeoğlu, 2022)

Şekil 5.12. Örnek Çalışma: San Francisco'nun Konut Alanlarının Arazi ile Uyumu (Şala, 2013)

- Mahalle içerisine yapılacak yeni yapılaşma ve tarihi dokudaki yapılar arasında tam bir uyum, ahenk ve estetik olmalıdır. Bu uyum kopyalama olarak değil, tasarım ve estetik ölçüler ışığında çağdaş yapım teknikleri, teknolojik gelişmeler ve ilgili kurulların onayını alarak yapılmalıdır.

Şekil 5.13. Mevcut Dokudan Fotoğraflar (Yalçın, 2020)

Şekil 5.14. Örnek Çalışma: San Francisco Yerel Konut Tipolojisi (Şala, 2013)

- Cepheye hareket katan ve cephe dokusunun oluşumundaki en önemli nesneler çıkmalar, payandalar, pencere süslemeleri, pencereler ve bina girişleridir (Şekil 5.15). Bu nesneler tarihi dokuya kimlik kazandırmaktadır. Yeni yapılaşma sürecinde cephe dokusu her zaman dikkate alınmalı ve proje sürecinde referans olarak kullanılmalıdır.

Şekil 5.15. Kaleiçi Mahallesi Çıkma, Payanda, Pencere ve Yapı Girişi Örneği (Yalçın, 2020)

Şekil 5.16. Kaleiçi Mahallesi Çıkma, Payanda, Pencere ve Yapı Girişi Örneği (Yalçın, 2020)

- Kaleiçi Mahallesi kentsel sit alanına değer katan nitelikli yapılar üzerinde cephe düzenlemeleri yapılırken, eski eserler ve tarihi kent dokusu korunmalı cephelerdeki tabela, vitrin ve çeşitli eklemeler ilgili kurul tarafından verilen kararlara uygun olarak inşa edilmelidir.

Şekil 5.17. Mevcut Dokudan Fotoğraflar (Yalçın, 2020)

- Bölgede yapılacak tasarımlarda, cephe sistemi üzerinde yeni yapılaşama ve tarihi doku arasında bir bağ ve süreklilik olmalıdır. Bu bağ ve sürekliliği oluştururken geçmiş ve gelecek arasında kopukluk olmamasına dikkat edilerek tasarımlar yapılmalıdır.

- Tarihi doku içinde mevcut durumda olan tescilsiz yapılar için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Bu düzenlemeler yapılırken cephe oranları bozan fazla katlar kaldırılmalı, cephelerdeki uyumsuz malzemeler değiştirilmeli ve yenilenmeli, dükkân ve ticari alanlarda cephe üzerindeki görsel uyumsuzluk giderilmelidir.

- Cephe tasarımda oranlar iyi değerlendirmeli ve sokak dokusunda süreklilik esas alınmalıdır. Doluluk ve boşluk, yükseklik ve gabari, pencere ve çıkmalar, parsel içindeki yerleşim ve doku uyumu tarihi kentsel kimlik için ana esas olarak ele alınmalıdır.

5.2.2. Siluete Yönelik Esaslar

Kaleiçi Mahallesi, kentsel tasarım rehberi önerisi bağlamında silüete yönelik yaklaşım esaslarını üç madde halinde ele almak mümkündür. Bunlar;

- Çatalca Kaleiçi Mahallesi tarihi kent dokusunda yeni ve tarihi yapıların cephe tasarımı yapılırken tarihi sokak dokusunun silüeti bozulmadan korunmalıdır. Tarihi yapılar mümkün olduğu kadar aslına uygun restore edilerek yerel makamların onayına sunulmalıdır. Doku içinde bulunan yapıların cephe tasarımında, yükseklik, en boy oranı, eğim, yapı birleşim ve kesişimleri dikkate alınarak süreklilik ve uyum sağlanmalıdır (Şekil 5.18).

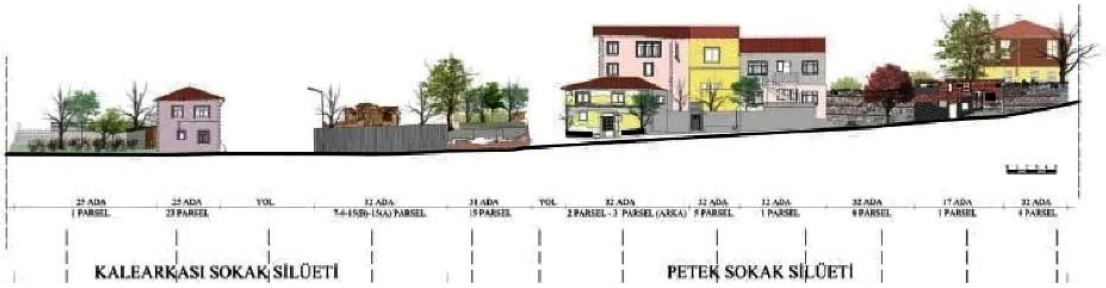
Şekil 5.18. Petek Sokak ve Kalearkası Sokak Silüeti (Eyüpgiller & Efeoğlu, 2022)

Şekil 5.19. Petek Sokak Panoramik Fotoğrafı (Yalçın, 2020)

- Silüete değer katan çıkmalar, payandalar, cephe süslemeleri ve cephe öğeleri arasındaki tarihsel bağlar korunmalıdır. Koruma çalışmaları yapılırken yeni yapılaşma koşulları ve yeni yapı tasarımları yerel yönetim tarafından denetlenmeli ve gerekli alanlarda proje süreçlerine dahil olunmalıdır.

- Tarihi yapıların çevresinde ve yakının da bulunan yeni yapılarda kat yükseklikleri çok fazla olmamalıdır. Yapı tasarımları yapılırken, tarihi dokudaki yapı katları silüet bazında etkin rol oynadığı için kent kimliğine zarar vermekte ve tarihi kent dokusunu geçmiş ve gelecek bağlantısı kaybolacaktır. Tarihi kent dokusunun korunması ve geleceğe aktarılması için tarihi doku içindeki yapı kotları ve cephe oranları uyumlu tasarlanmalıdır.

Şekil 5.20. Kalearkası Sokak ve Petek Sokak Silüeti (Eyüpgiller & Efeoğlu, 2022)

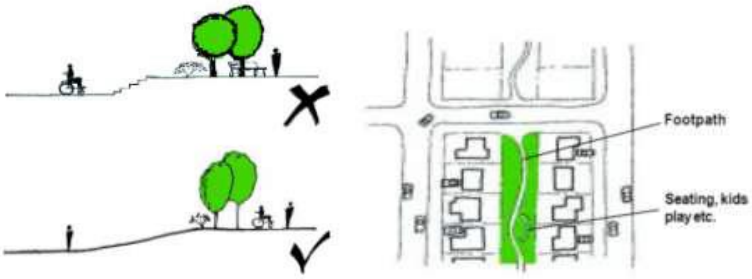
5.2.3. Sokak Düzenine Yönelik Esaslar

Kaleiçi Mahallesi, kentsel tasarım rehberi önerisi kapsamında sokak düzenine yönelik yaklaşım esaslarını dört madde halinde ele almak mümkündür. Bunlar;

- Kaleiçi Mahallesi sokak dokusu, dar sokaklardan oluştuğu için meydan düzenlemesi ve kamusal alanların artırılması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

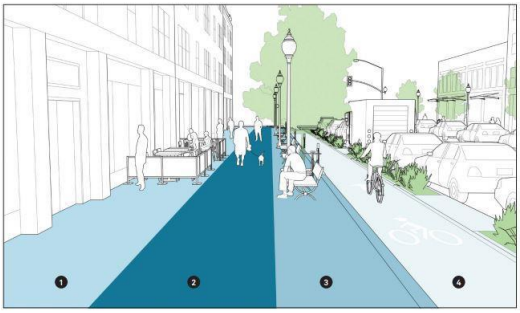

Şekil 5.21. Kaleiçi Mahallesi Mevcut Sokak Dokusu (Yalçın, 2020)

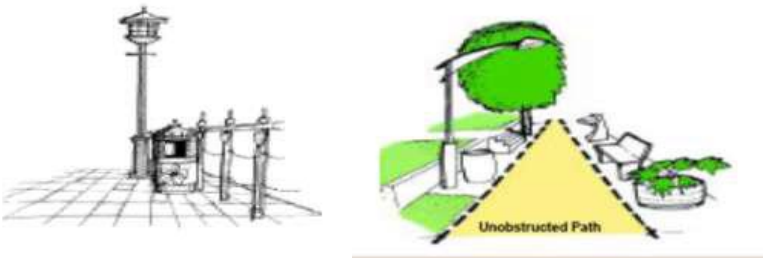
Şekil 5.22. Yaya Yolları Tasarımı için Örnek Çalışma Hong Kong Kentsel Tasarım Rehberi (Urban Design Guidelines For Hong Kong, 2003)

- Yollar ve kaldırımlarda iyileştirme çalışmaları yapılmalı, araç trafiğini rahatlatmak ve yaya ulaşımını kolaylaştırmak için yayalaştırma çalışmaları yapılmalıdır (Şekil 5.22). Ayrıca yoğun otopark sorunu için gerekli alanlar tesis edilerek kullanıma sunulmalıdır (Şekil 5.23).

Şekil 5.23. Yaya Yolları Tasarımı ve Mekân Kurguları için Örnek Çalışma (Natco, 2015)

- Sokak dokusu içinde geleneksel mimariye uygun aydınlatma elemanları, mobilya tasarımları ve peyzaj elamanları eklenmelidir. Peyzaj düzenlemeleri yapılırken geleneksel dokuya uyum ve yöreye uygun bitki çeşitleri kullanılmalıdır (Şekil 5.24).

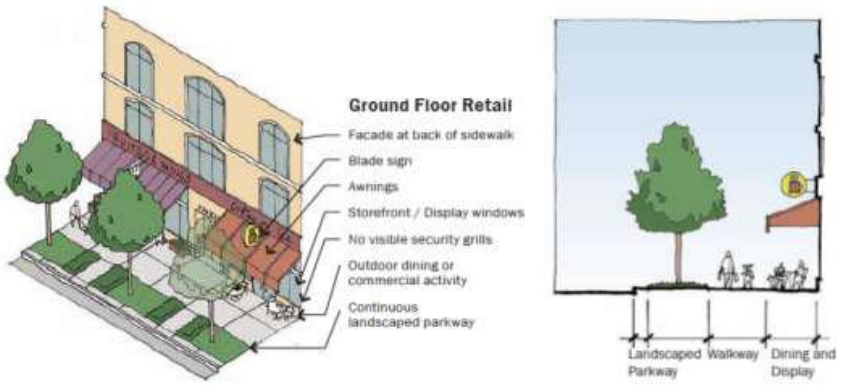

Şekil 5.24. Aydınlatma Elemanları, Sokak Mobilyası Tasarımları ve Peyzaj Elemanları Tasarımı için Örnek Çalışma (Urban Design Guidelines For Hong Kong, 2003)

Şekil 5.25. Kaleiçi Mahallesi Ticaret Alanları Sokak Görünümü (Yalçın, 2020)

- Dükkân ve yapı cephelerinde tabelalarda dil birliği oluşturulmalı, geleneksel dokuyu bozan öğeler, eklemeler ve iklimlendirme araçları ya kaldırılmalı ya da belli bir düzen içinde dokuya uygun olarak yerleştirilmelidir (Şekil 5.26.)

Şekil 5.26. Yapı, Ticaret Alanları ve Yaya-Taşıt Yolları Tasarımı için Örnek Çalışma (Orhan, 2015)

5.3. Çatalca Kaleiçi Mahallesi Kentsel Tasarım Rehberi Önerisi

Tarihi kentlerde kentsel tasarım rehberi, kentin tarihi ve kültürel mirasını koruma önlemlerini, kentsel dönüşüm projelerini ve gelecekteki kentsel gelişim hedeflerini de içererek hazırlanması gereken bir araçtır. Kentsel tasarım rehberi oluşturulurken, kentin tarihi ve kültürel mirasını korumak için alınacak önlemlerin belirlenmesi ve bu önlemlerin nasıl uygulanacağının detaylı olarak açıklanması gerekir. Bu rehberler, kentsel alanların kimliğini, dokusunu ve özelliklerini koruma amacıyla dikkate alınmasını gerektirir.

Çatalca Kaleiçi Mahallesi Kentsel Tasarım Rehberi Önerisinin amacı;

- Tarihi kent kimliğini korumak ve tarihsel karakterinin bölge içindeki önemini güçlendirerek, tarihi çevrede yeni yapılaşma koşullarına uygun olmasını sağlamak,
- Tarihi doku içerisinde yapılacak yeni yapıların, kent dokusunu korunarak inşa edilmesini sağlamak,
- Kentsel sit alanı bölgesindeki tarihi eserlerin değerini artırmak ve eski ile yeni uyumunu ve günümüze taşımak,
- Bölge ulaşım yapısını düzenlemek, araç ulaşımı, yaya ulaşımı ve otopark sorunlarının giderilmesini sağlamak,

- Yaya ulaşımını kolaylaştırmak, bağlantı ve geçişleri noktalarını arttırmak, yaya yönelimli kamusal alanları çoğaltmak,
- Mahalle içindeki kamusal alanları, meydanları ve parkları geliştirmek kültürel faaliyet alanları ile bağlantıyı sağlamak,

Çatalca Kaleiçi Mahallesi, kentsel tasarım rehberi önerisini hazırlarken bölgenin geçmişle olan güçlü bağları, tarihi kimliği ve tarihi kent dokusunun geleceğe aktarılması ana hedeftir. Bu hedefi gerçekleştirirken alan analizleri ve tarihi çevrede yeni yapılaşma koşulları bağlamında rehber önerisi; cephe, silüet ve sokak düzeni önerisi olarak 3 başlık altında toplanmış olup bu başlıklar kendi içinde tasarım kriterleri olarak Çizelge 5.2'de verilmiştir.

Çizelge 5.3. Kaleiçi Mahallesi Kentsel Tasarım Rehberi Önerisi Tasarım Kriterleri

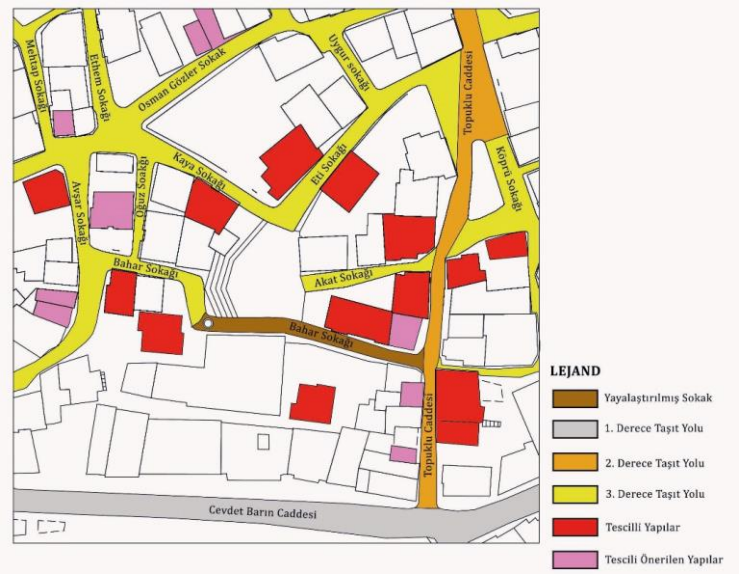
Çatalca Kaleiçi Mahallesi Kentsel Tasarım Rehberi Önerisi Tasarım Kriterleri		
Cephe Önerisi Tasarım Kriterleri	**Silüet Önerisi Kriterleri**	**Sokak Düzeni Önerisi Kriterleri**
Yükseklik	Gabari	Tarihi Sokak Dokusu
Genişlik	Cephe Bitiş Noktaları	Yaya Ulaşımı
Görsel Denge	Dükkân Cepheleri	Sokak Mobilyası Tasarımları
Malzeme	Görsel Uyum	Erişilebilirlik
Renk		Araç Trafiği
Cephe Kaplamaları		
Doğramalar		
Çatı Malzemeleri		

Kentsel Tasarım Rehberi Önerisi Çalışma Bölgesi

Kentsel tasarım rehberi önerisi, çalışma bölgesi için Kentsel Sit Alanı içerisinden seçilen bölge Şekil 5.27 ve Şekil 5.28'de verilmiştir.

Şekil 5.27. Kentsel Tasarım Rehberi Önerisi Çalışma Bölgesi Çalışma Alanı Seçim Paftası

Şekil 5.28. Kentsel Tasarım Rehberi Önerisi Çalışma Bölgesi Çalışma Alanı

5.3.1. Cephe Önerisi

Tez çalışması kapsamında oluşturulan kentsel tasarım rehberi cephe önerisi Çizelge 5.4, Çizelge 5.5 ve Çizelge 5.6'da sunulmuştur.

Çizelge 5.4. Kaleiçi Mahallesi Kentsel Tasarım Rehberi Önerisi: Avşar Sokağı ve Kaya Sokak Bölümü

Avşar Sokağı ve Kaya Sokağı Bölümü

- Cephe hattında yükseklik ve genişlik kriterlerine uymayan binalarda ve izin verilenden fazla kat çıkılmış yapılarda düzenlemelere gidilmeli ve gerekli kat tıraşlamaları tarihi dokuya uygun olarak yapılmalıdır.

Tescilli yapı ve Kat yükseklik ve Genişlik Kriterine Uymayan Yapı (Yalçın, 2020)

-Bina yükseklikleri ve kütleleri tarihi kent dokusuna uygun olmalı, çok yüksek ve büyük binalar doku içinde uyumla inşa edilmelidir.

-Kent kimliğine etki eden yapıların proporsiyonları dikkatle incelenmeli ve bu yapılar ile görsel denge, cephe üzerinde etkili bir şekilde dokuya yansıtılmalıdır.

Tescilli yapı ve Görsel Denge, Gabari ve Renk kriterine uymayan yapı (Yalçın, 2022)

- Yeni yapı yaparken cephe düzeni yerel kimlik üzerinden yapılandırılmalı ve tarihi dokuya aykırı uygulamalardan kaçınılmalıdır.

- Görsel cephe düzeninden uzak, yükseklik, genişlik ve dolu boş oranları farklı bu yapıların, sokak siluetleri dikkate alınarak yeniden cephe düzenlemesi yapılmalıdır. Yapılacak düzenlemeler yetkili kurumların onay ve izni dahilinde tescilli yapılara ve tarihi kentsel sit dokusuna zarar vermeyecek şekilde uygulanmalıdır.

Çizelge 5.5. Kaleiçi Mahallesi Kentsel Tasarım Rehberi Önerisi: Topuklu Caddesi ve Akat Sokağı Bölümü

Topuklu Caddesi ve Akat Sokağı Bölümü

-Tarihi dokuda bulunan mevcut yapıların veya yeni yapılacak yapıların cephe tasarımlarında, bitişik yapıların gabarileri dikkate alınarak, böylece süreklilik ve uyum yakalanmalıdır.

Akat Sokağı Görünümü (Yalçın, 2020)

Çalışma Alanı (Yalçın, 2022)

Topuklu Caddesi 1 numaralı mevcut silüeti Gabarisi dikkate alınmamış yapılar

-Bina cephelerinde kullanılacak malzemeler gerekli kalite standartlarında olmalı ve işçiliklerinde özen gösterilmelidir.

-Renk seçimleri önemlidir. Seçilen renkler sokak ve çevresi ile bütünlük oluşturmalı, aykırı renklerden kaçınılmalı ve binayı öne çıkaracak renkler kullanılmamalıdır.

Topuklu Caddesi Görünümü (Yalçın, 2020)

Çalışma Alanı (Yalçın, 2022)

-Yerel yönetimin vereceği onay doğrultusunda cephe kaplamaları, doğramalar, boya ve çatı malzemeleri seçilecek ve uygulanacaktır.

-Sokak silueti dikkate alınmalı ve sokak bütünü ile cephe tasarımları uyumlu olmalıdır. Sokak siluetlerine, tasarımları yapılacak binaların cephe görünüşleri eklenerek, yerel yönetimin onayına sunulmalıdır.

Çizelge 5.6. Kaleiçi Mahallesi Kentsel Tasarım Rehberi Önerisi: Topuklu Caddesi ve Akat Sokağı Bölümü

Topuklu Caddesi ve Akat Sokağı Bölümü

Topuklu Caddesi Görünümü (Yalçın, 2020)

Çalışma Alanı (Yalçın, 2022)

-Dokuya uyumsuz ve tarihi çevrenin niteliğini olumsuz yönde etkileyen betonarme yapılarda, kat eksiltme, cephede tadilat gibi düzenlemeler yapılmalıdır.

-Sokak dokusu içindeki harap durumda olan ve onarıma ihtiyaç duyan tescilli yapılar hızlı bir şekilde onarılmalı ve kent dokusu içinde yerini almalıdır.

-Kültür varlığı olmayan ve dokuya uyumsuz yapılar için farklı müdahale çalışmaları yapılmalıdır.

-Gabarisi yüksek olan yapılarda kat eksiltme, niteliksiz kapı ve pencere doğramalarına sahip yapılar için dokuya uygun doğramaların kullanılması, görsel kirlilik oluşturan her türlü dış ünitenin kaldırılması gerekir.

-Tarihi dokunun bozulmasına neden olan uyumsuz ve niteliksiz yapıların ayıklanması, kültür varlığı yapılar için basit ya da kapsamlı onarımlar yapılmalıdır.

-Doku içinde mevcut bulunan boş parsellere gerekiyorsa dokuya uyumlu yeni yapılar inşa edilmelidir. Yapılacak olana yeni yapılar, tarihi çevrede yeni yapı tasarım kriterlerine uygun olmalı ve tarihi çevrede yeni yapılaşma koşullarını sağlamalıdır.

-Kaleiçi Mahallesi'nde parsel boyutları farklılık göstermekte olup yapının taban

alanı parsel büyüklüğüne göre olarak değişmektedir. Bu sebeple yeni yapılacak yapılarda tarihi dokuya zarar vermeden var olan parsel boyutunda yapı tasarlanmalıdır.

-Tarihi dokunun karakteristiğini korumak için tescilli yapıların parsel oranlarını referans alınmalıdır.

-Tescilli yapıların parsel içindeki konumları dikkate alınmalı ve yeni yapılar, dokuyu görmezden gelmemelidir.

5.3.2. Siluet Önerisi

Çalışma kapsamında oluşturulan kentsel tasarım rehberi siluet önerisi Çizelge 5.7'de sunulmuştur.

Çizelge 5.7. Kaleiçi Mahallesi Kentsel Tasarım Rehberi Önerisi: Kaleiçi Mahallesi Meydanı, Eti Sokağı ve Topuklu Caddesi Bölümü

Kaleiçi Mahallesi Meydanı, Eti Sokağı ve Topuklu Caddesi Bölümü

-Kaleiçi mahallesi kent kimliğini korumak için silüeti olumsuz yönde etkileyen yapı cephelerinde, yükseklik ve genişlik oranlarına dikkat edilmelidir. Bu oranlar koruma kurulları ve yerel yönetimlerin alacağı kararlar doğrultusunda uygulanmalıdır. Gereğinden fazla kat çıkılmış yapılarda düzenlemelere gidilmeli ve gerekli kat yükseklikleri tarihi dokuya uygun olarak yapılandırılmalıdır.

Kaleiçi Mahallesi Meydanı ve Eti Sokağı Görünümü (Yalçın, 2020)

-Cephe bitiş noktalarına ve kot yüksekliklerine dikkat edilmeli ve silüette görsel denge, cephe üzerinde etkili bir şekilde dokuya yansıtılmalıdır.

Topuklu Caddesi Görünümü (Yalçın, 2020)

Topuklu Caddesi Güney Kısmı 1 Numaralı Mevcut Silüet

-Yapıların zemin katlarında yer alan dükkânların cephe düzenleri tarihi dokuya uygun olarak yeniden düzenlemeli, tarihi yapılar ve yakın dönem yapıları arasında bozulmaya uğramış kısımlar onarılmalıdır.

-Dükkân cephelerindeki doğramalar, kepenkler ve tenteler tarihi yapı kimliğini bozan en önemli etkenlerdir. Cephe yüzeylerinde görsel kirliliğe neden olan anten, klima ve tabelaların, cephelerde yer alması ve yıpranmış cephe boyaları silüeti bozmaktadır. Bu araçlar ve etkenler tarihi dokuya uygun olarak cephelerde kullanılmalıdır.

Topuklu Caddesi Görünümü (Yalçın, 2020)

Topuklu Caddesi Güney Kısmı 2 Numaralı Mevcut Silüeti

5.3.3. Sokak Düzeni Önerisi

Bu çalışma kapsamında oluşturulan kentsel tasarım rehberi sokak düzeni önerisi Çizelge 5.8'de sunulmuştur.

Çizelge 5.8. Kaleiçi Mahallesi Kentsel Tasarım Rehberi Önerisi: Kaya Sokağı, Eti Sokağı ve Topuklu Caddesi Bölümü

Kaya Sokağı, Eti Sokağı ve Topuklu Caddesi Bölümü

-Çatalca Kaleiçi Mahallesi tarihi sokak dokusu genel olarak dar yapılıdır. Bu bölgenin sokak dokusu korunmalıdır. Alanda kaldırım ve yol çalışmaları yapılırken tarihi dokuya uygun malzeme kullanılmalıdır.

Kaya Sokağı Görünümü (Yalçın, 2020)

Eti Sokağı Görünümü (Yalçın, 2020)

-Geleneksel dokuya uygun sokak mobilya tasarımları yapılmalı, yeşil alanlar çoğaltılmalı, kamusal alanların çoğaltılması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

-Tarihi dokunun doğru algılanması ve kimlik kargaşasının ortadan kaldırılması için gerekli sokak ve yaya ulaşımı düzenlemeleri yapılmalıdır. Bölgeye gelecek potansiyel turistler için uyarı levhaları ve yönlendiriciler oluşturulmalıdır.

Topuklu Caddesi Görünümü (Yalçın, 2020)

-Yaya ulaşımını kolaylaştıracak şekilde sokak düzenine dikkat edilmeli ve yoğun araç trafiği ve otopark sorunu için çözüm önerileri getirilmelidir. Dar sokaklarda araç trafiği azaltılmalıdır.

BÖLÜM 6

SONUÇ

Tarihi kentlerde kentsel tasarım rehberi, kentin tarihi ve kültürel mirasını koruma önlemlerini, kentsel dönüşüm projelerini ve gelecekteki kentsel gelişim hedeflerini de içererek hazırlanması gereken bir araçtır. Kentsel tasarım rehberi oluşturulurken, kentin tarihi ve kültürel mirasını korumak için alınacak önlemlerin belirlenmesi ve bu önlemlerin nasıl uygulanacağının detaylı olarak açıklanması gerekir. Bu rehberler, kentsel alanların kimliğini, dokusunu ve özelliklerini koruma amacıyla dikkate alınmasını gerektirir.

Tarihi kent dokularında, yeni yapı tasarımında başarılı örnekler için nitelikli bir ekip çalışmasının rolü büyüktür. Sosyal ve kültürel altyapının önemi ve mal sahibinden firmaya, mimardan tasarımcıya, yerel yönetimlerden koruma kurullarına kadar çalışan kişilerin yetkinliği bilinmektedir. Bu nedenle başarılı uygulamaların sayısının artması için yöneticilerin görevlerini en iyi şekilde yerine getirmeleri büyük önem taşımaktadır. Burada en önemli araçlardan birisi kentsel tasarım rehberleri olarak karşımıza çıkar. Kentsel tasarım rehberleri, mevcut tarihi dokular ve tarihi kent merkezleri için yeni yapılaşma koşullarının doğru uygulanması için en önemli kaynaklardır.

Çatalca Kaleiçi Mahallesi, mevcut tarihi dokusunu korumakta ne kadar zorlansa da günümüze kadar gelmiştir. Günümüzde modern toplumların çok hızlı değişmesi ile yeni yapılaşmanın hızla artması, tarihi dokuya zarar vermeye başlamıştır. Bu bölgedeki tarihi dokunun korunması ve yaşatılması için kentsel tasarım rehberine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu rehber, tarihi kentsel sit alanını kimliğini, dokusunu ve özelliklerini koruma amacıyla hazırlanmıştır.

Çatalca Kaleiçi Mahallesi kentsel tasarım rehberi önerisini hazırlarken bölgenin geçmişle olan güçlü bağları, tarihi kimliği ve tarihi kent dokusunun geleceğe aktarılması

için alan analizleri ve tarihi çevrede yeni yapılaşma koşulları bağlamında rehber; cephe, silüet ve sokak düzeni önerisi olarak üç başlık altında incelenmiştir.

Kentsel tasarım rehberi önerisini oluştururken, tarihi dokudaki kültürel süreklilik ve yeni yapılaşma dokusu, geleceğe doğru bir şekilde aktarılmalı ve gelecek nesilleri geçmiş noktasında yanılgıya düşürmemelidir. Bu bağlamda tasarımcı, yapacağı yeni yapının tarihi çevrede kendi döneminin tüm mimari ve teknik özelliklerini yansıtmalıdır. Ayrıca geçmiş mirası koruyarak geleceğe aktarma sorumluluğunun bilincinde olmalıdır.

Tarihi çevredeki düzensiz inşaat uygulamaları bölgenin özgün yapısına ciddi anlamda zarar vermektedir. Çünkü tarihi bir doku ve çevre kimliği ile bilinir ve fark edilir, dolayısıyla bu vasfını yitirmemesi önemlidir. Buradan hareketle, tarihi çevrelerde hangi koşullarda malzeme ve yapısal müdahaleler yapılması gerektiğini kentsel tasarım rehberinde görmek mümkündür.

Çatalca Kaleiçi Mahallesi'nde incelenen yeni yapılaşma modern mimarlık anlayışını taşımadığı gibi, tarihi yapıyı ve tarihi dokuyu tamamen hiçe saymakta, baskı altına almakta ya da yalnızlaştırmaktadır. Üstelik söz konusu mahalledeki yeni yapıların mahremiyet, yönelim, iklimsel veriler, sosyo-psikolojik yapı, kültür vb. kavramlar dikkate alınmadan inşa edildiği ortaya çıkmaktadır. Yapılan bu değerlendirmelere göre;

- Kaleiçi Mahallesi'nde yeni yapılacak olan tasarımlarda tarihi çevrede yeni yapılaşmayı etkileyen yapılaşma koşulları ve tasarımı etkileyen ana unsurlar tarihi dokuyu göz ardı etmeden kentsel tasarım rehberi de sürece dahil edilerek tasarıma aktarılmalıdır.

- Yeni yapılacak tasarımlarda; yapının konum ve çevresiyle ilişkisi, tarihi dokularla cephe sistemi üzerinden renk, malzeme, cephe sürekliliği ve oran uyumu, kütlesel olarak ise yükseklik ve genişlik ölçü kavramları özellikle ele alınmalıdır.

- Yeni yapılacak yapı ve yapıların çevresindeki tarihi dokuya saygılı bir şekilde yapılmasına özen gösterilmesi, tarihi doku kimliğinin korunması ve tarihsel

karakterin bölge içindeki önemini güçlendirerek, tarihi çevrede yeni yapılaşma koşullarına uygun çalışmalar yapılmalıdır.

- Bölge ulaşım yapısını düzenlemek, araç ulaşımı, yaya ulaşımı ve otopark sorunlarının giderilmesi için bağlantı ve geçişleri noktalarını arttırmak, yaya yönelimli kamusal alanları çoğaltmak gerekir. Tarihi kentsel sit alanında yapılacak düzenleme faaliyetleri için rehber önerileri kılavuz olarak kullanılmalıdır.

Hazırlanan uluslararası sözleşme ve antlaşmalarda tarihi dokuya yönelik gerçekleştirilecek girişimlerde "her çağın kentsel ve mimari dokusunun içinde bulunduğu çağın niteliklerini taşıması" tavsiye edilmekte, "yaşanan büyük afetler ve toplum üzerindeki psikolojik baskı gibi çok istisna haller" haricinde taklit oluşumlara şiddetle karşı çıkılması hükme bağlanmaktadır. Bu doğrultuda tarihi dokuda yeni yapıların tasarlanmasında mimarın tercih edeceği yöntemin belirlenmesi açısından göz önünde bulundurulması gereken göstergeleri ortaya koyacak kentsel tasarım rehberlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Kentsel tasarım rehberi hazırlanırken; gerekli analizler mutlaka yapılmalı, tarihi çevre tasarım verisi şeklinde kullanılmalı, rehber tarihi çevreye saygılı olmalı ve bulunduğu doku korunarak yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

Ahunbay, Z. (1999). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon.* İstanbul: YEM.

Akçura, N. (1978). *Tarihsel Çevre Korumasının Pratik Yönleri ve Gerekli Uzmanlıklar* (s. 18). Ankara: TMMOB ve ODTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Bölümü Panel.

Akçura, N. (1992). Günümüzde Tarihi Çevre Koruması Konusunda Görüşler. *Mimarlık,* 17.

Akın, N., & Batur, A. (2003). Kentsel Korumada Cephe Sürekliliği: Konuralp Örneği. *Mimarist Dergisi,* 68-74.

Aksoy, Ö. (2010). *Biçimlendirme.* İstanbul: YEM.

Arama, F. (2019). *Çatalca Rum Okulu Restorasyon Projesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).FSM Vakıf Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

ArchDaily. (2019). *Agence Commerciale Opac de l'Aube / Colomès + Nomdedeu Architectes*. Ekim 26, 2020 tarihinde ArchDaily: https://www.archdaily.com/67620/agence-commerciale-opac-de-laube-colomes-nomdedeu-architectes adresinden alındı

Arısu, S. (2018). Kentsel Tasarım Kavramında Kentsel Tasarım Rehberlerinin Yeri Ve Önemi. *Kent Akademisi,* 243-255.

Asatekin, G. (2004). *Kültür ve Doğa Varlıklarımız, Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız?* Ankara: T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, DÖSİMM .

Aylanç, E. (2018). *Beyoğlu Kumbaracı Yokuşu Sokağı'nın Korunması İçin Öneri Kentsel Tasarım Rehberi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). MSGSÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Baytin, Ç. (1994). *Tarihi Çevrelerde Yeni Yapı Olgusuna Bir Yaklaşım, İstanbul Örneğinde Bir Uygulama Modeli*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Baytin, Ç. (2000). Mevcut Çevrelerde Yeni Yapı Tasarımında Mimari Yaklaşımlar. *Yapı Dergisi,* 6-51.

Bektaş, C. (1992). *Koruma Onarım.* İstanbul: Literatür.

Branca, A. F. (1979). Tarihsel Çevrede Yapı Eylemi. (Ö. Ecevit, Dü.) *Mimarlık Dergisi*(158), 45-46.

Büyükmıhçı , G., & Kılıç, A. (2015). Tarihi Dokuda Yeni Yapı Uygulamaları; Yasal Ve Eylemsel Sınırlar. *9. Uluslararası Sinan Sempozyumu, 21-22 Nisan 2015* (s. 13-19). Edirne: Trakya Üniversitesi.

Can, A. (2011). *Tarihi Çevrede Yeni Yapılaşma Koşulları ve Kadıköy- Rasimpaşa Mahallesi Örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İTÜ/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Candaş, N. (2002). *Tarihi Çevre Korumada Yaklaşımlar ve Teknikler, Örnekleme: Doğu Karadeniz Bölgesi Kentsel Sitleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). KTÜ/ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Cangül, C. (2021, Aralık 28). *Çatalca Kaleiçi Surları*. Kültür Envanteri: https://kulturenvanteri.com/tr/yer/catalca-surlar/#14.64/41.1456/28.46214 adresinden alındı

Çatalca Belediyesi. (2018). Çatalca İlçesi Kaleiçi Kentsel Sit Alanı 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Raporu. İstanbul, Çatalca.

Çatalca Belediyesi Arşivi. (2019). *Çatalca | Eski İstanbul Fotoğrafları Arşivi*. Nisan 18, 2020 tarihinde eskiistanbul.net: http://www.eskiistanbul.net/arama/%C3%A7atalca adresinden alındı

Çevre, Ş. v. (2016). *Kentsel Tasarım Rehberleri (Cilt I): Araştırma ve Tanımlama.*

Dibner, D., & Dibner-Dunlap, A. (1985). *Building Additions Design.* USA: McGraw-Hill Book Company.

Duralı, İ. K. (2007). *Tarihi Çevre'de Yeni Yapılaşma Uygulamalarının İrdelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). MSGSÜ/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Düzgün, H. (2010). *Tarihi Çevrelerde Yeni Yapı Tasarımında Kabuk-Bağlam İlişkisinin Temel ve Güncel Tasarım Kavramları Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Eldem, N. (1992). Tarih Bilinci ve Çağdaş Kişilik. *Arradamento Dekorasyon,* 100-101.

Elhan, S. (2006). *Yapılı Çevrelerin Oluşumunda Bir Araç Olarak Kentsel Tasarım Rehberleri Gerekliliği: Örnek Alan Çekmeköy*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). MSGSÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Enç, G. (2009). *Tarihi Kent Dokusunda Yeni Yapı Tasarım Ölçütleri Ve Fener Semti Örneğinde Uygulanabilirliğinin İrdelenmesi*. (Yayımlanmammış yüksek lisans tezi). YTÜ/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ercoşkun, Ö., & vd. (2016). *Kentsel Tasarıma Giriş.* Ankara: Gazi Kitapevi.

Eruzun, C. (1987). Kentsel Sitlerin Korunmasında Yerel Yönetimlerin Önemi. *Türkiye 11.Şehircilik Günü Kolokyumu, Tarihi Kentlerde Planlama Düzenleme Sorunlar, 6-8 Kasım,* (s. 47). Edirne.

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi. (2021). *Odunpazarı Evleri*. Şubat 13, 2021 tarihinde Eskişehir Büyükşehir Belediyesi: http://www.eskisehir.bel.tr/sayfalar.php?sayfalar_id=70 adresinden alındı

Eyüpgiller, K. K., & Efeoğlu, M. (2022). *Kentsel Sit Alanında Koruma Projesi Önerisi: Çatalca Kaleiçi Mahallesi*. Ocak 23, 2023 tarihinde Yapı Dergisi: https://yapidergisi.com/kentsel-sit-alaninda-koruma-projesi-onerisi-catalca-kaleici-mahallesi/ adresinden alındı

Görgülü, Z., Dinçer, Y., Alioğlu, F., Seçkin, N., Tuncer, F., Görgülü, T., . . . Olcay Uçkan, Y. (2013). *Restorasyon Ve Koruma İlkeleri.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Gürçay, S. (2015). *İstanbul'un Çatalca İlçesi Üzerine Halkbilimsel Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).YTU/Sosyal Bilimler Enstitüsü,İstanbul.

Hasol, D. (1998). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü.* İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi.

Highsmith, C. (2020, Haziran 17). *United States Supreme Court Building*. Nisan 20, 2021 tarihinde Vikipedi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:U.S._Supreme_Court_building-m.jpg adresinden alındı

İBB-KUDEB. (2009). *İstanbul Çatalca İlçesi Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri*. İstanbul.

ICOMOS. (2011). Tarihi Kentlerin Ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri. Paris.

ICOMOS. (2019). *Venedik Tüzüğü(1964).* 2019 tarihinde ICOMOS: http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Digeruluslararasibildirgeler&dil=tr adresinden alındı

Kahraman, S. A., & Dağlı, Y. (2010). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi* (Cilt 2). İstanbul: Yapı Kredi.

Kangal, U. (1978). *Tarihsel Çevre Korumasının Pratik Yönleri ve Gerekli Uzmanlıklar* (s. 21). Ankara: TMMOB ve ODTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Bölümü Panel.

Kapubağlı, S. (2004). *Tarihi Çevrede Yeni Yapılaşma ve İstanbul Örneğinde İnfill Uygulamaların Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). YTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Karaman, A. (2008). Kentsel Tasarım: Kuramlar, İlkeler , Roller. *Mimarist Dergisi*.

Karatosun, M. B. (2010). Geleneksel Dokularda Yeni Yapı Tasarımı: Alaçatı Örneğinin İncelenmesi. *Ege Mimarlık*, 32-35.

Kılıç, A. (2015). *Tarihi Çevrede Yeni Yapı-Yeni Ek Bağlamında Norman Foster Yapıları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Erciyes Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.

Konuk, G. (1992). Zamanın ve Mekânın Bir Sentezi Olarak Kentsel Tasarım. *Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*, (s. 66-81).

Kortan, E. (2005). *Le Corbusier Gözüyle Türk Mimarlık ve Şehirciliği.* İstanbul: Boyut.

Kuban, D. (1965). İstanbul'da Tarihi Çevrenin Önemli Bir Kısmı Ortadan Kalkıyor. *Mimarlık*(24), 20-21.

Kuban, D. (1984). Çağdaş Koruma, Tasarım ve Planlama İlişkilerine Kuramsal Bir Yaklaşım. *Mimarlık*, 3-5.

Kuban, D. (2000). *Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu Kuram Ve Uygulama.* İstanbul: YEM.

Kuban, D. (2007). *Mimarlık Kavramları.* İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi.

Küçük, S. G. (2017). *Çatalca Vilayeti'ndeki Tarihi Kırsal Alan Camilerinin Mimari Analizi ve Koruma Sorunları*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Lang, J. (1996). Implementing Urban Design in America: Project Types and Methodogical İmplications. *Journal of Urban Design*.

Lomholt, I. (2022). *Royal Ontario Museum, ROM Toronto*. Mart 20, 2022 tarihinde e-architect: https://www.e-architect.com/toronto/royal-ontario-museum adresinden alındı

Madran, E., & Özgönül, N. (2005). *Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması.* Ankara: TMMOB Mimarlar Odası.

Meral, O. (2021). *İstanbul Saraçhane ve Zeyrek İstanbul Saraçhane ve Zeyrek*. Mayıs 25, 2021 tarihinde Gezi Yorumları | Gezi-yorum.Net: https://www.gezi-yorum.net/istanbul-sarachane-zeyrek/ adresinden alındı

Natco. (2015, Temmuz 24). *Interim Design Strategies | National Association of City Transportation Officials.* Şubat 2, 2023 tarihinde National Association of City Transportation Officials: https://nacto.org/publication/urban-street-design-guide/interim-design-strategies/ adresinden alındı

Ne Nerede Bilgi Teknolojileri. (2017, Ağustos 12). *Çatalca Topuklu Çeşmesi - Ne Nerede ?* Kasım 15, 2022 tarihinde Ne Nerede ?: https://www.nenerede.com.tr/ilan/catalca-topuklu-cesmesi-5/ adresinden alındı

Oktay, K. (2018). *Çatalca, Surlar 3*. Aralık 15, 2019 tarihinde Mapio.net: https://mapio.net/pic/p-41611222/ adresinden alındı

Orhan, M. (2015). *Kentsel Kalitenin Geliştirilmesi Bağlamında Stratejik Bir Yaklaşım; Kentsel Tasarım Rehberi Kavramsal Model Önerisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). YTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Papageorgiou, A. (1971). *Continuity and Change.* London: Praeger .

Pc Yapı | Mimarlık. (2022). *Kaleiçi Mah. 31 Ada Ahşap Evler*. Aralık 18, 2022 tarihinde PC YAPI | MİMARLIK: https://pcyapi.com/projects/catalca-kaleici-mah-31-ada-ahsap-evler/ adresinden alındı

Rosenberg, A. (2019). *Práter Street 30-32 / PLANT – Atelier Peter Kis*. Mart 13, 2019 tarihinde ArchDaily: https://www.archdaily.com/93496/prater-street-kis-peter-epiteszmuterme adresinden alındı

Saieh, N. (2021, Aralık 22). *Basque Health Department Headquarters in Bilbao / Coll-Barreu Arquitectos*. ArchDaily: https://www.archdaily.com/7093/basque-health-department-headquarters-in-bilbao-coll-barreu-arquitectos adresinden alındı

Saieh, N. (2021, Aralık 22). *Moderna Museet Malmö / Tham & Videgård Arkitekter*. ArchDaily: https://www.archdaily.com/55428/moderna-museet-malmo-tham-videgard-arkitekter adresinden alındı

Samur, İ. Z. (2007). *Örnek Alan Eminönü-Sirkeci'de Kentsel Tasarım Rehberi Hazırlanması*. İstanbul: Yüksek Lisans Tezi. MSGSÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Sezen, T. (2006). *Osmanlı Yer Adları.* Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri.

Şala, D. (2013). *Kentsel Kimlik Bağlamında Kentsel Tasarım Rehberlerinin İrdelenmesi (İzmir-Kemeraltı Tarihi Kent Merkezi Örneği)*. (Yayımlanmamıış yüksek lisans tezi). MSGSÜ, İstanbul.

Tekeli, İ. (1987). Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler. *Türkiye 11. Şehircilik Günü Kolokyumu, Tarihi Kentlerde Planlama Düzenleme Sorunları, 6-8 Kasım*, (s. 19-21). Edirne.

Urban Design Guidelines For Hong Kong. (2003, Ağustos 26). Ocak 28, 2023 tarihinde Planning Department: https://www.pland.gov.hk/pland_en/tech_doc/hkpsg/full/pdf/ch11.pdf adresinden alındı

Velioğlu, A. (1992). *Tarihi Çevre İçinde Mimari Tasarım ve Süreci Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış doktora tezi).KTÜ/ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Voordt, V., & Wegen, H. (2005). *Architecture In Use.* Elsevier Architectural .

Wikipedia contributors. (2022, Mart 16). *Maison carrée*. Wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Maison_carr%C3%A9e adresinden alındı

Yücel, A. G. (2018). *Ayaş Karakaya Geleneksel Mimarisinin Korunması Bağlamında Kentsel Tasarım Rehberi Önerisi* . (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). MSGSÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Zaim, K. (1976). *Kazım foto fotoğrafı, 1976 Çatalca İstanbul Çeşme, 9x15 cm*. Ağustos 8, 2021 tarihinde Pingudu Müzayede: https://www.pingudumuzayede.com/urun/1478403/kazim-foto-fotografi-1976-catalca-istanbul-cesme-9x15-cm adresinden alındı

Zaz, Z. (2019). *Dialogue between old and new architecture*. Ocak 6, 2019 tarihinde SkyscraperCity Forum: https://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1849868&page=5 adresinden alındı

Zeren, M. T. (2010). *Tarihi Çevrede Yeni Ek ve Yeni Yapı Olgusu.* İstanbul: Yalın.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Meryem Yalçın

Eğitim Bilgileri : 2018 - 2023 Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne
Mimarlık Yüksek Lisans

2013 - 2016 Trakya Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Edirne
Mimarlık Bölümü

2012 - 2015 Anadolu Üniversitesi AÖF, Eskişehir
Kamu Yönetimi

2008 - 2010 Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar
Restorasyon Bölümü